

CATASTRUM

ÉVNEGYEDES KATASTRERTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT

- **TÖRÖK ENIKŐ:** Az 1856. évi ötödik felmérési felügyelőség személyzete
- **REISZ T. CSABA:** A Katszteri Közlöny zsebnaptárai. A katszteri szervezet személyi adattárának forrásai
- **REISZ T. CSABA:** Faragó Zsigmond (1862–1932) emlékezete
- **BÓSZ ATTILA:** A 11. Földmérési Felügyelőség irattára 1940-ben
- **MIKESY GÁBOR:** Egységesítés a földrajzi nevek használatában. Szemelvények a Földrajzinév-bizottság történetéből, 1990-es évek. 2. rész
- **NKFIH-pályázat:** A magyarországi hódoltság és hódoltsági peremvidék katszteri iratainak (tapu-defter) feldolgozása (OTKA K 132475, K 132609). Szakmai beszámoló az ötödik évről (2023–2024)
„Négyzetkatszter”: A magyarországi katszteri felmérés térkép- és iratanyagának katsztere, 1850–1918 (K 132723). Záró szakmai beszámoló (2019–2024)

Felvételek: 1854. H. 24.

Műveletnek az önkormányzat által, Török. M. C. M. 38. Sect. vi. 1854.

■ Czirák kataszteri térképének 5. szelvénye, 1856. Felmérte Josef Kunz, a területszámítást Ernst Neusee végezte (MNL OL, S.78-1602.-9.). L. ehhez Török Ernő cikkét!

■ ■ ■ TIZENKETTŐ, EGY TUCAT

A *Catastrum* jelen száma a folyóirat 12. évfolyamát nyitja. Kiadónk, a Herman Ottó Intézet Nonprofit Kft. a nehezült gazdasági feltételek mellett is biztosítja, hogy lapunk zökkenőmentesen megjelenjék 2025-ben, ezzel hozzájárul a téma egyetlen magyar nyelvű szakirodalmi fórumának fennmaradásához.

Az 1856-ban megkezdett magyarországi kataszteri felmérés személyi állománya az osztrák örökös tartományok hasonló munkálatainál tapasztalatot szerzett, jól felkészült, de zömében idegen ajkú tisztviselőkből állt. Sokan a kiegyezést követően távoztak az országból, mások letelepedtek, családokat alapítottak, nemegyszer gyermekeik is a szervezet tagjaivá váltak, ők maguk pedig nyugdíjas korukban napidíjas munkát vállalva visszatértek a kataszteri munkálatokhoz. Az 1856. évi ötödik felügyelőség, valamint az 1895 és 1909 közötti időszak teljes személyi állományával foglalkozik az első két tanulmány. A *Kataszteri Közlöny* alapító kiadó-szerkesztőjének, Faragó Zsigmondnak az életrajza az egyéni megemlékezések sorát gyarapítja.

A vármegyei levéltárak 1940. évi felmérése alkalmával Pécssett nemcsak az ottani anyagot mérték fel, de a városban működő állami intézmények irattárait is megsejmelítették, az erről készített jelentésekből felmérhetjük, hogy mi volt meg abban az időben, ami mára talán már végleg eltűnt az idők viharában.

Az Országos Községi Törzskönyvbizottság (1898–1954) munkáját kibővített feladatokkal folytató Földrajzi-név-bizottság szakmai munkájának eredményei mindennapjaink névanyagát formálják, ezért működésének, korszakankénti kiemelt feladatainak ismertetése minden olyan olvasót érdekel, aki az elnevezések helyes alkalmazására nagy hangsúlyt fektet.

A Magyar Nemzeti Levéltárban futó katasztertörténeti projektek ismét évet vagy teljes futamidőt záró szakmai beszámolóit a nemzetközi viszonylatban is jelentős eredményeket foglalják össze.

■ ■ ■ TARTALOM

TÖRÖK ENIKŐ: Az 1856. évi ötödik felmérési felügyelőség személyzete	3
REISZ T. CSABA: A Kataszteri Közlöny zsebnaptárai. A kataszteri szervezet személyi adattárának forrásai.....	15
REISZ T. CSABA: Faragó Zsigmond (1862–1932) emlékezete.....	29
BÓSZ ATTILA: A 11. Földmérési Felügyelőség irattára 1940-ben.....	35
MIKESY GÁBOR: Egységesítés a földrajzi nevek használatában. Szemelvények a Földrajzinév-bizottság történetéből, 1990-es évek. 2. rész.....	41
NKFIH-PÁLYÁZAT	
Sz. Simon Éva: A magyarországi hódoltság és hódoltsági peremvidék kataszteri iratainak (tapu-defter) feldolgozása (OTKA K 132475, K 132609). Szakmai beszámoló az ötödik évről (2023–2024).....	51
Reisz T. Csaba: „Négyzetkataszter”: A magyarországi kataszteri felmérés térkép- és iratanyagának katasztere, 1850–1918 (K 132723). Záró szakmai beszámoló (2019–2024)	55

CATASTRUM ■ Évnegyedes katasztertörténeti folyóirat ■ XII. évfolyam, 1. szám

A címlapon: A Geodéziai Zsebnaptár 1909. évi (harmadik) évfolyamának díszes kötésű borítója. L. ehhez Reisz T. Csaba cikkét!

Alapítva: 2013 ■ Megjelenés gyakorisága: negyedévente ■ Alapító: Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) ■ Kiadó: Herman Ottó Intézet Nonprofit Kft. ■ Címe: 1223 Budapest, Park u. 2. (info@agrarlapok.hu) ■ Felelős kiadó: Füredi Kornél ügyvezető ■ Telefon: (06 1) 362-8100, honlap: www.agrarlapok.hu

Szerkesztőbizottság:

Füredi Kornél (Herman Ottó Intézet Nonprofit Kft.), Reisz T. Csaba, Varga Felicián (Lechner Nonprofit Kft.)

Szerkesztőség:

Címe: 1014 Budapest, Bécsi kapu tér 2–4. ■ E-mail: info@catastrum.hu ■ Honlap: www.catastrum.hu

 www.facebook.com/catastrum

Főszerkesztő: Reisz T. Csaba (MNL) ■ Felelős szerkesztő: dr. Török Enikő (MNL) ■ Szerkesztők: dr. Pásztai László (HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum), Varga Felicián (Lechner Nonprofit Kft.)

Olvasószerkesztő: Mikesy Gábor ■ Kézirat-előkészítés: Dávid Ildikó

A szerkesztőség kéziratokat nem őriz meg, és nem küld vissza.

A nyomdai munkálatokat végezte: Zemplén-Vektor Nyomda

Előfizetés: a kiadónál ■ Előfizetés egy évre 6000 Ft, számonként 1500 Ft.

ISSN (papíralapú): 2064-5805 ■ ISSN (online): 2064-6542

SUMMARY

TÖRÖK, Enikő: Staff of the Fifth Survey Inspectorate of 1856

torok.eniko@mnl.gov.hu

At the beginning of the detailed cadastral survey in Hungary in 1856, two sub-directorates and 12 survey inspectorates were established in the Sopron tax district. The 5th survey inspectorate, which was part of the 1st sub-directorate and was based in Kapuvár, employed one inspector, six engineers, five foremen, and 16 assistants that year. Of the total staff of 28, the place of birth of two is not known; the others were born in Bohemia (16), Hungary (3), Galicia (3), Lower Austria (1), Upper Austria (1), Silesia (1) and Croatia (1).

REISZ, T. Csaba: Pocket calendars of the Cadastral Journal. Sources for the personal database of the cadastral organisation

reisz.t.csaba@mnl.gov.hu

In 1892, the enthusiastic cadastral survey officials established the monthly *Cadastral Journal*, published continuously until the end of the First World War. In addition to sharing their professional expertise and international outlook, the journal's authors were concerned with the organisation's personnel affairs, pay advocacy and community self-help. The editorial staff also stimulated subscriber interest by compiling useful publications such as the *Cadastral Pocket Calendar* from 1895 to 1904 and the *Geodesical Pocket Calendar* from 1905 to 1909. The personal data in the small booklets is a complete collection of prosopographical data.

REISZ, T. Csaba: In memory of Zsigmond Faragó (1862–1932)

Zsigmond Faragó (1862–1932), the founding publisher and editor of the *Cadastral Journal* in 1892, worked as a cadastral survey officer for a quarter of a century. His career is a typical example of the rise of the Hungarian civil intellectuals.

BÓSZ, Attila: Archives of the 11th Geodesy Inspectorate in 1940

bosz.attila@mnl.gov.hu

From the beginning of the 18th century, how archival records were preserved became a matter of increasing concern for the official and political elite. Following the establishment of the new National Archives in 1874, the idea of creating a unified archival system was born at the beginning of the 20th century. The question of centralisation or decentralisation has accompanied the history of Hungarian archives throughout the century, one of the milestones of which was the survey of the archives of the counties and public offices in 1940. Unlike in other counties, the archives of the state offices in Pécs, including the Survey Inspectorate, were also surveyed.

MIKESY, Gábor: Unification in the use of geographical names. Selections from the History of the Geographical Names Committee, 1990s. Part 2.

gabor.mikesy@lechnerkozpont.hu

After the regime change and during the period of the development of self-government, the Committee also became seriously involved in changing country names and regulating the naming of railway places. The former was motivated by changes in world politics, the latter by the fact that the Council of Ministers Decree 71/1989 (4 July 1989) also brought transport names under the jurisdiction of the Geographical Names Committee.

NKFIH APPLICATONS

SZ. SIMON, Éva: Processing the cadastral documents (tapu-defter) of the Hungarian occupation and the occupation fringe (OTKA K 132475, K 132609)

szepesine.simon.eva@mnl.gov.hu

The four-year project has been extended by one year and continues the publication of the cadastral records of the 16–17 centuries with the database creation of the Ottoman census (Mufassal-defters, Timar-defters, Timar-rúznámces, Jizya-defters) of Szeged, Szekcső, Szekszárd and Koppány Sandzaks (Bács-Kiskun and Csongrád counties, the Bácska area of Vojvodina, the northern part of Tolna and Somogy counties, Fejér and Veszprém counties) and the databases of the Hungarian portal censuses comparable to them – professional report on the fifth year.

REISZ, T. Csaba: “Square Cadastre”: A cadastre of the maps and records of the Hungarian cadastral survey, 1850–1918 (K 132723). Final professional report (2019–2024)

reisz.t.csaba@mnl.gov.hu

The four-year project, extended by eight months, will produce a cadastre of the maps and records of the Hungarian cadastral survey. It will explore the survey inspectorate records held in the MNL Baranya County Archives and the MNL Hajdú-Bihar County Archives, digitise and make accessible the cadastral land registers held in the MNL National Archives, and compile the cadastral records of collections in Vienna, Bratislava, and Târgu Mures. Final technical report on the project.

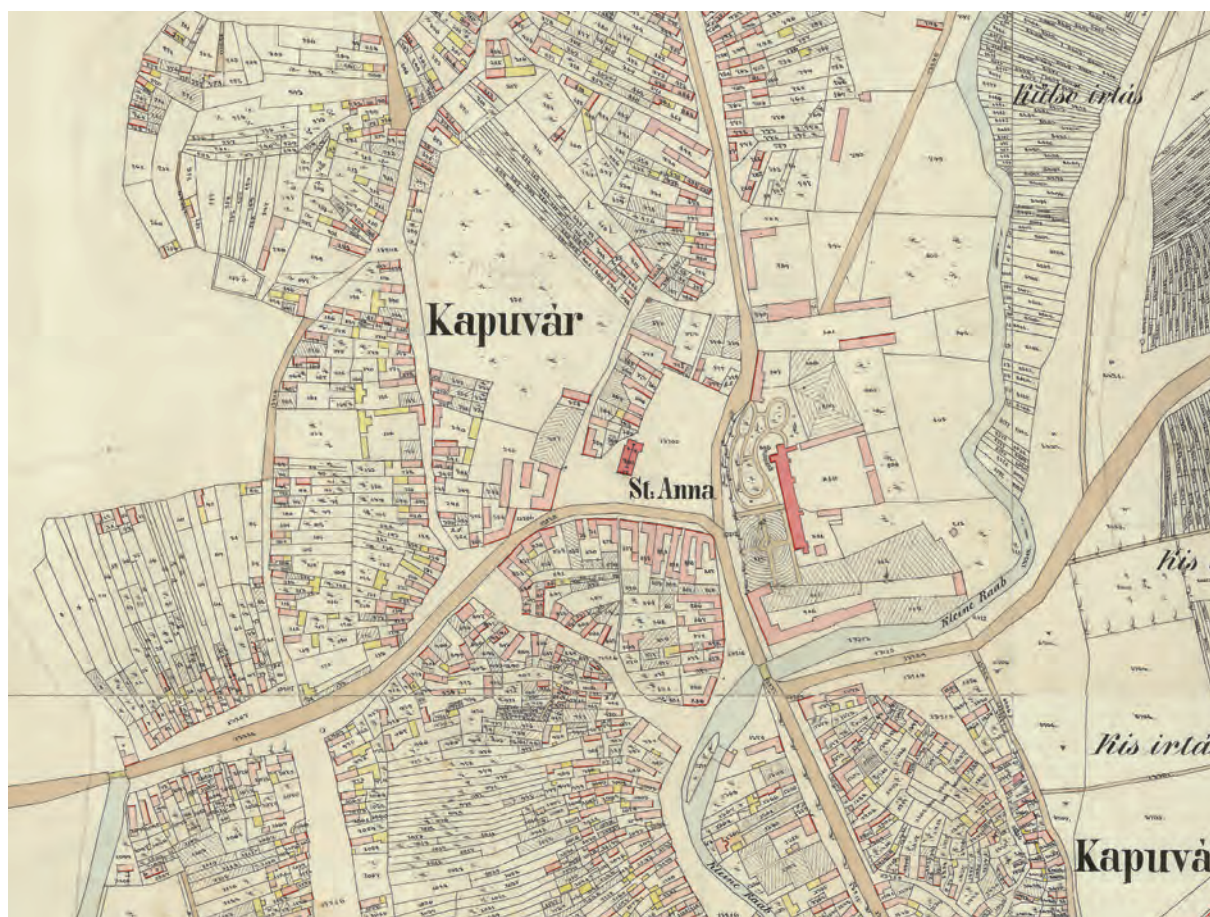
TÖRÖK ENIKŐ

*Az 1856. évi ötödik felmérési felügyelőség személyzete**

A magyarországi kataszteri részletes felmérés 1856. évi kezdetekor a soproni adókerületben két aligazgatóságot és 12 felmérési felügyelőséget alakítottak ki. A Johann Schuster által vezetett, soproni székhelyű 1. aligazgatósághoz tartozott az első hat felügyelőség, így az 5. felmérési felügyelőség is. Az 1856. évi mun-

katerv szerint a nyári munkaszakaszban kezdetben Kapuvár lett volna az 5. felügyelőség központja, majd Iván. Az év folyamán készült munkabeszámolók alapján megállapítható, hogy végül Kapuvár lett a felügyelőség nyári székhelye. A téli központosítás idején a felügyelőség személyzete Kőszegen tartózkodott,

■ Kapuvár belterülete az 1856. évi kataszteri térképen. A területet felmérte Giffinger és Schubert, a területszámítás Schubert munkája (MNL OL, S 78. 1639/18–78.)

* A bécsi kutatásaimat a Klebelsberg Kuno-ösztöndíj (2015, 2017), a bécsi Collegium Hungaricum kutatói ösztöndíj (2019, 2022) és a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (2021, 2023) támogatásával végeztem. Ezúton is köszönöm Oross Andrásnak, a bécsi magyar levéltári delegátusnak a kutatásban nyújtott segítségét. A tanulmányhoz szükséges kutatás a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával az NKFI Alapból (K 132723, K 147251) valósult meg.

a 14. szám alatti épületben (ma Chernel utca 8.) béreltek helyiségeket a 3., az 5. és a 6. felügyelőség számára.¹

A felügyelőség személyzetéről az osztrák császárság udvari és állami sematizmusa (*Hof- und Staatshandbuch des österreichischen Kaiserthumes*) nyújt információkat. Az 1856. évi sematizmus szerint egy felügyelő (Wenzel Lagner), hat mérnök (Josef Gfell, Josef Gollob, Wenzel Krzenek, Nasztl Alajos, Erdmann Schubert, Josef Velikanovics), öt asztalvezető (Franz Rybiczka, Maximilian Fritsch, Karl Gerstenkorn, Theodor Schollmayer, Mikhel József) és 14 segéd dolgozott az 5. felmérési felügyelőségen, az utóbbiakat a sematizmusban nem sorolták fel név szerint, őket a hivatali ügyiratokból lehet azonosítani. Az ügyiratokban azonban 16 segéd (Franz Adolt, Karl Bertl, Wenzel Chrz, Johann Doucha, Franz Jedliczka, Kasimir Klamut, Kovács István, Lokota Adolf, Johann Maresch, Wenzel Müksch, Nowacki Zsigmond, Adam Piotrowski, Josef Rolle, Gustav Sacher, Moritz Schetlik, Wilhelm Werich) nevével találkozunk. A 28 fős személyből ketőnek a születési helyére vonatkozóan ez ideig nincsen adat, hárman magyarországi, 16-an csehországi, hárman – Nowackival együtt – galíciai születésűek voltak, egy-egy személy Alsó-Ausztriából, Felső-Ausztriából, Sziléziából és Horvátországból származott.²

Kérdéses, hogy az osztrák császárság névtára az adott év melyik szakaszában hatályos állapotot tükrözi. Az 5. felmérési felügyelőség példája azt mutatja, hogy inkább a negye-

dik negyedév állapotát tartalmazza. Például Schubertet augusztus 1-jén nevezték ki 4. oszt. mérnöknek, Gollobot szeptember 1-jén és Velikanovicsot október 22-én. Josef Kunzt augusztus 4-én helyezték át az 5. felmérési felügyelőségből 3. felmérési felügyelőségbe, így a névtárban a 3. felmérési felügyelőség állományában szerepel.³ Wenzel Krzenek november 22-én került a 3. felmérési felügyelőségből az 5. felügyelőségbe, és a névtárban is ott található. Johann Giffinger augusztus 25-ig az 5. felmérési felügyelőség személyzetéhez tartozott, utána került a határleíráshoz, így a névtárban már a határleírásnál szerepel.⁴

Ugyanakkor év végén, télen a terepmunkákat szüneteltették, a határleíró mérnököket ezért egy-egy felügyelőséghez rendelték. Ernst Neusee november 6-ától dolgozott az 5. felmérési felügyelőségen, Franz Dobrowolski november 14-től.⁵

Jelen prozopográfiai tanulmány célja az 5. felmérési felügyelőség személyzete szakmai tevékenységének ismertetése. A források adattartalmától függően szerepelnek a szócikkekben a személyek alapvető életrajzi adatai, a tanulmányokra vonatkozó információk, a kataszteri előmenetel ismertetése, illetve röviden utalás a kataszteri szervezeten kívüli szakmai működésre. Az utóbbi vagy megelőzte, vagy követte a kataszteri szervezetben eltöltött időszakot, olykor megszakította a kataszteri szolgálatot.⁶

A szócikkekben alkalmazott rövidítések: adóker. = adókerület, felm. = felmérési, ff. =

- 1 Österreichisches Staatsarchiv (= ÖStA), Finanz- und Hofkammerarchiv (= FHKA), Neue Hofkammerarchiv und Finanzministerium (= NHK) Katasterabteilung (= Katasterabt. Akten 375. 1856/1135., 383. 1856/3327., 384. 1856/4097., 386. 1856/4519., 396. 1856/9427., 401. 1857/12130. TÖRÖK ENIKŐ: A kataszteri felmérés szervezete 1850 és 1861 között. *Catastrum*, 8. (2021) 1:13–17. Uő: A „földképi”, azaz felmérési igazgató hatásköre az 1854. évi előírások szerint. *Catastrum*, 4. (2017) 2:18. Uő: Az 1856. évi harmadik felmérési felügyelőség személyzete. *Catastrum*, 11. (2024) 3:17–28. (= Török, 2024; <https://doi.org/10.59884/Catastrum.2024.3.17>)
- 2 Nowacki szakmai pályafutásáról l. TÖRÖK ENIKŐ: A debreceni felmérési felügyelőség személyzete, 1871–1873. *Catastrum*, 10. (2023) 4:13.
- 3 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 384. 1856/4097., 387. 1856/5116. Kunzról l. TÖRÖK, 2024. 21.
- 4 *Hof- und Staats-Handbuch des Kaiserthumes Österreich* (= HSHKÖ), (1856) 4:225.
- 5 HSHKÖ, (1856) 4:225.
- 6 A forrástípusokra vonatkozóan l. REISZ T. CSABA: A katasztertörténeti prozopográfia forrásai. Törzskönyvi lap, szolgálati és minősítési táblázat. *Catastrum*, 4. (2017) 2:29–48. Uő: A katasztertörténeti prozopográfia forrásai. Anyakönyvek, iskolai értesítők, gyászjelentések. *Catastrum*, 4. (2017) 3:14–21. Uő: A katasztertörténeti prozopográfia forrásai. Címterek, hivatalos közlönyök, adatbázisok. *Catastrum*, 5. (2018) 1:15–25. REISZ T. CSABA – TÖRÖK ENIKŐ: A magyarországi kataszteri felmérés tisztviselői kara. *Catastrum*, 9. (2022) 3:54–64.

felmérési felügyelőség, hf. = helyszínelési felmérési felügyelőség, Ktt. = kataszteri térképtár, oszt. = osztályú. Zárójelben a munkakörbe lépés időpontja és évszámmal a szolgálati hely (Magyarországon első említéskor az adókerület, illetve a felmérési felügyelőség, egyébként csak országnév) szerepel. A kataszteri pályafutást gyakran nem tudjuk folyamatosan követni, mivel nem minden évből rendelkezünk adatokkal. A személyek betűrendben követik egymást.

Adolt, Franz (Aš, Csehország, 1831. 10. 01. – ?) Tanulmányok: hat osztály a jičíni középiskolában, prágai politechnikum, a prágai egyetemen cseh nyelv és irodalom. 3. oszt. segéd (1856. 03. 30.; 1856: 1. felm. aligazgatósági iroda; 1856. 08. 28. – 1857. 09. 26.: soproni adóker. 5. ff.), 2. oszt. segéd (1856. 09. 01.; 1857–?: 1. felm. aligazgatósági iroda), asztalvezető (1858. 08. 23.; 1858–1859: 1. ff.), 1. oszt. segéd és asztalvezető (1858. 10. 01.; 1859), 1. oszt. segéd (1859. 02. 11.), 2. oszt. segéd (1860. 05. 01.; 1860: 4. ff.; 1861–1863. 04. 16.: Horvátország; 1863–1865: kassai adóker. 9. ff.), asztalvezető (1868; 1869: Alsó-Ausztria), mérnök (1870).⁷

Bertl, Karl („Cernovitz”, Csehország, 1834. 06. 21. – ?) Tanulmányok: öt gimnáziumi osztály Chomutovban, két évfolyam a prágai po-

litechnikumban. 3. oszt. segéd (1856. 08. 20.; 1856–1857. 06. 08.: soproni adóker. 5. ff.), 2. oszt. segéd (1857–1858: Horvátország, grafikus háromszögelés), asztalvezető (1858. 08. 01.; 1859: Horvátország, részletes felmérés), 1. oszt. segéd (1859. 04. 01.; 1860: Horvátország, grafikus háromszögelés; 1861–1862: Horvátország, részletes felmérés). 1862: felmentés.⁸

Chrz, Wenzel („Hradischt”, Csehország, 1826. 10. 03. – ?) Tanulmányok: prágai politechnikum (1847–1853). 3. oszt. segéd (1856. 04. 20.; 1856–1858: soproni adóker. 5. ff.), 2. oszt. segéd (1856. 09. 01.), asztalvezető (1858. 08. 15.; 1858–1859. 08. 13.: 9. ff.), 1. oszt. segéd és asztalvezető (1858. 10. 01.; 1859. 08. 23. – 1860.: kassai adóker. 2. ff.). 1860: felmentés betegség miatt. Mérnök (1873–1878: Csehország; 1878 – ?; Galícia).⁹

Dobrowolski (Dobrowolsky), Franz (Chrast, Csehország, 1813. 11. 14. – ?) Tanulmányok: katonanevelde (Militärerziehungshaus). 1831. 11. 22. – 1845. 10. 31.: a katonaságnál szolgált. Kataszternél: gyakornok (1845. 08. 13.), 2. oszt. segéd (1846. 04. 28.; 1846–1855: Galícia), 1. oszt. segéd (1849. 10. 01.), 4. oszt. mérnök (1856. 05. 01.; 1856: soproni adóker. határleírás; 1856. 11. 14. – ?; 5. ff.; 1857–1858: határleírás; 1858: 14. ff.; 1858. 05. 06. – 1860: Horvátország). 1860. 04. 30.: felmentés.¹⁰

7 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 383. 1856/3327., 383. 1856/3459., 384. 1856/4097., 387. 1856/5116., 390. 1856/6840., 396. 1856/9427., 411. 44867/1857., 454. 1859/34105., 513. 1864/8260., 514. 1864/20329., 571. 1869/28767., 663. 1858/55739., 664. 1858/68457., 665. 1859/5738., 678. 1863/32359., 682. 1865/19954., 683. 1865/59330., Bücher 153. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (= MNL OL), K 269 Polgári kori kormányhatósági levéltárak, Pénzügyminisztériumi Levéltár, Pénzügyminisztérium, Általános iratok (= K 269) II. rész Tárgyi alapon rendezett iratok, A Pénzügyi közigazgatási ügyek, 21. tétel Háromszögelési és kataszteri felmérési ügyek (= II.-A-21.); b Az országos kataszteri felmérés tisztviselőinek szolgálati beosztása, 1. köt. 1860–1865. (= b-1.) 30., 38., 59., 142., 188., 254. HSHKÖ, (1859) 4:167.

8 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 387. 1856/5116., 390. 1856/6840., 392. 1856/7846., 392. 1856/7992., 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 405. 1857/27328., 456. 1859/39229., Bücher 142., 146. MNL OL, K 269. II.-A-21.-b-1. 35., 55. HSHKÖ, (1858) 5:180., (1859) 5:163.

9 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 383. 1856/3327., 383. 1856/3459., 384. 1856/4097., 388. 1856/5555., 390. 1856/6840., 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 422. 1858/17048., 430. 1858/39331., 437. 1858/59016., 447. 1859/17874., 454. 1859/34105., 459. 1859/46267., 464. 1860/961., 470. 1860/30952., 659. 1858/24667., 663. 1858/55739., 664. 1858/68457., 665. 1859/5738., 669. 1859/36751., 671. 1859/51252. *Das Ständisch-Polytechnische Institut zu Prag*. Prag, 1856. (= *Institut zu Prag*), 1856. 267. Prager und Provinzialnachrichten. *Prager Abendblatt* (= PA), (1873) 231:2. Vom Tage. *Prager Tagblatt* (= PT), 2. (1878) 116:4.

10 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 390. 1856/6840., 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 406. 1857/30276., 411. 1857/44867., 415. 1858/2154., 419. 1858/9677., 422. 1858/17048., 424. 1858/22338., 456. 1859/39229., 467. 1860/16645., 477. 49564/1860., 660. 1858/34696., Österreichisches Kamerale (= Neues Kaale Ö) 1232. 1860/23694. *Provinzial Handbuch der Königreiche Galizien und Lodomerien* (= *Handbuch Galizien*), 1847:101., 1848:124., 1849:81., 1850:82., 1851:199., 1852:181., 1853:195., 1854:201. *Handbuch des Lemberger Statthalterei-Gebietes in Galizien* (= *Handbuch Lemberg*), 1855:179. HSHKÖ, (1856) 4:225., (1858) 4:224., (1859) 5:162. ARON: <https://aron.vychodoceskearchivy.cz/apu/9aab51fc-2944-4b0b-ac83-68ad28e11735/dao/9aab51fc-2944-4b0b-ac83-68ad28e11735/file/733cb268-9c19-465c-b1eb-bfe5cb3779e3>. Felesége: Josefa Wappner, gyermekeik: Alfred, Wenzel, Ludmilla, Franz, Ignaz, Joseph, Alois.

Doucha, Johann („Strachowitz”, Csehország, 1833. 04. 20. – ?) Tanulmányok: prágai politechnikum. 2. oszt. segéd (1856. 08. 30.; 1856–1857. 06. 08.: soproni adóker. 5. ff.; 1857–1858: Horvátország, grafikus háromszögelés), asztalvezető (1866: 6. ff.; 1866. 07. 30. – ?; 4. ff.; 1868–1869: 6. ff.), 4. oszt. mérnök (1869. 01. 01.), 3. oszt. mérnök (1870; 1870–1871: 4. ff.; 1871–1874: 7. ff.; 1875: ff.-ek változó állomásokkal), 2. oszt. mérnök (1879; 1879: 7. ff.), 1. oszt. mérnök (1882; 1884–1889: 4. ff.; 1889–1890: 3. hf.; 1890–1893: 5. ff.), főmérnök (1893; 1894–1896: 1. kataszteri felm. vezetőség Eszéken). 1896: nyugdíjazás.¹¹

Fritsch, Maximilian (Březnice, Csehország, 1828. 10. 12. – ?) Tanulmányok: hat gimnáziumi osztály Plzeňben, három év a prágai politechnikumban (1848–1850). 3. oszt. segéd (1851. 01. 25.; 1851–1854: Galícia), 2. oszt. segéd (1851. 09. 01.; 1854: nyolc hónapon át a grafikus háromszögelésnél), 1. oszt. segéd (1854. 11. 01.), asztalvezető (1856. 05. 04.; 1856: soproni adóker. 5. ff.; 1857: 14. ff.; 1857. 10. 04. – 1858: 5. ff.), 4. oszt. mérnök (1857. 11. 01.; 1858–1859. 08. 11.: 9. ff.; 1859. 08. 24. – 1860: kassai adóker. 2. ff.; 1861–1863: Horvátország; 1864–1865: soproni adóker. 8. ff.), 3. oszt. mérnök (1865.

11. 01.; 1867: 3. ff.; 1867–1869: Alsó-Ausztria; 1870, 1883: Csehország).¹²

Gerstenkorn, Karl (Štětí, Csehország, 1828. 08. 03. – Štětí, 1906. 05. 11.) Tanulmányok: prágai politechnikum (1846–1850). Kat. szolgálat kezdete: 1850. 07. 16., 3. oszt. segéd (1851–1855: Galícia), 2. oszt. segéd (1852), asztalvezető (1856. 04. 22.; 1856–1857: soproni adóker. 5. ff.), 4. oszt. mérnök (1857. 11. 01.; 1858–1858. 06. 13.: 9. ff.; 1859–1860: felszólalás, Csehország; 1864–1865: Galícia), 3. oszt. mérnök (1865–?: prágai Ktt.; 1874–1891: Csehország), nyilvántartási főmérnök (1883). 1891: nyugdíjazás, utána magánmérnök.¹³

Gfell, Josef (Unter-Sankt-Veit, ma Bécs része, Alsó-Ausztria, 1805. 01. 03. – ?) Tanulmányok: 2. tábori tüzérezred iskolájában három év. Figuráns (1822. 05. 15.), segéd (1831. 05. – 1833. 09. 30.: Alsó-Ausztria, helyszínelés), 1. oszt. segéd (1834. 05.), asztalvezető (1836. 04.; 1836: Morvaország; 1839–1844: Csehország), 4. oszt. mérnök (1842. 04. 25.; 1845–1855: Galícia), 3. oszt. mérnök (1849. 01. 01.), 2. oszt. mérnök (1854. 11. 01.; 1856–1857: soproni adóker. 5. ff.), 1. oszt. mérnök (1857. 11. 01.; 1857–1858: 1. ff.; 1858: 5. ff.; 1858–1859: 3. ff.; 1859: soproni adóker. provizórium; 1859–1860. 11. 26.: sop-

11 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 385. 1856/4422., 387. 1856/5116., 390. 1856/6840., 392. 1856/7992., 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 405. 1857/27328., 538. 1866/40264. MNL OL, K 269. I. Kútfő-tételes iratok 10. Az Állandó kataszter ügyei (= I.-10.) 1869-653., II.-A-21.-a-1935-43934.-1871-63132., II.-A-21. Az országos kataszteri felmérés tisztviselőinek szolgálati beosztása, 2. köt. 1868-1874. (= b-2.) 10., 64., 82., 169., 190., 274., 335., II.-A-21. Az országos kataszteri felmérés tisztviselőinek szolgálati beosztása, 3. köt. 1884-1892. (= b-3.) 38., 163., 188. HSHKÖ, (1858) 5:180. *Magyarország tisztii cím- és névtára* (= MTCN), 1873-1896. Személyi hírek. *Pénzügyi Közlöny* (= PK), (1882) 18:244., (1893) 11:303. Vegyesek. *Kataszteri Közlöny* (= KK), 5. (1896) 12:317.

12 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 328. 1853/1147., 383. 1856/3327., 384. 1856/4097., 390. 1856/6840., 396. 1856/9424., 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 404. 1857/22016., 415. 1858/2154., 419. 1858/9640., 437. 1858/59016., 447. 1859/17874., 454. 1859/34105., 459. 1859/46267., 464. 1860/961., 554. 1868/1122., 561. 1868/28493., 573. 1869/31807., 659. 1858/24667., 661. 1858/39331., 665. 1859/5738., 669. 1859/36751., 671. 1859/51252., Bücher 155. MNL OL, K 269. II.-A-21.-b-1. 39., 62., 128., 162., 210. *Handbuch Galizien*, 1851:198., 1852:184., 1853:198., 1854:204. HSHKÖ, (1856) 4:226., (1858) 4:224., (1859) 4:168. *Institut zu Prag*, 1856. 275. Státní oblastní archiv v Praze (SOA Praha): <https://ebadatelna.soapraha.cz/d/4229/63>. Vom Tage. *PT*, 7. (1883) 187:4.

13 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 384. 1856/4097., 390. 1856/6840., 392. 1856/7846., 396. 1856/9424., 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 451. 1859/27493., 472. 1860/36730., 520. 1864/49834., 524. 1865/11926., 525. 1865/15322., 559. 18718/1868.; 576. 1869/37268., 611. 1871/28811., 659. 1858/24667., 661. 1858/39331., 662. 1858/43652. MNL OL, K 269. II.-A-21.-b-1. 205. *Handbuch Galizien*, 1851:202., 1852:189., 1853:203., 1854:209. *Provinzial-Handbuch des Krakauer Verwaltungs-Gebietes*, 1855:88. HSHKÖ, (1856) 4:226., (1858) 4:224. *Institut zu Prag*, 1856. 276. FS: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:9396-QZ36-HF-Saazer-Hopfenzeitung-und-Lokal-Anzeiger>, 9. (1874) 64:6. Verzeichniß der P. T. Abnehmer ... *PA*, (1879) 19:5. Personal-Nachrichten. *Der Civil-Techniker*, 5. (1883) 24:99. Vom Tage. *PT*, 7. (1883) 187:4. Vom Tage. *PT*, 15. (1891) 120:2. Orts- und Provinznachrichten. *Leitmeritzer Zeitung*, 36. (1906) 37:5., 38:6. Berichte vom Lande. *PA*, (1906) 110:4.

roni adóker. 3. ff.), térképtárnok (1860–1862: Horvátország; 1862–1866: soproni Ktt.). 1866. 02. 01.: nyugdíjazás.¹⁴

Giffinger, Johann (Lichtenwörth, Alsó-Ausztria, 1803. 04. 04. – ?) Tanulmányok: Bécsújhelyen három gimnáziumi osztály. Kisegítő (1823. 05. 01.), 2. oszt. segéd (1824. 04. 15.), gyakornok (1827. 04. 23.), 2. oszt. segéd (1827. 06. 17. – 1831. 03. 31.). A felmérési munkálatok szüneteltetése idején másolóként dolgozott a linzi kataszteri térképtárban, majd díjnokként a kamarajövedéki hivatalban (Gefällenverwaltung). Kat. szolgálat: 2. oszt. segéd (1833. 04. 17.), 1. oszt. segéd (1833. 08. 01.; 1834–1837: Morvaország; 1840–1844: Csehország), asztalvezető (1844. 12. 14.; 1845–1855: Galícia), 4. oszt. mérnök (1845. 04. 26.), 3. oszt. mérnök (1851. 11., 01.; 1856: soproni adóker. 5. ff.; 1856. 08. 25. – 11. 10.: határleírás; 1856. 11. 10. – 1857. 05. 05.: 6. ff.; 1857: határleírás), 2. oszt. mérnök (1857. 11. 01.; 1857 vége – 1858. 06. 10.: 1. ff.; 1858: pozsonyi adóker. határleírás; 1858. 10. 24. – 1859: kassai adóker. határleírás; 1859. 11. 01. – 1861: 1. ff.; 1861–1863. 04.

16.: Horvátország), 1. oszt. mérnök (1863. 01. 01.; 1863: kassai adóker. 1. ff.; 1864: határleírás; 1864–1865: 6. ff.; 1865: határleírás; 1865: 2. ff.; 1866–1867: 21. ff.). 1867. 01. 16.: nyugdíjazás.¹⁵

Gollob, Josef (? – Lemberg?, 1864. 04. 24.) Figuráns (1822. 04. 28.), segéd (1834. 06. 16-ig, majd 1834. 09. 27-től újból), 4. oszt. mérnök (1839–1840 és 1843–1844: Csehország; 1845–1856. 05. 26.: Galícia), 3. oszt. mérnök (1852; 1856. 09. 01. – 1857. 05. 05.: soproni adóker. 5. ff.; 1857–1862: Galícia, felszólalás). 1862. 09. 30.: felmentették.¹⁶

Jedliczka, Franz („Trawniki” / „Trávný”, Csehország, 1835. 02. 17. – ?) Tanulmányok: főreáliskola Prágában és Brünnben. Négy hónapon át gyakornokoskodott a prágai pénzügyigazgatóságon. 3. oszt. segéd (1856. 08. 29.; 1856–1858: soproni adóker. 5. ff.), 2. oszt. segéd (1857), 1. oszt. segéd (1858. 10. 01.; 1858–1859. 06. 15.: 9. ff.; 1859. 06. 28. – 1859. 09. 06.: kassai adóker., 2. ff. háromszögelés; 1859–: 2. ff. részletes felmérés; 1861–1863: Horvátország; ?–1864. 08. 27.: soproni adóker. 3. ff.; 1864: 10. ff. grafikus háromszögelés;

14 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 384. 1856/4097., 390. 1856/6840., 396. 1856/9427., 402. 1857/16966., 403. 1857/19515., 404. 1857/22016., 419. 1858/9640., 454. 1859/34105., 483. 1861/14709., 490. 1861/69420., 495. 1862/36453., 511. 1864/3205., 518. 18348/1864., 520. 1864/49975., 525. 1865/18351., 533. 1866/8111., 534. 1866/12040., 535. 1866/20396., 588. 1870/21141., 596. 1870/37306., 659. 1858/24667., 661. 1858/39331., 665. 1859/5738., 669. 1859/36751. MNL OL, K 269. II.-A-21.-b-1. 29., 34., 52., 65., 93., 167., 202. *Schematismus des Markgrauthums Mähren und Herzogthums Schlesien* (= *Schematismus Mähren*), 1836:38., 1837:38. *Schematismus des Königreichs Böhmen* (= *Schematismus Böhmen*), 1839:37., 1840:40., 1841:39., 1842:40., 1843:41., 1844:47. *Handbuch Galizien*, 1845:97., 1846:95., 1847:102., 1848:125., 1849:82., 1850:83., 1851:200., 1852:187., 1853:200., 1854:206. *Handbuch Lemberg*, 1855:175. HSHKÖ, (1856) 4:226., (1858) 4:224., (1858) 4:168. Matricula Online: <https://data.matricula-online.eu/en/oesterreich/wien/13-ober-st-veit/01-04/?pg=95>. TÖRÖK ENIKŐ: Kataszteri térképtárak az 1860-as években. *Catastrum*, 9. (2022) 2:5.

15 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 384. 1856/4097., 387. 1856/5116., 390. 1856/6840., 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 404. 1857/22016., 419. 1858/9640., 422. 1858/17048., 424. 1858/22338., 429. 1858/37153., 432. 1858/43610., 438. 1858/61268., 438. 1858/63967., 439. 1858/66330., 441. 1859/304., 464. 1860/961., 507. 1863/37573., 514. 1864/20329., 523. 1865/818., 538. 1866/40264., 541. 1867/839., 543. 1867/8294., 562. 1868/34922., 563. 1868/40607., 659. 1858/24667., 662. 1858/43652., 678. 1863/32359., 679. 1864/5474., 682. 1865/19954., 682. 1865/26908., 683. 1865/59330. MNL OL, K 269. I.-6.-1867-3.-14.-16175., I.-10.-1868-1267., I.-10.-1869-114.; II.-A-21.-b-1. 34., 52., 134., 179., 250. *Schematismus Mähren*, 1834:35., 1835:34., 1836:36., 1837:38. *Schematismus Böhmen*, 1840:40., 1841:39., 1842:40., 1843:41., 1844:47. *Handbuch Galizien*, 1845:93., 1846:91., 1847:98., 1848:121., 1849:78., 1850:79., 1851:196., 1852:182., 1853:196., 1854:201. *Handbuch Lemberg*, 1855:171. HSHKÖ, (1856) 4:225., (1858) 4:224. Matricula Online: <https://data.matricula-online.eu/en/oesterreich/wien/lichtenwoerth/01%252C3-03/?pg=172>, és a következő oldal.

16 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 387. 1856/5116., 389. 1856/6271., 392. 1856/7992., 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 484. 1861/22903., 494. 1862/27990., 499. 1862/53844., 499. 1862/62099., 523. 1865/819. *Schematismus Böhmen*, 1839:40., 1840:42., 1843:41., 1844:49. *Handbuch Galizien*, 1845:95., 1847:100., 1848:126., 1849:85., 1850:83., 1851:201., 1852:187., 1853:201., 1854:205. *Handbuch Lemberg*, 1855:178. HSHKÖ, (1856) 4:226. Özvegye: Paulina, gyermekei: Ludovika, Eduard, Adelheid († 1864. 11. 07.) és Sigmund. ÖStA, Neues Kaale Ö 1319. 1865/3134.

1864–1865: 9. ff.; 1868–1869: Horvátország, 2. ff.; 1869: 1. ff.), asztalvezető / segédmérnök (1869. 10. 15.; 1870–1875: 9. ff.). 1875: nyugdíjazás.¹⁷

Klamut, Kasimir (Lemberg, Galícia, 1830. 09. 30. – ?) Tanulmányok: leMBERGI reáliskola, leMBERGI politechnikum (1845–1848). 1849. 09. 20. – 1854. 07. 15.: 41. (Siskovich-)sorgyalogezredben szolgált, őrmesteri rendfokozatig jutott. 1854. 07. 16. – 1856. 11. 26.: útmester Galiciában. Kataszteri szolgálat: gyakornok (1849. 01. 03. – 1849. 09. 19.: Galícia), 3. oszt. segéd (1856. 11. 26. – 1857: soproni adóker. 5. ff.), 2. oszt. segéd (1857. 12. 04.; 1857–1858. 05. 04.: soproni Ktt.; 1858–1862: Galícia). 1862. 04. 30.: felmentették. Az 1860-as és 1870-es években magánmérnökként tevékenykedett Galiciában.¹⁸

Kovács István (Kürtös, Magyarország, 1832. 01. 29. – ?) Tanulmányok: bölcsészet Szarvason. Magánfelmérésekben vett részt. Gyakornok (1854. 07. 07., 1854–1855: provizórium, nagyvárad adóker.), segéd (1855. 07. 16.; 1855–1856: kassai adóker.), mérnök (1856), 2. oszt. segéd (1856. 04. 28.; 1856–1857. 05. 01.: részletes felmérés, soproni adóker. 5. ff.), 1. oszt. segéd (1857. 02. 01; 1857–1857. 09. 18.: grafikus háromszögelés), asztalvezető (1857. 09. 18.; 1857–1859: 9. ff.). 1859. 04. 01.: elbocsátották.¹⁹

Krzenek (Krznek, Křenek), Wenzel (Mšec, Csehország, 1819 k. – ?) Tanulmányok: prágai politechnikum (1828–1829). Kataszteri gyakornok (1830. 09. 15. – 1831. 03. 12.). Majd a katonai szekerészcsapatok testületének (Militärfuhrwesenkorps) számvevőségénél dolgozott Prágában (1831. 03. 13. – 1835. 04. 10.). Kataszternél: 2. oszt. segéd (1835. 08. 23.; 1835–: Morvaország), 1. oszt. segéd (1840. 08. 01.; 1846–1852: Galícia; 1853–1854: brünni Ktt.; 1855: Galícia), asztalvezető (1854. 05. 01.), 4. oszt. mérnök (1855. 11. 01.; 1856: soproni adóker. 3. ff.; 1856. 11. 22. – ?; 5. ff.; 1856. 11. 30. –?; 3. ff.; 1857–1858. 05. 07.: 5. ff.; 1858–1860: Galícia). 1860. 04. 30.: elbocsátották, 1861-től kegydíjat kapott.²⁰

Lagner, Wenzel (Klučice, ma Karlštejn része, Csehország, 1797. 03. 23. – Grác?, 1870. 05. 02.) Tanulmányok: gimnázium, 1. évfolyam a bécsi politechnikumban, majd a České Budějovice-i bölcsészeti tanintézetben egy éven át mezőgazdaságtant hallgatott. Gyakornok (1821. 12. 04.), 1. oszt. segéd (1822. 01. 10.; 18256–1827: Csehország), 4. oszt. mérnök (1823. 07. 01.; 1831. 04. 10.-ig alkalmazásban), becselősegéd (1831. 07. 25. – 1835. 04. 30.: Felső-Ausztria), 4. oszt. mérnök (1835. 05. 01.; 1836: Morvaország, részletes felmérés; 1836. 05. 01. – 1841. 04. 30.: a felszólalásnál Felső-Ausztriában; 1842–1844: Csehország, részletes felmérés; 1845–1855: Galícia),

17 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 385. 1856/4422., 387. 1856/5116., 390. 1856/6840., 392. 1856/7846., 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 430. 1858/39331., 437. 1858/59016., 447. 1859/17874., 454. 1859/34105., 454. 1859/34256., 459. 1859/46378., 464. 1860/961., 520. 1864/47568., 541. 1867/839., 572. 1869/30199., 659. 1858/24667., 664. 1858/68457., 669. 1859/36751., 671. 1859/51252., MNL OL, K 255. Polgári kori kormányhatósági levéltárak, Pénzügyminisztériumi Levéltár, Pénzügyminisztérium, Elnöki iratok 1875-51.-1019.; K 269. II.-A-21.-a-1935-43934.-1871-63132., II.-A-21.-b-1. 39., 63., 129., 163., 211., II.-A-21.-b-2. 73., 87., 174., 192., 276., 322., 337. MTCN, 1873–1875.

18 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 390. 1856/6837., 390. 1856/6840., 392. 1856/7992., 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 419. 1858/9677., 420. 1858/9911., 422. 1858/17048., 424. 1858/22338., 494. 1862/27990., 570. 1869/27507., 585. 1870/14187., 598. 1871/445., 660. 1858/34696. *Handbuch Galizien*, 1859:144., 1860:142. Kundmachung. *Amtsblatt zur Lemberger Zeitung*, (1863) 68:263., 69:267., 70:271. Reichsrath. 318. Sitzung des Abgeordnetenhauses. *Wiener Zeitung*, (1877) 281:2. TÖRÖK ENKŐ: A soproni ideiglenes kataszteri térképtár, 1857–1860. *Catastrum*, 5. (2018) 1:6–7. (= TÖRÖK, 2018).

19 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 361. 1855/2302., 375. 1856/962., 382. 1856/3173., 387. 1856/5116., 390. 1856/6840., 392. 1856/7846., 392. 1856/7992., 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 411. 1857/44867., 430. 1858/39331., 437. 1858/59016., 443. 1859/3505., 449. 1859/23550., 454. 1859/34105., 659. 1858/24667., 665. 1859/5738., 669. 1859/36751. *HSHKÖ*, (1858) 4:225., (1859) 4:168.

20 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 304. 1851/1021., 328. 1853/1148., 330. 1853/1635., 384. 1856/4097., 390. 1856/6840., 392. 1856/7992., 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 415. 1858/2154., 419. 1858/9677., 422. 1858/17048., 424. 1858/22338., 482. 1861/7127., 538. 36863/1866., 659. 1858/24667., 660. 1858/34696., Neues Kaale Ö 1311. 1861/12136. *Institut zu Prag*, 1856. 293. *Handbuch Galizien*, 1846:91., 1847:98., 1848:121., 1849:80., 1850:81., 1851:198., 1852:184., 1859:143., 1860:141. *HSHKÖ*, (1856) 4:226., (1858) 4:224.

3. oszt. mérnök (1847. 09. 01.), 2. oszt. mérnök (1851. 11. 01.), 1. oszt. mérnök (1855. 11. 01.), felügyelőségi vezető (1856. 05. 01.; 1856–1858. 05. 19.: soproni adóker. 5. ff.), 2. oszt. felügyelő (1857. 11. 01.; 1858–1862: Horvátország), 1. oszt. felügyelő (1862. 01. 01.). 1862. 04. 25.: nyugdíjazás, ezt követően Grácban élt.²¹

Lokota (Lockota) Adolf (Prága, Csehország, 1841. 08. 21. – Léva, 1903. 12. 12.) Tanulmányok: három évfolyam a prágai alsó reáliskolában. Kisegítő (1856. 05. 26.; 1856–1858: soproni adóker. 5. ff.), 3. oszt. segéd (1856. 10. 01.), 2. oszt. segéd (1858. 01. 01.; 1859–1860: 4. ff.; 1861–1863. 04. 16.: Horvátország), 1. oszt. segéd (1863. 01. 01.; 1863–1864: kassai adóker. 9. ff.; 1865: a II. aligazgatóság irodájában; 1867: 21. ff.; 1868–1869 11. ff.; 1869–1874: 8. ff.), asztalvezető / segédmérnök (1871), 3. oszt. mérnök (1874; 1875: ff.-ek változó állomásokkal), 2. oszt. mérnök (1878; 1879: 5. ff.; 1884–1893: 7. ff.), 1. oszt. mérnök (1885), főmérnök (1893; 1894–1894: 1. hf.; 1896–1897: 9. ff.). 1897. 05. 01.: nyugdíjazás. 1902: Léva közútjait felmérte és a határjeleket megújította.²²

Maresch, Johann (Skřivanaň, Csehország, 1832. 08. 26. – ?) Tanulmányok: prágai politechnikum (1853–1855). 3. oszt. segéd (1856. 05. 01.; 1856–1857: soproni adóker. 5. ff.), 2. oszt. segéd (1856. 09. 01.). 1857: elbocsátották.²³

Mihel József (Kaposvár, Magyarország, 1825. 10. 14. – Kaposvár, 1882. 07. 20.) Tanulmányok: nyolc gimnáziumi osztály Kaposváron, 1845 és 1847 között pesti Institutum Geometricumban tanult, 1852-ben szerzett mérnöki oklevelet. Magánmérnökként dolgozott, majd ügyvezető volt a provizóriumnál a becslés idején a soproni adókerület Somogyi felügyelőségében. Felszólalási segéd (1855. 02. 25. – 1856. 09. 30.: provizórium, soproni adóker. 3. felszólalási felügyelőség), asztalvezető (1856. 10. 06.; 1856–1858: soproni adóker. 5. ff.; 1859–1859. 05. 06.: 4. ff.; 1859. 05. 30. – 1860?: provizórium, kassai adóker. 4. felszólalási felügyelőség). 1860. 01. 30.: az esztergomi alreáltanoda tanári állására pályázott, sikertelenül. 1868-ben és 1873-ben a szászvárosi államépítészeti hivatalban volt segédmér-

21 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 375. 1856/877., 375. 1856/1026., 390. 1856/6840., 404. 1857/22016., 419. 1858/9640., 419. 1858/9677., 422. 1858/17048., 424. 1858/22338., 429. 1858/36955., 456. 1859/39229., 468. 1860/19436., 494. 1862/27691., 496. 1862/39703., 499. 1862/53745., 598. 1871/170., 606. 1871/18108., 607. 1871/20308., 612. 1871/29711., 659. 1858/24667., 660. 1858/34969.; Neues Kaale Ö 1161. 1862/41029. MNL OL, K 269. II.-A-21.-b-1. 35. *Kaiserlicher Königlich Schematismus des Erzherzogthums Oesterreich ob der Enns*, 1835:38. *Schematismus Mähren*, 1836:40. *Schematismus Böhmen*, 1842:42., 1843:42., 1844:49. *Handbuch Galizien*, 1845:97., 1846:93., 1847:100., 1848:124., 1849:81., 1850:82., 1851:200., 1852:186., 1853:200., 1854:206. *Handbuch Lemberg*, 1855:179. HSHTÖ, (1856) 4:226., (1858) 4:224., (1859) 5:163. TÖRÖK ENIKŐ: A magyarországi részletes felmérés vezetői 1856–1857-ben. *Catastrum*, 4. (2017) 3:7–8. (= TÖRÖK, 2017).

22 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 381. 1856/2850., 383. 1856/3459., 384. 1856/4097., 390. 1856/6840., 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 454. 1859/34105., 541. 1867/184., 658. 1858/12232., 659. 1858/24667., 669. 1859/36751., 678. 1863/32359., 679. 1864/5474., 681. 1864/62988., 682. 1865/19954. MNL OL, K 269. II.-A-21.-a-1935-43934.-1871-63132.; II.-A-21.-b-1. 30., 38., 59., 142., 188., 249., II.-A-21.-b-2. 15., 69., 84., 173., 191., 275., 336., II.-A-21.-b-3. 41. Személyi hírek. *PK*, (1878) 11:147., (1885) 15:207., (1893) 11:303. Vegyesek. *KK*, 6. (1897) 4:82. Különfélék. *Bars*, 22. (1902) 19:2. Országos Széchény Könyvtár (= OSZK), Gyászjelentés-gyűjtemény: <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/151992>. Felesége Lőrinczy (Lorenz) Józsa (? , 1846 k. – Léva, 1925. 01. 22.), gyermekeik: Júlia (Radimsky László kat. mérnök felesége), Mária (Árvey Józsefné) és Anna (Féja Kálmánné, 1879–1967). Gyászír. *Bars*, 45. (1925) 4:2. Halálozás. *Magyarság*, 6. (1925) 23:10. ZIMONYI ZOLTÁN: Féja Géza curriculumum. *Tiszatáj*, 74. (2020) 12:93.

23 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 383. 1856/3327., 383. 1856/3459., 384. 1856/4097., 390. 1856/6840., 396. 1856/9427.; Bücher 136. *Institut zu Prag*, 1856. 298. SOA Praha: <https://ebadatelna.soapraha.cz/d/10934/74>. Testvére Josef Maresch (Skřivanaň, 1828. 03. 09. – Darány, 1865. 07. 24.) szintén kataszteri mérnök volt, 1846-ban a prágai politechnikumban tanult. 1851. 06. 01-jétől szolgált a kataszternél, 1856–1858-ban Tirolban dolgozott, 1856. 04. 21-től mint asztalvezető. 4. oszt. mérnökként Horvátországban (1861–1863), majd Magyarországon (1864–1865: soproni adóker. 7. ff.) működött. *Institut zu Prag*, 1856. 298. SOA Praha: <https://ebadatelna.soapraha.cz/d/10934/63>. ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 428. 1858/34607., 528. 1865/39580., 574. 1869/33914. MNL OL, K 269. II.-A-21.-b-1. 36., 56., 122., 162., 209.

■ Mikkel Izabellának, Mikkel Józseflányának a portréja, 1874 (Gévay Béla felvétele; <https://www.flickr.com/>)

nők, 1875-ben a lugosi hivatalban, 1879-ben Temesvárott, 1881-ben Brassóban. 1878-ben mérnökké nevezték ki.²⁴

Müksch (Mücksch), Wenzel (? , 1800 k. – Kőszeg, 1856. 11. 30.) 3. oszt. segéd (1845, 1850–1855: Galícia), 2. oszt. segéd (1851), 1. oszt. segéd (1856. 07–08.: soproni ker. 5. ff.; 1856. 10. 17. – 1856. 11. 23.: 1. ff.; 1856. 11. 23.–1856. 11. 30.: 5. ff.).²⁵

Nasztl (Nasztel, Nastel) Alajos (Óbuda, 1827. 01. 25. – ?, 1877 előtt) Tanulmányok: Institutum Geometricum, 1848-ben fejezte be a geometriai kurzust, 1853-ban kapta meg az oklevelét. 1848–1853: mérnöki gyakorlat. 1849-ben honvédként részt vett a szabadságharcban. Kataszteri szolgálat: gyakornok Szabély Antal mérnök mellett (1853. 01. 01.; 1853–1855. 04. 21.: pest-budai adóker.), mérnök (1854?; 1855. 04. 30. – 1856.: kassai adóker. 9. becslőfelügyelőség), próbamérnök (1856. 04.–1858: részletes felmérés, soproni adóker. 5. ff.), 4. oszt. mérnök (1856. 08. 01.; 1858–1858. 08. 15.: 9. ff.; 1858. 08. 28. – 1859. 05. 01.: kassai adóker. 1 ff.; 1859. 05. 01. – 1860?: provizórium, kassai adóker. 5. felszólalási felügyelőség). Az 1860-as években a fővárosnak dolgozott, 1866. májusában mérnökgyakornoki állásért folyamodott, 1869 decemberében Budapest Városi Mérnöki Hivatalának alkalmazottja volt.

24 ÖStA, FHKÁ NHK Katasterabt. Akten 357. 1855/683., 386. 1856/4861., 387. 1856/5176., 387. 1856/5340., 390. 1856/6840., 394. 1856/8654., 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 404. 24505/1857., 443. 1859/3505., 444. 1859/10428., 453. 1859/31760., 454. 1859/31766., 454. 1859/34105., 459. 1859/46378., 659. 1858/24667. , (1856) 4:226., (1858) 4:224., (1859) 4:168. FODOR FERENC: *Az Institutum Geometricum. Az egyetem bölcsészeti karán 1782-től 1850-ig fennállott mérnöki intézet.* Bp., 1955. (= FODOR, 1955) 169. IVÁN LÁSZLÓ: „míg ezen tanítói állomás csőd útján betöltve leend” MNL Komárom-Esztergom Vármegyei Levéltára, A hónap dokumentuma: 2016. július (https://mnl.gov.hu/mnl/keml/hirek/mig_ezen_tanitoi_allomas_csod_utjan_betoltve_leend). Hirharang. *Magyar Polgár*, 2. (1868) 89:363. MTCN, 1873:312., 1875:256., 1879:231. Beküldetett. *A Hon*, 12. (1874) 110:2. Állammérnökök kinevezése a megyékben. *A Hon*, 16. (1878) 4:1. A magyar birodalom tiszti czimtára. *Az Athenaeum képes naptára*, (1881) 171. Felesége Vimmer Ludovika (Borostyánkő, 1830. 06. 11. – Kaposvár, 1890. 01. 22.), gyermekeik: Johanna Amália (*Kaposvár, 1853. 04. 01.), Júlia Terézia (*Egervár, 1858. 05. 22.), Lujza (Trugly Ferencné, Pécs, 1859 k. – Budapest, 1904. 04. 13.), Helena Franciska (*Kaposvár, 1863. 02. 09.) FS: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CS54-48R9>, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:9396-CYWQ-4>, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939V-JX27-M>, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CS54-H9XY-Q>, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:9Q97-YSJ8-KZ9>, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33SQ-GPB6-9JWZ>. OSZK, Gyászjelentés-gyűjtemény: <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/426143>.

25 ÖStA, FHKÁ NHK Katasterabt. 384. 1856/3945., 384. 1856/4097., 387. 1856/5115., 390. 1856/6840., *Handbuch Galizien*, 1851:200., 1852:186., 1853:200., 1854:206. *Handbuch Lemberger*, 1845:96., 1855:177. FS: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-C33B-T949-L>.

A kataszternél: 4. oszt. mérnök (1868: határleírás; 1868–1869: 8. ff.; 1869–1871: 3. ff.), 3. oszt. mérnök (1870).²⁶

Neusee, Ernst (Tovačov, Morvaország, 1797. 12. 11. – Gálszécs, 1866. 06. 10.) Tanulmányok: bécsi gimnázium és líceum. Katonai szolgálat (2 év 10 hónap). 1. oszt. segéd (1822. 02. 01. – 1831. 04. 21.), becselőfelügyelőségi írnok (1831. 06. 11.), 2. oszt. becselősegéd (1833. 06. 03.), 1. oszt. felmérési segéd (1835. 05. 04.), asztalvezető (1840. 04. 25.), 4. oszt. mérnök (1841. 04. 26.), 3. oszt. mérnök (1847. 09. 01.), 2. oszt. mérnök (1852. 11. 01.; 1854: Tirol; 1855–1856: soproni adóker. határleírás; 1856. 11. 06. – 1857. 05. 01.: 5. ff.; 1857: határleírás; 1858: 4. ff., majd határleírás), 1. oszt. mérnök (1857. 11. 01.; 1858–1859: 7. ff.; 1859: határleírás; 1861–1863. 04. 09.: Horvátország; 1863–1865: kassai adóker. határleírás).²⁷

Piotrowski, Adam (Żywiec, Galícia, 1836. 10. 29. – ?) Tanulmányok: krakkói műszaki tanintézet. 3. oszt. segéd (1854. 08. 19.; 1855:

Galícia), 2. oszt. segéd (1855. 12. 01.; 1856–1857: soproni adóker. 5. ff.), 1. oszt. segéd (1857. 11. 01.; 1857. 10. 15. – 1858. 04. 29.: soproni Ktt.; 1858: 2. ff.), asztalvezető (1858. 08. 04.; 1859–1860: 2. ff.), 1. oszt. segéd (1860. 05. 01.; 1861–1863. 04. 11.: Horvátország), ideigl. asztalvezető (1862. 10. 17.), 1. oszt. segéd (1863. 04. 11.; 1863–1865: kassai adóker. 8. ff.), asztalvezető (1863. 04. 23.), 4. oszt. mérnök (1868–1869. 04. 30.: 12. ff.; 1869: Nagybányán, a bányavasútnál), 3. oszt. mérnök (1870: 5. ff.; 1871: máramarosszigeti birtokigazgatóságon; 1872–1874: 8. ff.; 1875: ff.-ek változó állomásokkal).²⁸

Rolle, Josef („Raudnitz”, Csehország, 1833. 09. 26. – Linz, 1864. 03. 27.) Tanulmányok: prágai politechnikum. 3. oszt. segéd (1856. 09. 15.; 1856–1858. 08. 31.: soproni adóker. 5. ff.), 2. oszt. segéd (1857; 1858–1864: Felső-Ausztria).²⁹

Rybiczka, Franz (Hamry, Csehország, 1822. 01. 20. – Bécs, 1869. 02. 18.) Tanulmányok: négy osztály Poličkában. 1844. 05. 01.-től a kataszternél 2. oszt. segéd (1847–1855: Ga-

26 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 337. 1853/4300., 358. 1855/1261., 361. 1855/2527., 363. 1855/2846., 364. 1855/3261., 375. 1856/962., 382. 1856/3256., 384. 1856/4097., 387. 1856/5116., 390. 1856/6837., 390. 1856/6840., 394. 1856/8896., 396. 1856/9427., 397. 1856/3173., 403. 1857/19515., 411. 1857/44867., 419. 1858/9677., 422. 1858/17048., 424. 1858/22338., 429. 1858/37153., 437. 1858/59127., 438. 1858/63966., 441. 1859/304., 444. 1859/10428., 446. 1859/15674., 452. 1859/30335., 453. 1859/31760., 459. 1859/46378., 479. 1860/60417., 482. 1861/887., 659. 1858/24667., 663. 1858/55739. MNL OL, K 269. II.-A-21.-b-2. 4., 66., 76., 168., 184. HSHKÖ, (1856) 4:226., (1858) 4:224. Fodor, 1955. 170. FS: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939J-TL9J-CT>. HOLLÓ SZILVIA: *Az önálló magyar polgári térképezés kezdete és a pesti Városi Mérnöki Hivatal tevékenysége (1867-1873)*. Doktori (PhD) értekezés. Bp., 2008. 55., 64. BONA GÁBOR: *Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara* <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/>. Felesége Jung Mária (Mimoň, Csehország, 1836 k. – Budapest, 1877. 04. 03.). FS: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:9Q9M-CSR6-QR2N>, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:9Q97-Y33W-SZ5>, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:9Q97-Y33W-S2R>, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CSR7-37NC-G>. Budapest Főváros levéltárában több térképe és tervrajza is megtalálható az 1860-as évekből: XV.16.a.204/6. és 40., 207/49., 208/9., 10. és 13.; XV.17.a.302 – 467., 652.

27 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 353. 1854/4807., 356. 1855/432., 361. 1855/2508., 2653/1855., 362. 1855/2804., 364. 1855/3076., 390. 1856/6840., 392. 1856/7992., 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 404. 1857/22016., 419. 1858/9640., 422. 1858/17048., 424. 1858/22338., 427. 1858/32318., 437. 1858/59016., 454. 1859/34105., 457. 1859/41984., 459. 1859/46267., 514. 1864/20329., 523. 1865/818., 523. 1865/972., 537. 29853/1866., 537. 1866/34847., 538. 1866/40264., 659. 1858/24667., 665. 1859/5738., 678. 1863/32359., 682. 1865/19954., 683. 1865/59330. MNL OL, K 269. II.-A-21.-b-1. 34., 52., 133., 179., 250. HSHKÖ, (1856) 4:225., (1858) 4:224., (1859) 4:168. FS: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33SQ-GR7M-JYX>. Felesége Anna Maria, gyermekei (Wilhelmina (*1856. 05. 06.), Josefa (*1858. 09. 17.), Maria (*1860. 09. 04.), Ernestina (*1862. 04. 07.), Franz (*1864. 03. 24.) és Ernst (*1866. 03. 08.). ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten Neues Kaale Ö 1257. 1866/36742.

28 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 384. 1856/4097., 387. 1856/5116., 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 404. 1857/22016., 412. 1857/47641., 415. 1858/2154., 422. 1858/17048., 454. 1859/34105., 513. 1864/8260., 602. 1871/9981., 607. 1871/20134., 663. 1858/55739., 665. 1859/5738., 678. 1863/32359., 681. 1864/62988., 682. 1865/19954., 682. 1865/26908., 683. 1865/29338. MNL OL, K 269. I.-10.-1869-115.; II.-A-21.-b-1. 28., 37., 59., 141., 187., 254.; II.-A-21.-b-2. 16., 70., 88., 170., 193., 275., 336. *Handbuch Galizien*, 1855:175. HSHKÖ, (1859) 4:168. MTCN, 1873-1875. Török, 2018. 1:6–7.

29 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 386. 1856/4778., 392. 1856/7846., 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 434. 1858/49267., 435. 1858/53123., 513a. 1864/15308., 659. 1858/24667., Matricula Online: <https://data.matricula-online.eu/en/oesterreich/oberoesterreich/linz-heilige-familie-ehemalig-st-josef/306%252F1864/?pg=11>.

■ Moritz Schetlik portréja, 1867 k. (ÖStA, HHSStA SB 2. Moritz Schetlik)

lícia), 1. oszt. segéd (1851), asztalvezető (1856 – 1857. 08. 27.: soproni adóker. 5. ff.), 4. oszt. mérnök (1857. 02. 01.; 1857–1863. 04. 16.: Horvátország), 3. oszt. mérnök (1861; 1863–1865: kassai adóker. 2. ff.; 1868–1869: 10. ff.).³⁰

Sacher, Gustav (Czeska Wieś, Szilézia, 1837. 07. 14. – ?) Tanulmányok: elemi iskola Rzeszówban, egy év alsó reáliskola Jarosławban. Gyakornok (1853. 12. 20.), kiegészítő (1854. 02. 02.), 3. oszt. segéd (1854. 12. 01.; 1855: Galícia), 2. oszt. segéd (1856. 05. 01.; 1856: soproni adóker.

5. ff.; 1857: 13. ff.; 1857. 09. 10. –?: 6. ff.; 1857–1857. 10. 11.: 5. ff.; 1857–1858: Alsó-Ausztria, központi, vagyis bécsi Ktt.; 1858. 05. 01. –?: soproni adóker. 2. ff.; 1858–1860: 3. ff.; 1861–1863. 04. 15.: Horvátország), 1. oszt. segéd (1862. 01. 01.; 1863: kassai adóker. 6. ff.; 1864–1865: 7. ff.).³¹

Schetlik, Moritz (Čechtice, Csehország, 1837. 09. 23. – Bécs, 1888. 10. 18.) Schetlik János fia, Schetlik Lipót testvére, akik szintén kataszteri mérnökök voltak. Tanulmányok: 2 év alsó-reáliskola a galíciai Tarnówban és Przemyszlben. Gyakornok (1854. 08. 01.), kiegészítő (1855: Galícia), 3. oszt. segéd (1856: soproni adóker. 5. ff.; 1856. 08. 10. – 1859. 04. 16.: 3. ff.), 2. oszt. segéd (1856. 09. 01.), 1. oszt. segéd (1858. 10. 01.). 1859-ben bevonult katonának, a lombardiai Magentánál vívott csata után szolgálataiért Ezüst Vitézségi Éremmel tüntették ki, a solferinói csatát követően pedig dicséretet kapott. 1859 végén apja kérvényezte újrafelvételét a kataszterhez, amire 1860-ban került sor. 1. oszt. segéd (1860. 04. 25.: soproni adóker.; 1861–1863. 04. 15.: Horvátország; 1863–1864: kassai adóker. 11. ff.). 1864. 06. 06.: saját kérésére felmentették a kataszteri szolgálatból. Ezt követően Mexikóban katonai szolgálatot teljesített, műszaki felmérést végzett, és hadnagyi fokozatig jutott. 1866. november 12-én, Jalapa kapitulációja során minden holmiját elrabolták. Az osztrák önkéntes hadtest (Österreichische Freiwilligenkorps in Mexiko) költségén tudott visszatérni a Birodalomba. Érdemeiért Guadalupe érdemrendben részesült. 1867-ben gazdasági gyakornokként (*Ökonomiepraktikant*) dolgozott, augusztus

30 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 384. 1856/4097., 388. 1856/5555., 392. 1856/7992., 392. 1856/7846., 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 409. 1857/40015., 429. 1858/37114., 456. 1859/39229., 517. 1864/30082., 518. 1864/34206., 678. 1863/32359., 679. 1864/5474., 681. 1864/62988., 683. 1865/29338. MNL OL, K 269. II.-A-21.-b-1. 35., 53., 135., 181., 251., II.-A-21.-b-2. 14., 68. *Handbuch Galizien*, 1847:99., 1848:122., 1849:79., 1850:80., 1851:197., 1852:183., 1853:197., 1854:205. *Handbuch Lemberg*, 1855:175. HSHKÖ, (1856) 4:226. Verzeichniß des Verstorbenen in Wien. *Fremden-Blatt*, 23. (1869) 54:9. Archiv Online: <https://aron.vychodoceskearchivy.cz/apu/a45a9de2-9da4-4482-a278-8e45a5d59d0f/dao/a45a9de2-9da4-4482-a278-8e45a5d59d0f/file/b48d63f9-78f4-4ece-8110-2a612a09c61c>. Özvegye: Anna. L. erről ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 592. 1870/28500., 594. 1870/34552., 600. 1871/5582.

31 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 381. 1856/2850., 384. 1856/4097., 387. 1856/5116., 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 404. 1857/24407., 408. 1857/37210., 411. 1857/44867., 415. 1858/2154., 417. 1858/7299., 423. 1858/19396., 454. 1859/34105., 514. 1864/20329., 660. 1858/34696., 665. 1859/5738., 669. 1859/36751., 678. 1863/32359., 679. 1864/5474., 682. 1865/19954., 682. 1865/26908. MNL OL, K 269. II.-A-21.-b-1. 29., 38., 61., 139., 186., 253. *Handbuch Lemberg*, 1855:173.

26-án Kishárságyról kelt levelében végkielégítést kért az uralkodótól.³²

Schollmayer (Schollmaier), Theodor (Prága, Csehország, ? – ?, 1857. 12. 09.) Tanulmányok: prágai politechnikum (1848–1849). 2. oszt. segéd (1852–1855: Galícia), 1. oszt. segéd (1854), asztalvezető (1856–1857: soproni adóker. 5. ff.), 4. oszt. mérnök (1857. 11. 01.).³³

Schubert, Erdmann (Haibach ob der Donau, Felső-Ausztria, 1824. 01. 08. – ?, 1867. 04. 27.) Tanulmányok: a kataszternél sajátította el a felméréshez szükséges ismereteket. Gyakornok (1840. 08. 30.), 2. oszt. segéd (1845. 05. 08.; 1846–1855: Galícia), 1. oszt. segéd (1850. 11. 01.), asztalvezető (1854. 06. 08.; 1856–1858: soproni adóker. 5. ff.), 4. oszt. mérnök (1856. 08. 01.; 1858–1860: 2. ff.; 1861–1863. 04. 11.: Horvátország), 3. oszt. mérnök (1862. 01. 01.; 1863–1864: kassai adóker. 8. ff.; 1865: 4. ff.).³⁴

Velikanovics (Velikanović), Josef (Gaboš / Gaboš, Horvátország, 1824. 03. 7. – ?) Tanulmányok: 1843–1844 bölcsészet a szegedi pia-

rista líceumban, 1848-ban mérnöki oklevelet szerzett a pesti Institutum Geometricumban. 1848–1851: magánmérnök, zsidóvári bányamérnök. Mérnök (1851. 02. 01. – 1856. 10. 15.: provizórium, Szerb Vajdaság és Temesi Bánság, 8. becselőfelügyelőség), próbamérnök (1856. 10. 22. – 1857: részletes felmérés, soproni adóker. 5. ff.), 4. oszt. mérnök (1857; 1857: 13. ff.; 1858: 5. ff., 1858. 09. 07-ig: 9. ff.; 1858–1859. 05. 18.: Horvátország; 1859. 05. 24. – 1859. 10. 31.: provizórium, kassai adóker. 4. felszólalási felügyelőség; 1861–1863: Horvátország; 1864–1866: soproni adóker. 2. ff.), 3. oszt. mérnök (1865; 1868–1869: Horvátország 1. ff.). 1869. 06. 16.: nyugdíjazás.³⁵

Werich, Wilhelm (Turnov, Csehország, 1835. 06. 08. – ?) Tanulmányok: felső reáliskola Liberecben. Gyakornok (1854. 09. / 02. 13.), 3. oszt. segéd (1856: soproni adóker. 5. ff.; 1856–1858. 08. 16: 6. ff.), 2. oszt. segéd (1858), asztalvezető (1858. 08. 16.; 1858: 8. ff.; 1858: 6. ff.; 1859: 8. ff.), 1. oszt. segéd (1860: 6. ff.; 1860:

32 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 383. 1856/3327., 384. 1856/4097., 386. 1856/4821., 387. 1856/5116., 390. 1856/6840., 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 430. 1858/39331., 454. 1859/34105., 463. 1859/60597., 468. 1860/19240., 507. 1863/37575., 508. 1863/44129., 519. 1864/40188., 660. 1858/34696., 678. 1863/32359.; Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Sonderbestände, Familienpapiere Schetlik (= HHStA SB) 2. Moritz Schetlik. Köszönöm dr. Arany Krisztinának, a bécsi levéltári delegátusnak a HHStA anyagában történő kutatásaimhoz nyújtott segítségét. MNL OL, K 269. II.-A-21.-b-1. 38., 60., 144., 190. *Handbuch Lemberg*, 1855:172. Hivatalos rész. *Budapesti Hírlap*, (1859) 190:1., 192:1. TÖRÖK, 2017. 8. TÖRÖK ENIKŐ: Az 1856. évi második felmérési felügyelőség személyzete. *Catastrum*, 11. (2024) 1:11. <https://doi.org/10.59884/Catastrum.2024.1.03> 1879. 02. 08-án a galíciai Žywiecben megnősült, Antonia Helbichet vette feleségül.

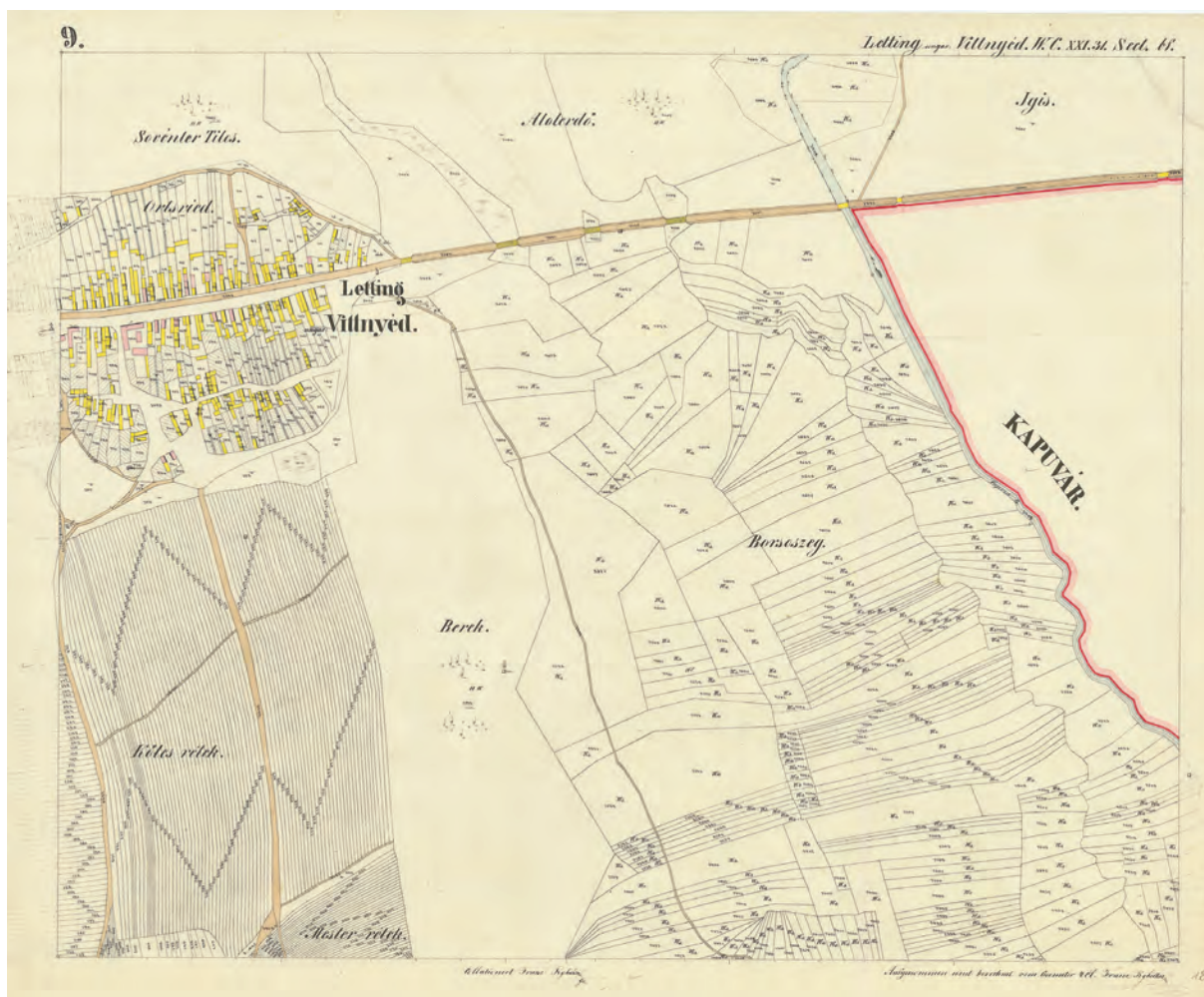
33 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 317. 1852/412., 383. 1856/3327., 384. 1856/4097., 390. 1856/6840., 392. 1856/7992., 396. 1856/9424., 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 404. 1857/22016., 405. 1857/30092., 409. 1857/40015., 419. 1858/9640., 420. 1858/9911. *Handbuch Galizien*, 1852:189., 1853:203., 1854:209. *Handbuch Lemberg*, 1855:180. *HSHKÖ*, (1856) 4:226., (1858) 4:224. *Institut zu Prag*, 1856. 319.

34 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 384. 1856/4097., 387. 1856/5116., 396. 1856/9427., 403. 19515/1857., 454. 1859/34105., 459. 1859/46267., 514. 1864/20329., 545. 1867/19444., 659. 1858/24667., 661. 1858/39331., 665. 1859/5738., 669. 1859/36751., 678. 1863/32359., 682. 1865/19954., 683. 1865/29338. MNL OL, K 269. II.-A-21.-b-1. 28., 37., 59., 141., 187., 252. *Handbuch Galizien*, 1846:94., 1847:101., 1848:124., 1849:81., 1850:82., 1851:200., 1852:186., 1853:200., 1854:206. *Handbuch Lemberg*, 1855:177. *HSHKÖ*, (1856) 4:226., (1858) 4:224., (1859) 4:167. *Matricula Online*: <https://data.matricula-online.eu/en/oesterreich/oberoesterreich/haibach-ob-der-donau/106%252F1824/?pg=1>.

35 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 301. 1850/2425., 307. 1851/1891., 315. 1851/4694., 317. 1852/554., 331. 1853/2027., 388. 1856/5950., 390. 1856/6840., 394. 1856/8654., 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 404. 24505/1857., 411. 1857/44867., 415. 1858/2154., 422. 1858/17048., 424. 1858/22338., 444. 1859/10428., 453. 1859/31760., 456. 1859/39229., 459. 1859/46378., 511. 1864/398., 518. 1864/34304., 541. 1867/839., 659. 1858/24667., 664. 1858/57975., 678. 1863/32359. MNL OL, E 675 Magyar kincstári levéltárak, Abszolútizmuskori pénzügyigazgatási levéltár, K. K. Finanz Landes Directions Abtheilung Oedenburg, Általános iratok 1864/16649.; K 269. I.-10.-1869-572. *HSHKÖ*, (1856) 4:226., (1858) 4:224., (1859) 5:163. SZÖGI LÁSZLÓ: *A szegedi bölcsészeti líceum hallgatói 1792–1850*. Bp., 2023. 346. FODOR, 1955. 174. Özvegyének, Heikelman Annának 1890-ben 224 forint kegydíjat ítéltek meg. *Zárszámadás*, (1890) 186. Gyermeke: Ludovica (†Donji Grad, 1864. 11. 17.) FS: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q57-L99C-593M-4>.

1. ff.; 1860. 07. 23-tól: 4. ff.; 1861–1863. 04. 13. Horvátország), asztalvezető (1862), 1. oszt. segéd (1858. 10. 01.; 1863; 1863–1864: kassai adóker. 9. ff.), asztalvezető (1864). 1864.

11. 01.: felmentették, a munkácsi kórházból Turnovba utazott. Mérnök (1874–1878: Csehország, prágai földadóbizottság; 1878–?: Galícia).³⁶

■ Vitnyéd kataszteri térképének 9. szelvénye, 1856. Felmérte és a területszámítást végezte: Franz Rybiczka (MNL OL, S 78. 1706-18.)

36 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 383. 1856/3327., 383. 1856/3401., 384. 1856/4097., 387. 1856/5116., 396. 1856/9427., 403. 1857/19515., 422. 1858/17048., 430. 1858/39331., 437. 1858/59016., 454. 1859/34105., 509. 1863/53707., 513. 1864/8260., 658. 1858/12232., 659. 1858/24667., 663. 1858/55739., 664. 1858/57975., 664. 1858/68457., 665. 1859/5738., 678. 1863/32359., 683. 1865/29338. MNL OL, K 269. II.-A-21.-b-1. 27., 28., 38., 59., 142., 188. HSHKÖ, (1859) 4:168. Prager und Provinzialnachrichten. PA, (1874) 3:3. Vom Tage. PT, 2. (1878) 116:4. ARON: <https://aron.vychodoceskearchivy.cz/apu/2f1fb0d5-654d-484b-9778-30621a53fc4e/dao/2f1fb0d5-654d-484b-9778-30621a53fc4e/file/c7b8de4c-4d1e-4403-b872-2764907c76de>.

REISZ T. CSABA

A Kataszteri Közlöny zsebnaptárjai

A kataszteri szervezet személyi adattárának forrásai*

Bár a magyarországi részletes kataszteri felmérés az 1853-ban megkezdett háromszögelési munkálatokat követően, 1856-ban indult meg, a felmérési tevékenységnek és az abban részt vevő több száz tisztviselőnek hosszú ideig nem volt olyan szaklapja, amely egyrészt hivatalos közlönyként vagy annak pótlására szolgált volna, másrészt a szakmai kérdések bemutatásának és megvitatásának, valamint a személyes érdekképviseletnek is a fóruma lehetett volna. Először egy rövidebb életű folyóirat jelent meg az 1870-es évek közepén, majd az 1890-es évek elején a felmérési szervezet lelkes tisztviselői olyan szaklapot indítottak útjára, amely az első világháború végéig, közel három évtizeden keresztül folyamatosan megjelent.

Kataszteri Kalauz

Gyürky Antal (1817–1890) – aki elsősorban mint a szőlészet–borászat területén aktív gazdálkodó és szakíró maradt meg az utókor emlékezetében – tette az első kísérletet egy szaklap indítására. A földadó szabályozásáról szóló 1875. évi VII. törvénycikk értelmében a földadókataszteri munkálatok végrehajtásához számos új tisztségviselőre volt szükség, ezért a pénzügyminiszter 1875 májusában több más személy hivatalba emelése mellett az akkor Hont vármegyei árvaszéki alelnököt a beszter-

cebányai kataszteri kerület egyik felügyelőjének nevezte ki.¹ Ebben a tisztségében 1880-ig tevékenykedett, akkor egészségügyi okokra hivatkozva lemondott, és Garamkövesdre vonult vissza gazdálkodni, de az év végén a földművelésügyi miniszter már borászati vándortanítónak nevezte ki.²

Gyürky nagy lendülettel fogott az új megbízatásához, és érzékelve a hazai szaklap hiányát, maga indított egyet Besztercebányán *Kataszteri Kalauz* címen – *szakközlöny a kataszteri tisztviselők, községi és járási bizottságok, és a kataszteri munkálatok iránt érdeklődő földbirtokosok számára* alcímmel –, annak első száma 1875. július 15-én jelent meg. A további lapszámokat a terveknek megfelelően, havonta kétszer adták ki, az utolsó szám a 3. évfolyam közepén, a 11. számmal ért véget. Gyürky kezdetben nemcsak kiadója, de szerkesztője is volt a lapnak, majd az első évfolyam 5. számától kezdve a lap felelős szerkesztője Szalay József lett.³ Ez az újság olyan csendben hagyta abba a működését, hogy az éves könyvészeti termést összesítő bibliográfiák tévedésből még a IV. és V. évfolyamot is nyilvántartották.⁴

Kataszteri Közlöny

Másfél évtizeddel később a kataszteri tisztviselők egy csoportja ismét egy szakmai lap ki-

* A tanulmány elkészítését a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal K 132723 és K 147251 azonosítójú projektjeinek keretében, azok támogatásával végeztem.

1 Függelék. Személyi hírek. Kinevezések. *Pénzügyi Közlöny* (= PK), 2. (1875) 23:294. (máj. 31.).

2 *Magyarország tiszti cím- és névtára*, 3. (1879) 122. H. J.: A magyar borászat Nesztora. *Pesti Hírlap*, 8. (1886) 215:10. (aug. 5.). A hazai szőlészet és borászat. *A Hon*, 18. (1880) 299:6. (nov. 14.). *Magyarország vármegyei és városai*. Szerk.: BOROVSKY SAMU. Hont vármegye és Selmeczbánya. Bp., 1906. 243.

3 SCHMIDT ANIKÓ: A Kataszteri Kalauz. Gondolatok az első magyar földmérési folyóiratról. *Catastrum*, 1. (2014) 1:20–25. A folyóirat összes száma elérhető az Országos Széchényi Könyvtár Elektronikus Periodika Adatbázisában (epa.oszk.hu).

4 *Magyar Könyvészet*, 2. (1877) 76., *Uo.*, 3. (1878) 82. (A függelék SZINNYEI JÓZSEF összeállítása: A magyar hírlapirodalom, 1878, illetve 1879).

adására vállalkozott Nagyváradon, és az abban megjelentetni szándékozott információk részben hivatalos jellegére utalva, a *Kataszteri Közlöny* címmel indították azt útjára.

A folyóiratot többször is ismertető Bendefy László szerint nem véletlen, hogy az újság éppen Nagyváradon jelent meg, mert ebben az időben ez a város igazán pezsgő társadalmi életet élt, jogakadémia, tanintézetek és a megyeszékhelyeket jellemző hivatalok működtek itt, a két helyi újság – *Szabadság, Nagyváradai Napló* – „harcos egyéniségeket nevelt”. Bendefy úgy jellemezte a közlönyt, hogy „a lap az első számától kezdve harcosszerű volt és maradt. Harcolt a fizetésemelésért, napidíjak, kilométerpénzek és egyéb járandóságok rendezéséért, ugyanakkor azonban oktatta is a kartársakat: beszámolót adott minden korszerű újításról. Harcos szelleme miatt a minisztériumtól alig kapott valami támogatást.”⁵

Bendefy később a szerkesztők életrajzát állította egy újabb tanulmánya középpontjába, a lap létrehozásának indítékáról pedig úgy vélekedett: „És meg is kezdte a lap a harcot már a legelső számában, a fizetésemelésről írott, követelő hangú cikkével. Ez a forradalmi hangú cikk nyújt magyarázatot a folyóirat keletkezésének körülményeire. Faragóban, Székely Ferenccel és néhány segíteni kész társukban élt a vágy és a harci készség, hogy tegyenek valamit a kataszteri műszaki testület életviszonyainak jobbítása és műszaki felkészültségük emelése érdekében.”⁶

A *Kataszteri Közlöny* első száma 1892. március 1-jei dátummal jelent meg, a szerkesztőségi beköszöntő csak homályosan utalt az előkészületek során a lap szükségességével kapcsolatban felmerült bizonytalankodásra. „Azon remény kíséretében indítjuk útnak a mutatvány- és egyszersmind első számot, hogy általa megtérnek a kételkedők is, akik eddigelé nem tartják sem célszerűnek, sem kivihetőnek azt az

eszmét, hogy a nagy testületet képező kataszteri ügyén nyilvános orgánum segítségével javítani lehetne. Be fogják látni, hogy törekvésünk, amelylyel a kataszter különféle osztályainak sikeres együttműködését, a szétágazó munkálatok közti harmóniát előmozdítani vállalkoztunk, csak hasznára lehet annak az ügynek, amelynek mindnyájan szolgálatában állunk, s amelynek a munkálatok műszaki értékére, a földadóügyi viszonyok és telekkönyvi állapotok javulására kiható eredményeit valamennyien egy szívvel-lélekkel óhajtjuk. Helykímélés szempontjából és ismétlések elkerülése végett bővebb program kiadása helyett utalunk a »Vívomány« és a »Kataszter ágazatai« című közleményekre, amelyek részletesen és találóan fejtegetik az együttműködés feltételeit, és amelyeknek vezérelveit a lap irányára és céljára vonatkozólag mi is valljuk.”⁷

A *Vívomány* és A „Kataszter” ágazatai című programadó cikkeket a később szerkesztőként is szerepet vállaló Székely Ferenc írta, aki nagy eredménynek tekintette, hogy „sikerült elvégre az országban szétszórt terület közt egy oly szellemi kapcsolatot létrehozni, mely szorosabb viszonyt van hivatva megteremteni”.⁸ A lap célkitűzésének azt tekintette, hogy „szűk körünkben terjesszük s fejlesszük a hivatásunkba vágó szakismereteket, másrészt pedig, hogy a testület beléletében fel-felmerülő kérdéseket tisztázzuk, s a minket közelebről érdeklő dolgokról ezután tudomást szerezzünk. Közérdekű kérdések, feladatunk megoldásánál szerzett tapasztalatok, változatos életpályánk közben átélt élmények, elegendő és érdekes anyagot szolgáltatnak e lap keretének betöltéséhez”, és a cikkeken elsősorban arra törekszenek majd, hogy „feldolgozzuk, amit tanultunk és tudunk, s terjesztjük azt, amiből pályatársaink okulhatnak, szélesbíthetik látkörüket. S ha még azt is elérhetjük, hogy a kedélyes rovatokkal némi élvezetet is szerezhessünk, e szokatlan tevékenység-

5 BENEDEFY LÁSZLÓ: Emlékezés Gánóczy Sándorra és a Kataszteri Közlönyre Gánóczy születésének 100. évfordulóján. *Geodézia és Kartográfia* (= GK), 13. (1961) 2:123–125. Idézett hely: 123.

6 BENEDEFY LÁSZLÓ: Adatok a Kataszteri Közlöny alapítójának, szerkesztőinek és munkatársainak életéhez. *GK*, 21. (1969) 4:291–294. Idézett hely: 291.

7 Olvasóinkhoz! *Kataszteri Közlöny* (= KK), 1. (1892) 1:1. (márc. 1.).

8 SZÉKELY FERENC: *Vívomány*. *KK*, 1. (1892) 1:2–3. Uő: A „kataszter” ágazatai. *Uo.* 7–8. Életrajza: SÁFRÁNY TÍMEA: „Kezdem belátni, hogy nem hiába éltem!” Ótordai Székely Ferenc (1852–1923) élete és munkássága. *Catastrum*, 10. (2023) 1:19–28.

gért s önzés nélküli műkedvelőségért eléggé megleszünk jutalmazva.”

Már az első számban két cikk is foglalkozott a tisztviselők illetményeivel, Dörre Henrik a fizetésemelésről (5–6.), Faragó Zsigmond pedig a munkaátalányról (6–7.) osztotta meg a gondolatait. Nagyon valószínű, hogy a lap megindításának hátterében valójában a kataszteri szervezet személyi állományának alacsony bérezése körüli elégedetlenség állott, és a kiadók az érdekérvényesítésnek kívántak új fórumot, erősebb nyomtatékot adni. 1892. február végén nyújtotta be Wekerle Sándor pénzügyminiszter az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről szóló törvényjavaslatot, amely az állami alkalmazottak igen sokféle bérezési viszonyait igyekezett egységesen szabályozni.⁹ A javaslatához 280 különféle szakmai észrevétel, javaslat, kérelem készült, ezek között volt a kataszteri tisztviselők besorolásukat érintő észrevétele is. A kérvény benyújtásának és sorának, valamint a törvény előírásainak később is figyelmet szenteltek a lap hasábjain.¹⁰

A *Kataszteri Közlöny* – változó alcíme szerint szak- és társadalmi lap, szaklap, szaklap a kataszter(i) felmérés), telekkönyvi betétszerkesztés, birtokrendezés (és ártérfejlesztés) köréből – 1892-ben Nagyváradon és Nagykárolyban, 1893–1894-ben Szegeden, 1894–1895-ben Kolozsváron, 1896 és 1908 között Budapesten, majd 1908 végétől 1918-ig Pozsonyban jelent meg. A lap felelős szerkesztője és kiadója Faragó Zsigmond (1892), Székely Ferenc (1892–1895), Dobrovics Viktor (1896–1902), végül Gánóczy Sándor (1903–1918) voltak, munkájukat időnként más, később felelőssé vált szerkesztők (Székely, Gánóczy) segítették,

valamint Berczeli István (1893), Pataky Viktor (1894–1895), Spinner György (1896–1897), valamennyien a kataszteri felmérés szervezőinek nagy tapasztalatú munkatársai. Az első négy évfolyam negyedré (quarto), azt követően nyolcadré méretű volt. A közlöny mellékleteként jelent meg Török Ferenc munkája saját kézikönyvéhez (*Függelék a felmérési ügyvitel kézikönyvéhez*, 1898), illetve a *Rendeletek gyűjteménye* 1899 és 1905 között évente. A folyóirat évfolyamai eltérő terjedelműek voltak, de az éves előfizetési ár a 27 év alatt nem változott, évi 4 forint, majd 8 korona volt.¹¹

A szolgálati rangsor jelentősége

Az 1893. évi IV. törvénycikk 4. paragrafusa szerint az állami tisztviselő illetményeit az álláshoz (vagyis a munkakörhöz) rendelt fizetési osztály határozta meg, és azon belül annak a fokozatnak megfelelő fizetést kapta, amely őt az azonos munkakörű társai között a rangsor szerint megillette. Az azonos munkakörben (például mérnök) foglalkoztatottnak a költségvetés által meghatározott létszámát egyenlően osztották el a három fizetési fokozat között, és mindenkit rangsorba állítottak, amely meghatározta, melyik fokozat szerinti összeget kapjon meg valaki.¹²

A rangsorszámítás módszerét a törvény részletesen szabályozta: „Azok között, akik ugyanegy napon neveztettek ki, ha már előbb is államszolgálatban voltak, s egy létszámból neveztetnek ki, a kinevezés előtt közvetlenül elfoglalt rangsor; ha pedig különböző létszámokból neveztetnek ki, elsősorban a kinevezés előtt közvetlenül elfoglalt fizetési osztály; egyenlő fizetési osztály esetében az ugyanazon fizetési osztályban töltött hosszabb szolgálati idő; ha az ugyan-

9 Az 1893. évi IV. törvény (<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89300004.TV>).

10 REISZ T. CSABA: A felmérési tisztviselők kérvénye magasabb rangosztályba sorolásukról (1892). *Catastrum*, 3. (2016) 2:35–46.

11 A *Kataszteri Közlöny* repertóriumát az NKFIH K 132723 azonosítójú („Négyzetkataszter”) projektjének résztvevőiként összeállítottuk, az a kézirat ellenőrzése után várhatóan ebben az évben megjelenik.

12 REISZ T. CSABA: A katasztertörténeti prozopográfia forrásai. Címterek, hivatalos közlönyök, adatbázisok. *Catastrum*, 5. (2018) 1:15–25. (= REISZ, 2018), ebben a rangsorozati névjegyzék: 19–23. L. ehhez még: LADIK GUSZTÁV: *A közszerkezési alkalmazottak jogviszonyai. (Az élő magyar jog)*. Bp., 1908 (= LADIK, 1908). 7. Rangsor és összesített létszám cím alatt mondtak.

azon fizetési osztályban eltöltött szolgálati idő is egyenlő, a nyugdíjba beszámítható hosszabb szolgálati idő; ennek is egyenlő volta esetében pedig a kinevezés sorrendje adja meg az elsőséget. Ha olyanok neveztetnek ki, akik a kinevezést közvetlenül megelőzőleg államszolgálatban nem voltak, a kinevezés sorrendje állapítja meg a rangsort; míg ha már előbb is államszolgálatban állók a kinevezést közvetlenül megelőzőleg állami szolgálatban nem álló egyének együtt neveztetnek ki egy és ugyanazon a napon, a már államszolgálatban állók az utóbbiakat megelőzik.” A magasabb fizetés tehát a rangsorban betöltött helytől jelentős mértékben függött, amelyet számos tényező határozott meg, így a kinevezés napja, a korábbi rangsorozati hely, az addigi fizetési osztály, a szolgálati idő hossza, a nyugdíjba beszámítható szolgálati idő hossza, a kinevezés sorrendje, az állami szolgálat megléte. Mivel az előléptetés közeli vagy távoli reményét a rangsorozati névjegyzékek tartalmazták, ezért azokat a tisztviselők mindig nagy érdeklődéssel forgatták. „Ez a rangsorozati névjegyzék az állami tisztviselők Kálváriája. Ezt lesi minden tisztviselő, ezt javítgatja, ennek az alapján örvend annak, ha egy kinevezés történik, mely közelebb hozza őt az előléptetéshez, a magasabb fizetéshez.” – olvasható a Nagykaroly és Vidéke 1907. évi egyik számában.¹³

A rangsorozati névjegyzék

Az állami szolgálatban foglalkoztatottnak a betöltött állásért (munkakörért) fizetett illetmény (bér és egyéb juttatások) szabályozása Mária Terézia uralkodásának időszakára megy vissza, a történeti előzményeket Wekerle Sán-

dor említett törvényjavaslatának indoklása részletesen tárgyalta. Az egyes – rangosztályba sorolt – állások egymáshoz is viszonyított, a szolgálatban eltöltött idő alapján emelkedő összeget tartalmazó bérezését korábban többféle nomenklatúra szerint állapították meg. Az alkalmazottak karrierlehetőségeit, vagyis az előléptetést és az azzal járó magasabb fizetést a rangsorban elfoglalt helyük biztosította. A személyi állományt a szolgálatba lépés dátuma és az eltöltött szolgálati idő alapján tartották nyilván az egyes rangosztályokban, és elsősorban ennek sorrendje határozta meg, hogy kit illet meg az előléptetés lehetősége. Ebből a célból az egyes szervek összeállították és folyamatosan karban tartották az ügynevezett rangsorozati névjegyzékeket, amelyek azonban nem kaptak olyan széles nyilvánosságot, hogy azok most a történeti kutatás forrásaiként hasznosíthatók lennének.¹⁴

Az állásonként vezetett rangsorok készítésének gyakorlatát az osztrák–magyar kiegyezést követően létrejövő polgári adminisztráció is folytatta. A Pénzügyminisztérium feladatainak ellátásához kapcsolódó szolgálati szabályok között már 1874-ben szerepelt az, hogy minden állásról („tisztvi osztályról”) rangsorozati táblázatokat kell készíteni, amelyben a tisztviselőket rangsorba kell állítani, és ezeket a táblázatokat az illetékes hatóságok félévenként a tisztviselőik tudomására hozzák. (184. §). A tisztviselő jogosult volt arra, hogy a besorolásban őt ért sérelem esetén a jegyzék javítását kérje, ehhez 14 napon belül igazolnia kellett a módosítást megalapozó adatokat (185. §). Ezt a rendelkezést még a kiegyezés előtt, 1866. november 15-én kiadott osztrák pénzügyminiszteri rendelet határozta meg, amely jól mutatja, hogy

¹³ REISZ, 2018. 22–23.

¹⁴ A hivatali állások rangbeliségének korai előzményeire l. WELLMANN IMRE: Rendi állás és hivatali rang a XVIII. század-eleji kormányhatóságokban. *Levéltári Közlemények*, 18–19. (1940–1941) 250–303. A 18. század későbbi évtizedeiben az egyes beosztásokon belül a szolgálatban eltöltött idő alapján megállapított rangsorhelyre (senium-ely) l.: KULCSÁR KRISZTINA: „Von seiner Hochheit allenthalben recommendiret wird”. Kapcsolat és karrier Albert szász-tescheni herceg helytartósága idején. *Pontes – A PTE BTK Történettudományi Intézetének Évkönyve*, 6. (2023) 48–82.

a polgári korszakban is érvényben tartották a korábbi időszak jogi szabályozását.¹⁵

1879-ben a pénzügyminiszter úgy rendelkezett, hogy ezeket a rangsorozati táblázatokat évente csak egyszer, az év első hónapjában kell kiadni, és egy rövid átmeneti időszak után 1880-tól csak az előző évben történt új rangsor ellen lehetett jogorvoslatot kérni.¹⁶

A rangsorozati névjegyzékek vagy táblázatok összeállításának, kiküldésének és javításának gyakorlata a korabeli sajtóban viszonylag kevés, szinte semmilyen visszhangot sem keltett. 1874-ben szabályozták a pénzügyigazgatóságokon dolgozó számtisztek jegyzékének nyilvántartását, 1875-ben a honvédségnél megküldött jegyzékről van adat, illetve 1877-ben a debreceni pénzügyigazgatóság tette közhírré, hogy a Pénzügyminisztérium által leküldött rangsorozati névjegyzék szerint „a székelyhídi adóhivatalnál alkalmazott IV-ed oszt. adótárnok Palmarin Adolf 1876. július hó 1-től kezdve III-ad oszt. adótárnokká léptettetett elő”.¹⁷ A különféle szolgálati ágakban rendszeresen összeállított névjegyzékeknek még a levéltári anyagban sincsen szinte semmi nyoma.

Az 1893. évi IV. törvénycikk rangsorra vonatkozó előírásai következtében a rangsorozati névjegyzékek felé nagyobb figyelem fordult. Esetenként azért, mert a besorolásokat sérelmezték, mint a sóhivatali tisztviselők (mert 32

tárnok közül senkit nem soroltak az 1., csak kettőt a 2. és 30-at a 3. fokozatba), vagy éppen azért, mert a tisztviselői karba több magyar nevű (és lelkületű) személyt óhajtott a jegyzéket olvasó.¹⁸

A Kataszteri Közlöny zsebnaptárai

Több más szolgálati ághoz hasonlóan a kataszteri tisztviselőket is érdekelte, hogy ki hol szerepel a rangsorozati névjegyzéken. Ezt az igényt a Kataszteri Közlöny szerkesztősége is érzekelte, és ezért a jegyzék megküldését is ígérte az előfizetőknek, ezzel is törekedve azok létszámának növelésére. Még a törvény elfogadása előtt, az 1892. július 1-jével kezdődő új évnegyed előfizetési felhívásában jelezték, hogy a július 1-jén életbe lépő új rangsort kis füzet formájában díjmentesen megkapják az előfizetők, egy évvel később pedig arról számoltak be, hogy „a kat. felmérés tisztviselőinek és alkalmazottjainak szolgálati és rangsorozati névjegyzéke a napokban kerül ki a sajtó alól, s azonnal szét fog küldetni”.¹⁹

A szerkesztőség azonban ennél is többet kívánt nyújtani az olvasók számára, mert nemcsak a rangsorozati névjegyzék, hanem egy minden tisztviselő számára hasznos információkat tartalmazó kis könyvecske, kataszteri zsebnaptár összeállítását tűzte ki célul.

15 A magyar királyi Pénzügyminisztérium ügykörére vonatkozó szolgálati szabályok gyűjteménye. Bp., 1874. 82. „184. §. Rangsorozati táblázatok. Minden tiszti osztályzatról rangsorozati táblázatok vezetendők, melyekben a tisztviselők a fentebbi szakaszokban is foglaltak szerint sorozandók. Az illető rangsorozati táblázatok félevenként az illetékes hatóságok által a tisztviselőkkel közlendők. 185. § Folyamodás a rangsorozat ellen. Ha a tisztviselő a sorozást személyére nézve sérelmesnek találja, és jogát hiteles adatokkal igazolni képes, a rangsorozat kiigazítását kérheti, és erre neki 14-napi határidő engedtetik azon időponttól számítva, melyben a sorozásról értesítetett. (PM 1866. november 15. 19.629. sz.)”. Ennek újabb kiadása: A magyar királyi Pénzügyminisztérium ügykörére vonatkozó szolgálati szabályok gyűjteménye. 2. bőv. kiad. Bp., 1896. (= PSzSz, 1896). A Közigazgatási Bíróság 1899. évi egyik határozata a jogorvoslati jogosultság kereteit pontosította: „Ha valamely tisztviselő a rangsorozati kimutatás ellen annak idején nem élt jogorvoslattal, és így a rangsor jogerőssé vált, a későbbi rangsorozati kimutatásnak az a része, amely az előbbivel azonos tartalmú, közíg. panasz tárgyává nem tehető többé. (349/99. K. B. [162. fsz.] hat.)”. LADIK, 1908. 156.

16 Az 1879. évi február hó 24-én kelt 480/1879. PM-számot ismerteti: A rangsoroztatások jövőbeni megjelenéséről. PK, 6. (1879) 16:323. (ápr. 9.). PSzSz, 1896. 82., LADIK, 1908. 156.

17 A számtisztek rangsorozati névjegyzékeinek nyilvántartása iránt. 1874. évi 39863. szám. PK, 1. (1874) 24:231. (aug. 18.). Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára, 2. (1875) 31:173. (okt. 21.). Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 11. (1877) 17:537. (jan. 23.).

18 A sóhivatali tárnokok. Budapesti Hírlap, 13. (1893) 179:10. (júl. 1.). KOVÁCS ZSIGMOND: Több magyar nevet! Fővárosi Lapok, 31. (1894) 159:1376–1377. (jún. 10.): „Különösen megragadta azonban figyelmemet az a körülmény, hogy ezeknek a magyar állami tisztviselőknek körülbelül 6/10-edé, tehát a felénél jóval több, nem magyar nevet visel, lévén magyar névvel bíró egyén közöttük valami 340, a többi 460 vagy oláh, vagy horvát, vagy cseh, de legfőképpen német névnek a viselője.”

19 Előfizetési felhívás. KK, 1. (1892) 4:35. (jún. 1.). KK, 2. (1893) 7:12. (júl. 16.).

1893 tavaszán a szerkesztői üzenetek egyike szerint „*mihelyt elérkezik az idő, megkísértjük az adatok beszerzését, s ha sikerül, ez iránt külön felhívást teszünk közzé. Ha lesznek elegendőek, kik a sematizmust kívánni fogják, legfőleg pár hatos túlfizetés mellett kiadjuk zsebnaptár formában.*”²⁰ 1894 végén pedig már arról értesítették az előfizetőket, hogy elegendő előjegyzés gyűlt össze a kiadáshoz: „*Több helyről azonban annak az óhajnak adtak kifejezést, hogy célszerű volna bevárni a tavaszi új személybeosztást, hogy a naptári rész 1895. május 1-étől 1896. április végéig terjedjen, s hogy megfelelő csoportosítással rövid kivonatban tartalmazza mindazon főbb rendeleteket, amelyek a kataszteri felmérés mindenik ügykörére nézve érvényben vannak.*”

A közóhajnak engedve készek vagyunk az említett kívánalmaknak eleget tenni, de mivel a naptári résznek ily beosztása s a rendeleteknek befoglalása a »zsebnaptár« kiadásának költségeit tetemesen emelik, előfizetési ára 80 kr helyett 1 frt lesz.

Kik a megrendelést emiatt visszavonni kívánják, tisztelettel felkéretnek azt e lap szerkesztőjével tudatni.²¹

1895 februárjában a zsebnaptár nyomtatásáról, márciusban pedig az elkészültéről adott hírt a közlöny, hozzátéve, hogy „*csupán a kiadandó »személyzetissel« kell kiegészíteni, ami valószínűleg a jövő hó elején meg is történhetik*”, a híradásokban egyúttal az előfizetői díj beküldését is kérték.²² A szerkesztőség azt ígérte, hogy április végén küldik meg a megrendelt példányokat, erre 28-án sor került. A felügyelőségekhez egy csomagban juttatták el az ott dolgozó előfizetők zsebnaptárát, sőt annál pár példánnyal többet is, ezért ha valakinek nem jutott, az ott érdeklődhetett, a fölös példányokat pedig visszaküldeni kérték.²³

A *Zsebnaptár kataszteri és birtokrendező mérnökök számára az 1895/6. évre Székely Ferenc szerkesztésében Kolozsváron jelent meg*

1895 tavaszán 93 számozott oldalon. A kötet elején és végén Neuhöfer és fia felmérési és rajzeszközök boltja, Hantz János könyvkötő, a bécsi Starke & Kammerer és a Fromme testvérek műszerboltjai, valamint a budapesti Seefehler papírkereskedés reklámja jelent meg. A *Kataszteri Közönyben* az első években csak néhány hirdetést tettek közzé, valószínű, hogy a zsebnaptárak kiadási költségeihez hozzájáruló céges reklámok ösztönözték a szerkesztőket arra, hogy a lapot is azok segítségével adják ki a későbbiekben. Az 1895. április 20-ára datált szerkesztői előszóban az előfizeteskori tett ígéretre híven „*az eddigi schablontól eltérőleg egy olyan kézikönyvecskét adok tisztelt kartársaim kezébe, amely tartalomra nézve túltesz az eddigieken*”. Az év közbeni kiadást az indokolta, hogy „*az országos kataszteri felmérésnél a személyzet szolgálati beosztása rendszeresen tavasszal történik, s a szolgálat körében f. é. május elsejétől beálló változásokat be akartam venni*”.

A kötet elején 1895 márciusától 1896 februárjáig terjedő (pl. március / böjtmás hava / tavaszeli) havi naptár kapott helyet, amelyben a katolikus, a protestáns, a görög[keleti]-orosz és a zsidó naptár szerinti ünnepek, szentek vagy egyéb nevezetes (név)napok és a holdfázisok kezdőpontja (nap, óra, perc) szerepeltek. A bélyegilletéki táblát követte az országos kataszteri felmérés tisztviselőinek szolgálati beosztása az 1895. évre (20–30.), az országos kataszteri felmérés személyzetének 1895. április 1-jétől érvényes rangsorozati névjegyzéke (31–57.), benne az éves költségvetés szerint rendszeresített tisztli létszámmal. Az összeállítás beosztás szerint tartalmazta a fizetési osztályt, a létszámot, az illetményi fokozatokat (munkaátalány és lakpénz), a nevet, a születési évet, az állami szolgálatba lépés évét és a fennálló beosztás kezdetének évét, vagyis mindazt, ami alapján a rangsort összeállították.

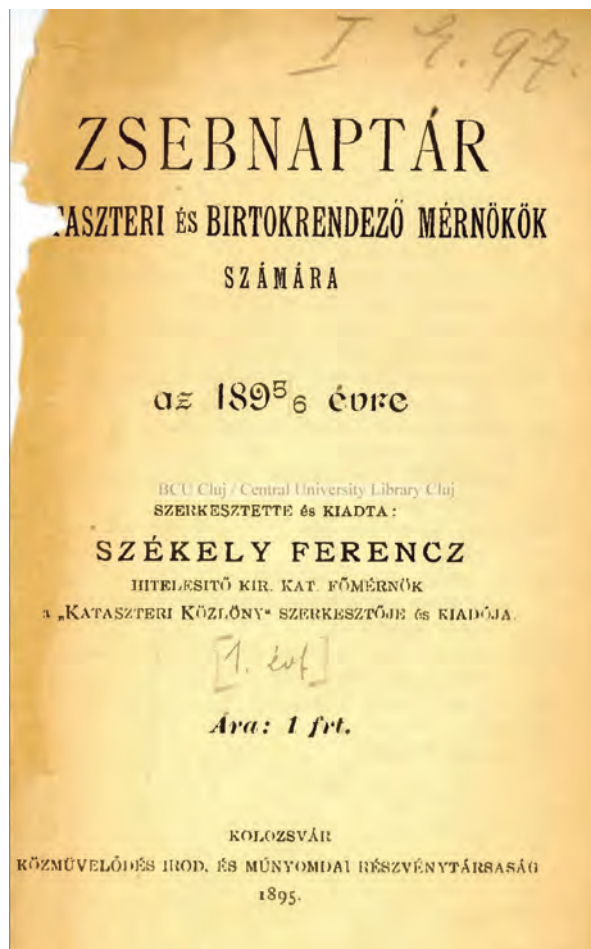
A lakpénz, a költözéskor vagy hivatalos utazáskor felszámítható költségek, a

20 Szerkesztői üzenet. *KK*, 2. (1893) 3:15. (márc. 16.).

21 Értesítés. *KK*, 3. (1894) 12:12. (dec. 16.).

22 Kérelem. *KK*, 4. (1895) 2:16. (febr. 16.). A *Zsebnaptár*. *KK*, 4. (1895) 3:16. (márc. 16.).

23 Vegyes közlemények. *KK*, 4. (1895) 4:16. (ápr. 16.). Többeknek. *KK*, 4. (1895) 6:16. (jún. 16.).

■ A kataszteri Zsebnaptár 1895/6. évi – első – kötetének címlapja (Kolozsvári Egyetemi Könyvtár, digitalizált változat)

térképmásolatárok, az erdélyi birtokrendező mérnökök és mérnöksegédek jegyzéke után a szakmai rendeletek téra következett 157 tétellel, az összeállítást Szikszay Elek végezte.

Az első kötetből nem ismert olyan példány, amely magyarországi gyűjteményben található, ezért is értékes a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár által digitálisan hozzáférhetővé tett mű.²⁴

A második kötet is igazodott a kinevezések időszakához, ezért a „Kataszteri Közlöny” Zsebnaptára kataszteri és birtokrendező mér-

nökök számára az 1896/7. évre címen jelent meg Budapesten, Gánóczy Sándor és Spinner György szerkesztésében, összesen 32 oldalon, vagyis jelentősen kisebb adattartalommal.²⁵

Az újabb kötet kiadását az előző évi sikerén felbuzdulva tervezték a szerkesztők. „E számunk lezárása közben több oldalról bizalmas kérdést intéztek hozzánk, vajon nem szándékoznánk-e május elsejére a tavaly megjelent zsebnaptárhoz hasonló névjegyzéket kiadni? Ha ez általános óhajként nyilvánulna, akkor készek volnánk annak megfelelni. Hogy tehát e tekintetben ideje korán tájékozva legyünk, felkérjük igen t[isztelt] előfizetőinket, hogy ebbeli előfizetési szándékukat egy levelezőlapon – felügyelőségünként is – legkésőbb jövő hó 10-ig velünk tudatni szíveskedjenek. Előre is jelezhetjük, hogy a tavalyinál bővebb tartalommal és zsebkönyvalakban megjelenő, vászonba kötött naptár semmiféle körülmények között írtnál nem lesz drágább.”²⁶

A felhívásra sokan jelentkezettek, mert márciusban már arról tudósított a közlöny, hogy május 1-jén megjelenik a naptár, de a magas nyomdaköltségek miatt csak a megrendelők számára készítenek példányokat, ezért igyekezzenek az újabb előfizetők, „miután későbbi megrendeléseknek legjobb akarattal sem tehetnének eleget”. Ugyanitt szerkesztői üzenetben közölték egy érdeklődővel, hogy a naptár ára 1 forint lesz.²⁷ A következő számban az áprilisi végi megjelenést jelezték.²⁸

1897-ben nem jelent meg a zsebnaptár. Ennek harmadik kötete már a naptári évhez igazodott, a „Kataszteri Közlöny” zsebnaptára az 1898. évre szerkesztője Dobrovics Viktor volt, Budapesten jelent meg és 69 számozott oldalt tartalmazott.

1898 februárjában „több oldalról nyilván-

24 A digitális változat: <https://dspace.bcucuj.ro/handle/123456789/153239>. A könyvtárban az 1898 és 1904 közötti további kötetek is megtalálhatók, amelyek eredetileg az Erdélyi Múzeum könyvtárának darabjai voltak (https://www.bcucuj.ro/sites/all/modules/custom/bcu_catalogs/data/ccal/pdf/k/a/Kataszteri%20Kozlony%20zsebnaptara.pdf).

25 A *Kataszteri Zsebnaptár* 1896 és 1904 közötti kötetének egy példánya az Országos Széchényi Könyvtárban megtalálható, digitális változatuk a Négyzetkataszter projekt honlapján (www.negyzetkataszter.hu), a Digitália menüpontból elérhető.

26 E számunk. *KK*, 5. (1896) 1:31–32. (jan. 16.).

27 Értesítjük. *KK*, 5. (1896) 3:83.; 87. (márc. 16.).

28 Szerkesztői üzenetek. *KK*, 5. (1896) 4:110. (ápr. 16.).

nított óhajnak eleget teendők, ha kellő számú megrendelő jelentkezik”, a szerkesztőség ismét hajlandó volt kiadni a zsebnaptárat, 80 krajcáros áron, de a korábbi tabellákat elhagyva belőle. „Tartalmazná a naptári részen kívül a rangsorozati jegyzéket a születési év, hó és nappal, az utolsó kinevezést és a szolgálati beosztást, továbbá a felügyelőségek szerinti beosztást és az összes tisztviselőkről egy betűsoros jegyzéket”. A megrendeléseket március 10-ig kellett leadni, és a megjelenést ismét május elejére ígérték: „A naptár a legújabb állapotot fogja hozni, azért várjuk a budget-törvény megszavazása, illetőleg szentesítése után bekövetkező előléptetéseket. Reméljük, hogy ez májusig megtörténik, és így május elsejére a naptár is szétküldhető lesz. Megjegyezzük végül, hogy jól tudjuk, miszerint újabban a magas minisztérium részéről évenként szokott rangsorozati névjegyzék kibocsátatni, ami látszólag egy ugyanazt tartalmazó naptár kiadását fölöslegessé teszi. Sokan vannak azonban kartársaink közül, akik jobban szeretik a könyvformát, amit zsebre is lehet tenni.”²⁹ A zsebnaptár hasznosságát az is bizonyítja, hogy a minisztérium által kibocsátott rangsorozati névjegyzékből – ha valóban volt ilyen – 1906 előttről egyetlen példányt sem ismerünk még.

Márciusban az előfizetők száma alapján a szerkesztőség úgy vélte, hogy a tisztviselők fontosnak tartják a zsebnaptár kiadását, azonban a nyomtatáshoz még 50-60 előfizető lenne szükséges. A 3. felügyelőség kérésére a naptárat további – esetenként korábban is megjelentetett – táblázatokkal és adatokkal egészítették ki, ugyanakkor a rendeletek gyűjteményét annak terjedelme és költségei miatt kihagyják, annál is inkább, mert azt Gánóczy Sándor önállóan jelenteti majd meg.³⁰ A szerkesztőség áprilisban jelezte, hogy amint az előléptetéseket hivatalosan közlik, a zsebnaptár azonnal

megjelenik, májusban pedig még tudtak újabb előfizetőknek is példányokat biztosítani.³¹

1899-ben a negyedik évfolyam ismét Dobrovics Viktor szerkesztésében jelent meg Budapesten, A „Kataszteri Közlöny” zsebnaptára kataszteri mérnökök számára az 1899. évre címen, 77 számozott oldalon. Az előfizetési felhívásban jelezték, hogy „a naptár a személybeosztás megjelenése után fog kiadatni, a tavalyihoz hasonló forma és terjedelemben, azon különbséggel, hogy az egyes hónapok közt is lesznek üres lapok, és a végén több tiszta papír lesz mellékelve”, annak ára továbbra is 80 krajcár volt. Februárban ismét figyelmeztették az olvasókat, hogy csak az előfizetők számának megfelelő példányt nyomtatnak, márciusban annak megjelenését és a hónap második felében szétküldését ígérték, áprilisban pedig még néhány szabad példányt ajánlottak a késői érdeklődők számára.³²

Ezt követően a zsebnaptár éves kötetének elkészítése a szokásos gyakorlat szerint, viszonylag zökkenőmentesen folyhatott, mert alig akad erre vonatkozó értesítés. 1900 márciusában a hó végén vagy a következő hó elején megjelenésről tudósítottak, a nem előfizetők 1 korona 60 fillérért kaphatnak példányt. 1901-ben a közbejött akadályok miatt június 15-i, majd hó végi megjelenésről és azt követő szétküldésről adtak hírt. 1902 januárjában az előfizetési felhívás egyik eleme volt, hogy ahogy a korábbi esztendőben, úgy most is a szolgálati beosztás megjelenése után kapják meg az előfizetők, március első felében ígérték a megjelenést, majd a szétküldést.³³

Az 1903. évi kötet megjelenését januárra ígérték, és azt, hogy a közlöny előfizetői továbbra is ingyen kapják majd, ekkor már a kötet munkálatokat végezték. Két szerkesztői üzenet is foglalkozott a zsebnaptárral. Egyrészt a negyedéves előfizetőknek nem adhat-

29 Felhívás. KK, 7. (1898) 2:67. (febr. 16.).

30 Kataszteri zsebnaptár. KK, 7. (1898) 3:90–91. (márc. 16.).

31 A Kataszteri Zsebnaptár. KK, 7. (1898) 4:108. (ápr. 16.). A zsebnaptárból. KK, 7. (1898) 5:139. (máj. 16.).

32 Mindig *Kataszteri zsebnaptár* cím alatt: KK, 8. (1899) 1:14. (jan. 16.); 2:35. (febr. 16.); 3:60. (márc. 16.); 4:82. (ápr. 16.).

33 Jellemzően ekkor is *Kataszteri Zsebnaptár* cím alatt jelentek meg a tudósítások. KK, 9. (1900) 3:50. (márc. 16.). Értesítés. KK, 10. (1901) 5:99. (máj. 16.), 6:125. (jún. 16.). Előfizetési felhívás a „Kataszteri Közlöny” 1902-ik évi folyamára. KK, 11. (1902) 1:1. (jan.). A Kataszteri Közlöny Zsebnaptára. KK, 11. (1902) 2:47. (febr.).

ták ingyen: „A lap előfizetési díja csekély, támogatása kartársaink részéről még csekélyebb, részünkről pedig kijelenthetjük, hogy a Naptár kiadása csak akkor nem menne áldozatszám-ba, ha kétszer annyi előfizetővel dicsekedhetnénk, mint ahány van. Kérünk egy kis előleget bizalmából.” Más olvasónak azt üzenték, hogy a nem előfizetők a magas nyomdai árak miatt csak két koronáért kaphatják majd meg a zsebnaptárát.³⁴

Az 1904. évi kötetet a szolgálati beosztás megjelenését követően azonnal, ugyancsak díjtalanul kapták meg a közlöny előfizetők, a

■ A fiatal Gánóczy Sándor 1890-ben (Mai és társa felvétele (a család tulajdonában))

nem előfizetők csak 2,50 koronáért. A megjelenést februárra ígérték és ezt teljesítették is, a közlöny februári számával egyidejűleg ki is küldték az előfizetőknek, és újabb érdeklődőknek korlátozott számban tudtak példányt adni.³⁵

A zsebnaptárak az aktuális évre utalva, változatlan címmel jelentek meg. 1900-ban Dobrovics Viktor és Gánóczy Sándor szerkesztette, 78 számozott oldalt tartalmazott, 80 krajcár volt az ára. Ezt követően Gánóczy Sándor volt a zsebnaptár szerkesztője, a kötetek két koronába, majd 1904-ben 2,50-be kerültek, de a közlöny előfizetői 1902-től ingyen kapták meg (a terjedelme mindig szinte ugyanannyi volt, 1901: 82, 1902: 88, 1903: 78, 1904: 74 oldal).

A Geodéziai Zsebnaptárak

Gánóczy Sándor (1861–1938) igazán teljesnek mondható pályát futott be a kataszteri felmérésnél, és emiatt szerkesztőként is jó rálátása volt a kataszteri ügyekre. 1882-ben műszaki díjnokként kezdte meg szolgálatát, 1883 tavaszán felmérési növendékként véglegesítették, 1886-ban mérnöksegéd, 1889-ben segédmérnök, 1893-ban ismét mérnöksegéd, majd 1894-től mérnök, főmérnök volt. 1908. október 18-tól felmérési felügyelőként a pozsonyi kataszteri térképtár vezetője lett, itt szolgált 1919-ig, majd a csehszlovák kormányzat hívására 1920 és 1925 között.³⁶ 1896-ban, majd 1900 és 1902 között a *Kataszteri Közlöny* főmunkatársa volt Dobrovics Viktor szerkesztő mellett. 1903-tól a közlöny 1918. évi utolsó számáig annak felelős szerkesztője és kiadója volt. A *Kataszteri Közlöny* zsebnaptárát 1896-ban Spinner Györggyel, 1900-ban Dobrovics Viktor mellett, majd 1901-től 1904-ig egymaga szerkesztette.

Gánóczy 1904 végén a közlöny következő évi előfizetési felhívásában tájékoztatta az ol-

34 A „Zsebnaptár”. *KK*, 11. (1902) 12:248. (dec.). GÁNÓCZY SÁNDOR: Előfizetési felhívás a „Kataszteri Közlöny” XII. évfolyamára. *KK*, 12. (1903) 1:1–2. (jan.). A „Kataszteri Zsebnaptár”. Uo. 19., Szerkesztői üzenetek. Uo. 23.

35 Előfizetési felhívás a Kataszteri Közlöny XIII. évfolyamára. *KK*, 12. (1903) 12:234. (dec.). Értesítés. *KK*, 12. (1903) 12:255. (dec.). A „Kataszteri Közlöny 1904. évi Zsebnaptára”. *KK*, 13. (1904) 1:16. (jan.). Értesítés. *KK*, 13. (1904) 2:51. (febr.).

36 REISZ T. CSABA: Gánóczy Sándor (1861–1938) emlékezete. *Catastrum*, 2. (2015) 2:38–49. GÁNÓCZY JÓZSEF: Gánóczy Sándor síremléke Pozsonypüspökiben. *Catastrum*, 3. (2016) 2:60–64. REISZ T. CSABA: Emlékezés Gánóczy Sándor kataszteri főmérnökre halálának 80. évfordulója alkalmából. *Catastrum*, 5. (2018) 4:5–7.

vasókat először arról, hogy a *Kataszteri Zsebnaptár* helyett *Geodéziai Szaknaptár*at ad ki, amelyet nem ingyenesen, hanem mérsékelt áron kaphatnak meg az előfizetők.³⁷ Ugyanabban a számban egy igen részletes előfizetési felhívást tett közzé az új zsebnaptárról. „Több kartársam felszólítása folytán, de saját régóta táplált vágyamból kifolyólag is elhatároztam, hogy a »Kataszteri Közlöny« Zsebnaptárának 1905. évi folyamát aképpen szerkesztem, hogy az mint geodéziai szaknaptár a mi kívánalmainknak elsősorban, azonkívül minden szakember igényeinek is megfeleljen. E célból a geodézia összes anyagát világosan csoportosítva, magyarázatokkal, ábrákkal ellátva, mintegy dióhéjban adnám, úgy hogy e naptár minden szakkérdésben útbaigazítást adjon, ezenfelül a különböző táblázatok bevétele által a mérési munkálatoknál alkalmas segédkönyvül is szolgáljon. Az eddigi tartalomtól kívül a naptárban helyet foglalna az alább nagyjából részletezett anyag, amihez még a logar és a szögfüggvények ötszámjegyű tabelláit is csatolom.” A tizenhatodré, zsebkönyvméretű kötetet 10-12 ívterjedelműnek tervezte, a közlöny előfizetőinek 5, másoknak 6 koronás áron.

1905 elején arról értesítették az olvasókat, hogy februárban a kötet megjelenik, és azt azonnal kiküldik. „A műnek nehéz szedése és még ezenkívül a leggondosabban megejtendő revíziója és azon körülmény, hogy anyagban és terjedelemben kétszer annyit ad, mint amennyit az előfizetési felhívás ígért, okozza, hogy hihetőleg csak a hó második felében jelenhetik meg.”³⁸ A VII. részben kapott helyet a rangsorozati névjegyzék és a szolgálati beosztás. Mivel a közlöny előfizetői is nagy díjhátralékban voltak, kérte a kollégáit, hogy egyenlítsék ki elmaradásaikat, „mert ellenkező esetben kénytelenek volnánk maguktartásából magunk számára a koncekvenciákat levonni, és e lapot az év végével beszüntetni”.

Februárban arról értesítették az olvasókat, hogy a nehéz tördelés miatt a munka nem halad a kellő ütemben, ezért abban a hónapban mégsem készül el a kötet, mert hibamentes segédkönyvet akarnak összeállítani. A tervezett 10-12 ív helyett 20 ívnyi szöveg jelenik majd meg (320 oldalon), ez is növelte a költségeket, emiatt is további előfizetők jelentkezését kérte a szerkesztő.³⁹ Áprilisban viszont már arról értesítettek mindenkit, hogy a geodéziai naptár elfogyott.⁴⁰

A *Geodéziai zsebnaptár. Vezérfonal mindenféle geodéziai munkálatokhoz az 1905. évre*

■ A Geodéziai Zsebnaptár 1905. évi első évfolyamának címlapja (Országos Széchényi Könyvtár)

37 Előfizetési felhívás a „Kataszteri Közlöny” XIV. évfolyamára. *KK*, 13. (1904) 12:222. (dec.). Előfizetési felhívás a „Geodéziai Szaknaptár”-ra. *Uo.* 236–237.

38 A »Geodéziai szaknaptár«. *KK*, 14. (1905) 1:27–29. (jan.).

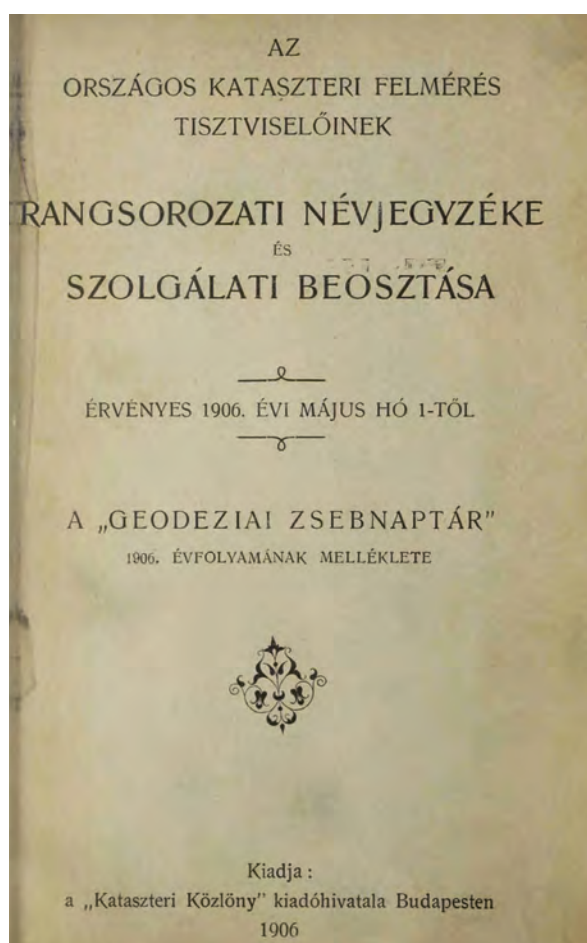
39 A »Geodéziai zsebnaptár». *KK*, 14. (1905) 2:69–71. (febr.).

40 A »Geodéziai Zsebnaptár» teljesen elfogyott. *KK*, 14. (1905) 4:118–119. (ápr.).

című kötet Budapesten, 1905-ben jelent meg, 324 oldalon.

Gánóczy a zsebnaptárat a nagy sikerre tekintettel ismét ki akarta adni, ezért 1905 nyarán arra kérte a kollégáit, hogy a kivitelre, a beltartalomra és a kötet beosztására vonatkozó megjegyzéseiket mielőbb tudassák vele. A *Kataszteri Közlöny* előfizetőinek továbbra is olcsóbban kínálta a zsebnaptárat, és annak megjelenését úgy tervezte, hogy „a könyv legkésőbb decemberben, a mellékletét képező személybeosztás pedig a hivatalos megállapítás után jelenne meg”.⁴¹ Ezt az ütemtervet tartani tudta a szerkesztő, mert hamarosan arról írt, hogy december második felében jelenik meg a 2. évfolyam. A korai időpont miatt azonban a szolgálati beosztás csak később, pótfüzetben készülne majd el, ezért az előfizetőktől azt kérte, jelezzék, hogy a megjelenéskor azonnal vagy a későbbiekben egybekötve kérik-e a zsebnaptárat. „Azon körülménynél fogva, hogy a naptár már most decemberben jelenik meg, midőn az országos felmérési tisztviselők személyváltása a jövő 1906. évre még nincs megállapítva, és miután a rangsorozat közzlése reánk nézve elengedhetlen [így!] szükségét képez, készek vagyunk igen t. kollégáink kívánalmainak megfelelőleg azt kétféle alakban nyújtani, ugyanis vagy most decemberben a rangsorozat nélkül, melyet azután a hivatalos megállapítás után külön pótfüzetben küldenénk meg, vagy azzal egybekötve a személybeosztás kibocsátása után azonnal”.⁴² Eredetileg azok, akik nem tartottak igényt a rangsorozati jegyzékre, már januárban megkaphatták a példányukat, míg a többiek csak a beosztás megjelenése után, azonban februárban végül mindenkinek megküldték a rövidebb változatot. A névjegyzéket igénylőknek pótfüzetként ígérték megküldeni azt, aminek a fűzése és kötése már februárban megtörtént, tehát ezt követően postázhatták is azt a címzetteknek.⁴³

Az előzővel (az évszámtól eltekintve) azonos című *Geodéziai zsebnaptár. Vezérfonal mindenféle geodéziai munkálatokhoz. Az 1906. évre* Budapesten jelent meg, 293 számozott oldalon. Májusban már könyvismertetés is megjelent a kötetéről.⁴⁴ A kötet első részéből az Országos Széchényi Könyvtárban nem őriznek példányt. A személyzeti részt tartalmazó *Az országos kataszteri felmérés tisztviselőinek rangsorozati névjegyzéke és szolgálati beosztása. Érvényes 1906. évi május hó 1-től. A „Geodéziai Zsebnaptár” 1906. évfolyamának melléklete* ugyancsak Budapesten jelent meg 1906-ban, 48 oldalon.

■ A Geodéziai Zsebnaptár 1906. évi második évfolyama pótfüzetének címlapja (Országos Széchényi Könyvtár)

41 Felhívás. *KK*, 14. (1905) 6:174. (jún.).

42 Értesítés. *KK*, 14. (1905) 11:283–284. (nov.).

43 A „Geodéziai Zsebnaptár”. *KK*, 14. (1905) 12:303. (dec.). Értesítés. *KK*, 15. (1906) 1:30. (jan.). Értesítés. *KK*, 15. (1906) 2:61. (febr.).

44 D: Könyvismertetés. *A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Heti Értesítője*, 25. (1906) 16:171. (máj. 15.).

Mivel a *Geodéziai Zsebnaptár* olyan szakkönyv volt, amely valójában nem kötődött a naptári évhez, annak ismételt újrakiadására nem vállalkozott Gánóczy, csak a személyzeti beosztást tartalmazó pótfüzetet (II. részt) kívánta kiadni, amelyre előfizetési felhívást is kibocsátott. 1907 januárjában még a 343 koronás költségnél 40-nel kevesebben jelentkeztek, tehát ezek szerint 300 felett volt az előfizetők száma. Éppen ezért nagyon kérte a szaktársait, hogy járuljanak hozzá az előfizetésekkel a megjelenéshez: „*újból nagyon kérem igen tisztelt kollégáimat és eddigi barátaimat, ne méltóztassanak cserben hagyni, akkor, mikor szellemi előrehaladásunkat szerény örömmel előbbre vinni iparkodom*”.⁴⁵ A szükséges számú előfizető végül összejött, vagy Gánóczy azok hiányában is vállalta a kiadást, mert februárban már a rangsorozati névjegyzék kiküldéséről értesítette az olvasókat.⁴⁶

A Pénzügyminisztérium által a szolgálati áganként 1906 és 1914 között nyomtatott formában kibocsátott rangsorozati névjegyzékek és szolgálati beosztások miatt – amelyeknek legalább egy példánya ismert és elérhető –, a későbbiekben már nem volt igény vagy szükség a jegyzékek kiadására és terjesztésére, ezért a későbbi években Gánóczy sem adott ki ilyen listákat.⁴⁷

Gánóczy Sándor 1908-ban tervezte ugyan a zsebnaptár újbóli kiadását, de aztán lemondott a tervéről. Közben azonban Szilágyi Béla 1907. június 20-án azt kérte Bodola Lajos egyetemi tanártól, járuljon hozzá ahhoz, hogy az egyetemi előadásaiból készített jegyzeteit Szilágyi a *Geodéziai Zsebnaptárban* közzétegye a magasságmérésről szóló cikkében. Bodola a *Magyar Mérnök- és Építész-egylet Heti Értesítőjében* sérelmezte, hogy engedélye nélkül a *Kataszteri*

ri Közlöny 1907. évi szeptemberi számában a cikk megjelent, és bízott abban, hogy a szerző elégtételt ad majd neki.⁴⁸

Szilágyi nyilatkozatot tett közzé a történetről, amelyet átvett a *Kataszteri Közlöny* is.⁴⁹ Szilágyi maga is meglepődött cikke megjelenésén: „*A nevezett cikket ugyanis az 1908. évre kiadni tervezett Geodéziai Zsebnaptár számára írtam, ahol név nélkül jelent volna meg. Miután azonban a Geodéziai Zsebnaptár 1908. évre nem fog megjelenni, s a Kataszteri Közlöny szerkesztője, aki egyúttal a Geodéziai Zsebnaptár szerkesztője is, a cikket nem akarta hevertetni: azt előleges tudósítás nélkül nevem alatt közzétette a Kataszteri Közlönyben.*”

Ehhez Gánóczy szerkesztői megjegyzést fűzött, igazolva mindazt, amit Szilágyi kijelentett. „*Miután azonban a Geodéziai Zsebnaptárt sem most, de a közeljövőben sem akarom megjeleníteni, nehogy a cikk addig is céltalanul heverjen, kiadtam a Kataszteri Közlöny egyik számában abban a jóhiszemben, hogy miután a kis tanulmány a forrást is megnevezi, annak közlésével semmiféle inkorrekttséget nem követek el.*”⁵⁰

Gánóczy Sándor később mégis újra kiadta a *Geodéziai Zsebnaptárt* 1909-ben, de a korábbi gyakorlattól eltérően arról semmiféle tudósítást nem jelentetett meg a *Kataszteri Közlönyben*. Ennek az lehetett az oka, hogy a *Geodéziai Zsebnaptár. Vezérfonal mindenféle geodéziai munkálatokhoz az 1909. évre* című kötetnek már nem volt kiadója a közlöny, és így bizonyára az előfizetők sem kapták meg kedvezményesen. A kötetet Gánóczy Sándor szerkesztette, és immár Pozsonyban jelent meg. A címlap szerinti III. évfolyam I. rész 296 oldalból állt, de a teljes 1909. évi kötet 360 oldal volt, a többletet a személyzeti rész pótfüzete jelentet-

45 Értesítés. KK, 16. (1907) 1:28–29. (jan.).

46 Értesítés. KK, 16. (1907) 2:79. (febr.).

47 *Az országos kataszteri felmérés tisztviselőinek szolgálati beosztása, érvényes ... évi május hó 1-től [1906–1914], illetve a Rangsorozati névjegyzéke a magyar korona országainak területén az országos kataszteri felmérésnél alkalmazott tisztviselőknek [1906–1913]* digitálisan elérhető a *Catastrum* honlapján a Személyzet/Adattárak menüpontban. Ezek a jegyzékek nem tartalmazzák a műszaki és irodai napidíjasokat, így prozopográfiai értékük kisebb, mint a zsebnaptáraké.

48 SZILÁGYI BÉLA: Magasságmérés. KK, 16. (1907) 9:1903–203. (szept.). *A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Heti Értesítője*, 26. (1907) 41:414–415. (nov. 17.).

49 *A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Heti Értesítője*, 26. (1907) 43:434. (dec. 1.). SZILÁGYI BÉLA: Nyilatkozat. KK, 16. (1907) 11:268. (nov.).

50 KK, 16. (1907) 11:269. (nov.).

te. Magyarországon két példányát ismerem a műnek, az egyik Gánóczy Sándor leszármazottainak tulajdonában van, és csak az első részt tartalmazza, a másik példány – egykor Makay Gyula (1881–?) kataszteri tisztviselő tulajdona – az egykori Földmérési és Távérzékelési Intézet Könyvtárában volt, ma a Lechner Nonprofit Kft. mint jogutód őrzi. Utóbbi munkatársai digitalizálták ezt a példányt, és immár ez is elérhető a többi zsebnaptár között.

1909 után Gánóczy Sándor már nem adott ki olyan zsebnaptárt, amelyet a kataszteri szervezet tisztviselői számára készítettek volna. A *Kataszteri Közlöny* ugyanakkor közreadta Csikvári Jákó *Állami Tisztviselők Zsebnaptára* című munkájának előfizetési felhívását az 1911., 1912. és 1913. évre.⁵¹

1912-ben és 1914-ben szerkesztői üzenetekben tájékoztatták az érdeklődőket, hogy a *Geodéziai Zsebnaptár* mind egy szálig elfogyott, és újabb évfolyam már nem jelenik meg.⁵²

Prozopográfiai forrásérték

Az 1895 és 1909 között 12 kötetben kiadott *Kataszteri*, majd *Geodéziai Zsebnaptár* a kataszteri szervezetben tevékenykedő személyek karriertörténetének feltárásához jelentős mennyiségű olyan életrajzi adatot tartalmaz, amelyek máshonnan nem ismerhetők meg. Emiatt az abban közreadott rangsorozati névjegyzékek és szolgálati beosztások teljes körű feldolgozása a Négyzetkataszter projekt egyik kiemelt feladata, az adatok már szerepelnek a folyamatosan gyarapított prozopográfiai adatbázisban.⁵³ 1856 és 1918 között több mint 3000 személy vett részt valamilyen minőségben (tisztviselőként vagy kiegészítő munkakörben, például díjnokként) a felmérésben, a családtagjaikkal együtt – akiknek adatbázisba kerülését a családi kapcsolatok vizsgálata tet-

te szükségessé – közel 3900 személy szerepel jelenleg az adatbázisban. Az alább közölt számokban a feldolgozás során még minimális változás történhet, mert személyösszevonás vagy szétválasztás (pl. névváltoztatás vagy túl hétköznapi név miatti téves azonosítás miatt) igen ritkán előfordulnak.

A kataszteri szervezet tagjairól sajnos csak hiányosan fennmaradt szolgálati törzslapok és

■ A Geodéziai Zsebnaptár 1909. évi harmadik évfolyamának címlapja (Lechner Nonprofit Kft.)

51 Felhívás. *KK*, 19. (1910) 8:190–191. (aug.), Állami Tisztviselők Zsebnaptára. *KK*, 20. (1911) 6:231. (jún.) Állami Tisztviselők Zsebnaptára 1913. évre. *KK*, 21. (1912) 6:211. (jún.).

52 Szerkesztői üzenetek. E. J. kataszteri főmérnök. *KK*, 21. (1912) 5:183. (máj.), Szerkesztői üzenetek. K. F. Titel. *KK*, 23. (1914) 1:39. (jan.).

53 REISZ T. CSABA – TÖRÖK ENIKŐ: A magyarországi kataszteri felmérés tisztviselői kara. Prozopográfiai adatbázis, 1850–1918. *Catastrum*, 9. (2022) 3:54–64.

■ A Geodéziai Zsebnaptár 1909. évi harmadik évfolyama kiegészítő részének címlapja (Lechner Nonprofit Kft.)

minősítési táblázatok alig több mint 700 személy adatait rögzítik.⁵⁴ A *Magyarország Tiszti Czim- és Névtára* 1873 és 1918 között megjelent 37 évfolyama a kataszteri felmérés sze-

mélyzetéből 1739, az 1895 és 1918 közötti kötetekben pedig 866 személy adatait tartalmazza. Az utóbbi évkörrel azonos időszakban megjelent zsebnaptárakban 5733 adatsoron 1141 személy adatai szerepelnek.

A zsebnaptárak 275 fős személyzeti többlete elsősorban abból adódik, hogy a rangsorozati névjegyzékekben a különféle felmérési, műszaki és irodai díjnokok is szerepelnek, akiket nem számítottak bele a kataszteri szervezet költségvetési törvényben meghatározott létszámába, és emiatt a címtárba sem kerültek bele. A díjnokok vizsgálata azért is fontos lehet, mert az adatokból világos, hogy sokszor a terepmunkában már megfáradt, nyugdíjas kataszteri mérnököket alkalmazták ebben a munkakörben.

Az adatok feldolgozásakor a rangsorozati helyek alapján sikerült számos tisztviselő névváltoztatását is megállapítani, ezáltal elképzelhető volt, hogy egy személyt több név alatt tartsunk nyilván (ilyen azonosítások még a későbbiekben is előfordulhatnak). Ugyancsak hiánypótló a születési adatok – a születési év, illetve 1898 és 1903 között a pontos nap –, a szolgálatba lépés, illetve a munkakörbe kinevezés pontos dátumának feltüntetése is. Ezek az adatok egyrészt a személyazonosítást, másrészt a karrierrekonstrukciót könnyítik meg. Ezek alapján hálásak lehetünk a szerkesztőknek, és különösen Gánóczy Sándornak az elvégzett munkáért, és csak sajnálhatjuk, hogy más esztendőkre nem készült hasonló összeállítás.

⁵⁴ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, S 92 Az Országos Földméréstani intézet vegyes iratai. No. 24–26. Országos kataszteri felmérés – alkalmazottak törzslapjai, összesen 12 kötet, elérhetők a Hungaricana Közgyűjteményi Portálon (www.hungaricana.hu).

REISZ T. CSABA

Faragó Zsigmond (1862–1932) emlékezete

A magyarországi kataszteri felmérés szervezetében közel háromezer személy fordult meg 1850 és 1918 között. Kezdetben elsősorban idegen ajkú – cseh, morva, osztrák származású – tisztviselők végezték a munkát, egyes becslések szerint akár a 90%-ot is elérte az arányuk a személyzetben.¹ A külföldi mérnökök közül aztán sokan hazánkban telepedtek le és alapítottak családot, esetenként „felmérési dinasztiát” is, és pár évtizeden belül a szolgálat szinte kizárólag a magyar korona országaiban honos – magyar vagy horvát – szakemberekből állt.

Sokan a szakmai feladataikon túl valami más tevékenységben is kiemelkedtek, így Gánóczy Sándor az irodalom és a képzőművészet terén volt eredményes, Pechán János zeneszerző volt, Vozáry Pál meteorológiai előrejelzésekkel foglalkozott. A tisztviselők szakterületi (például térképtárak), területi (erdélyi), szervezeti egységen (felügyelőségek) alapuló prozopográfiai feltárása mellett a márkás egyéniségek önálló életrajza is helyet kap a *Catastrumban*.

A korabeli folyóirat, a *Kataszteri Közlöny* a dualista állam kataszteri tisztviselői kara számára az utolsó három évtized meghatározó szakmai fórumává vált. Az 1892-ben Nagyváradon útjára indított lap első szerkesztője és kiadója Faragó Zsigmond volt, aki – bár csak egy évig tevékenykedett ebbéli minőségében – úttörő munkájával kiérdemelte, hogy ne csak társaival közös, hanem önálló megemlékezést is nyerjen az utókortól.

Az első életrajzi vázlat

Faragó Zsigmond életéről a *Kataszteri Közlöny* készítésében tevékenykedő más személyekkel együtt emlékezett meg Bendefy László, aki ugyan egy korábbi tanulmányában már foglalkozott a szaklappal, de „számos nyitott kérdés maradt fenn, mert a folyóiratnak is több olyan neves szerkesztője, kiadója, sőt: alapító szerkesztője-kiadója is volt, akikről nem sokat tudtunk. Illő azonban az állandó munkatársakról is megemlékeznünk, mert az előbbieket mellett ők határozták meg a lap szellemi szintjét, és ők tették azt változatossá”.² Bendefy szerint Faragó vagy Nagyváradon, vagy Munkács környékén született, ezt Kovács Árpád könyvkötő mesterre hivatkozva állította, aki mint a földmérési hivatalok és a földmérői irodák régi szakembere számos tisztviselőre „emlékezett”. Faragó az érettségi után 1880 körül felmérési díjnokként kezdte kataszteri pályafutását a nagyváradon 8. felmérési felügyelőségben, 1892-re mérnök lett. 1895 körül kilépett a szolgálatból és a „József Nádor Műegyetem” hallgatója lett, majd okleveles mérnökként tért vissza a budapesti 9. felmérési felügyelőséghez, legalábbis a *Geodéziai Zsebnaptár* 1905. és 1909. évi kötete is ott említi mérnökként. Ugyancsak Kovács Árpád adatai szerint 1910 körül Faragó kilépett a szolgálatból, és – akkor már mérnöki, földmérői és birtokrendezői oklevéllel a birtokában – magánmérnöki irodát nyitott a fővárosban a Fő utca és Kacska utca

1 REISZ T. CSABA: Külföldi mérnökök a magyarországi kataszteri felméréseknél. *Archivarium historicorumque magistra: Történeti tanulmányok Bak Borbála tanárnő 70. születésnapjára*. Szerk.: KÁDÁR ZSÓFIA – LAKATOS BÁLINT – ZARNÓCZKI ÁRON. Bp., 189–215. Török Enikő az 1956-ban megkezdett részletes felmérés személyzetének felügyelőségenkénti prozopográfiai összefoglalóját nyújtja a *Catastrum* hasábjain, e számunkban már az 5. felmérési felügyelőség névtárát állította össze.

2 BENDEFY LÁSZLÓ: Adatok a Kataszteri Közlöny alapítójának, szerkesztőinek és munkatársainak életéhez. *Geodézia és Kartográfia*, 21. (1969) 4:291–294.

■ Faragó Zsigmond arcképe Bendefy László 1969. évi tanulmányában. A cikkben feldolgozott személyek mindegyike rajzos portrét kapott, amely vagy fénykép után készült, vagy képzeletbeli ábrázolás. A leszármazottak őrizetében lévő Faragó-portrék alapján jelen esetben inkább az utóbbiról van szó

sarkán lévő ház első emeletén, amely 1922 és 1925 között bekövetkezett haláláig ott működött. Egykori tisztviselőtársát, Hajnal Sándort 1921-ben társául fogadta az irodájába, aki főnöke halála után saját neve alatt vitte az irodát 1948-ig. Bendefy úgy jellemezte az alapító kiadó-szerkesztő *Kataszteri Közlöny* körül végzett tevékenységét: „hálásak lehetünk tehát Faragó Zsigmondnak, hogy komoly kezdeti nehézségek és anyagi áldozatok ellenére kitarított az 1892. év végéig, és utódjának egy többé-kevésbé megalapozott jövőjű folyóiratot adott át.” Bendefy életrajzát több mint fél évszázaddal később, a katasztertörténeti irodalom és forrásanyag hozzáférhetővé tétele, valamint a családtörténeti kutatások utóbbi évtizedekben

bekövetkezett jelentős fejlődése és eredményeinek hasznosítása segítségével jelentős mértékben pontosíthatjuk.

Családi kapcsolatok

Faragó Zsigmond izraelita családban született. Édesapja, Fuchs József életrajzi adatai nem ismertek, ő az 1851-ben megkezdett anyakönyvvezetés előtt vette feleségül Wantuch (Wandtuch) Teréziát/Johannát (Háni) (Pilis, 1830 k. – Cegléd, 1878. 08. 10.), valószínűleg Pilisen, a lány lakóhelyén.³ A menyasszony édesapja, Wantuch Simon (Pilis, 1785 k. – Pilis, 1870. 05. 08.) másik lánya, az ugyanott élő Rozália 1854-ben ment férjhez Kohn Salamomhoz.

A Fuchs–Wantuch házaspárnak hat gyermeke született:

Nina, Lina/Anna (Pilis, 1851. 09. ? – ?; ∞Ring Jakab, Cegléd, 1872. 12. 02.).

Mária (Pilis, 1854 k. – Budapest, 1910. 07. 26.; ∞1. Schütz Ábrahám, Cegléd, 1881. 01. 25.; ∞2. Weisz Lázár), tüdőgyulladásban halt meg, ekkor békéscsabai lakos volt.⁴

Netti / Anna (Nyáregyháza, 1855. 06. 08. – Budapest, 1898. 05. 06.; Budapest; ∞1. Steiner Gábor, elhunyt, ∞2. Büchler Gyula, Cegléd, 1892. 11. 24.) Topolyán (Bács-Bodrog vm.) lakott, amikor Budapesten szívszélhűdésben elhunyt.⁵

Adolf (Pilis, 1857. 08. 15./18. – Budapest, 1898. 12. 29.; ∞Bátori Rozália, Budapest, 1898. 09. 10.). A házassági anyakönyvi bejegyzés szerint a férj református, vígszínházi sűgő, aki a közéletben a Czeglédi Andor nevet használja, a feleség Aranyidkán (Abaúj-Torna vm.) született 1860. 08. 08-án.⁶ A *Magyar Színművészeti Lexikon* mindkettőjükéről részben eltérő adatokat közölt: „Czeglédi Andor, sűgő, sz. 1859.

3 A Magyar Zsidó Múzeum és Levéltárban őrzött születési, házassági és halálozási anyakönyvek elérhetők a Hungaricana Könyvtár Portálon. A kötetek jelentős részét indexálta Hirschler András családkutató társam (Magyar Családtörténet-kutatók Egyesülete), és adatait előzékenyen rendelkezésemre bocsátotta, így a Fuchs–Wantuch házaspárra vonatkozó ismereteimet az ő feldolgozásából hasznosíthattam. Előzékenységét ezúton is köszönöm. A pilisi adatok az albertirsai anyakönyvekben találhatóak.

4 Halotti bejegyzése: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:S3HT-6M8Q-J1S>

5 Halotti bejegyzése: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:S3HY-DKTR-HF>

6 Házassági bejegyzésük: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:S3HY-6967-TKN>

321	Bertha Bernáfeld	Jänner	19 ^{te}	862		i	i		Jonas Bernáfeld
322	Fuchs Zsigmond*	Jänner	24 ^{te}	862	i	.	i		Josef Fuchs
323	Therese Herzig	Febru	11 ^{te}	862		i	i		Therese Herzig

■ Fuchs Zsigmond születési bejegyzése az albertirsai anyakönyvben (Hungaricana Közgyűjteményi Portál)

aug. 15-én, Cegléden, megh. 1898. dec. 29-én, Budapesten. Színi pályára lépett: 1881. szept. 1-én, Jakabffy Gábornál, majd Kolozsvárra szerződött. 1896-ban a Vígszínház sűgője volt. Fordítása: »Éva grófnő«, társadalmi színmű 5 felvonásban. Írta: Vass Richárd. Bem. 1894. nov. 26-án, Kolozsvárott. Neje: Báthori Rózsi, színésznő, sz. 1866-ban, Egerben. Színpadba lépett 1884. dec. 1-én, Tóth Bélánál. 1916. szept. 1-én nyugdíjba ment.⁷ Adolf halálakor megjelent nekrológiái szerint az elhunyt 42 éves volt.⁸ Bátori Rozália 1937. december 20-án, 77 éves korában Budapesten hunyt el.⁹

Franciska (Vasadpuszta, 1860. 04. 23. – 1925. 09. 22.; ∞Weisz Sándor, Cegléd, 1882. 03. 26.).

Zsigmond (Pilis, 1862. 01. 31. – Székesfehérvár, 1932. 07. 12.).

Fuchs Zsigmond – a szolgálati és minősítési táblázata szerint – 1888. november 7-én a Bihar vármegyei Tenkén feleségül vette Weisz Bertát.¹⁰ A tenkei anyakönyvre hivatkozó adat szerint a házasságra 1888 júliusában került sor, Weisz Ede és Stern Nina/Anna 20 éves lánya Bélfenyéren született, a házasság egyik tanúja Czeglédi Andor volt.¹¹ A házaspárnak három gyermeke született.¹²

József János (Tenke, 1889. 11. 15. – Dachau, 1945. 01. ?), 1914. november 8-án Budapesten feleségül vette Ujhely(i) Gyula és Bleier Hermína Gizella lányát (Budapest, 1890–1941); a feleség is tenkei születésű volt, 1920-ban katolizált, 1929-ben elváltak.¹³ József második felesége dr. Timár Magdolna orvos (*Zágráb, 1899. 07. 21.), Lustig Bernát és Löwin Flóra voltak a szülei, 1918-ban változtatta meg a családnevét, az anyakönyvi bejegyzés szerint római katolikus.¹⁴

Sándor István (Nagyvárad, 1891. 01. 25. – Budapest, 1959. 11. 15.), 1923. június 25-én feleségül vette Frühzeitig Bernát és Zimmermann Katalin lányát, Erzsébetet (*Budapest, 1901. december 27.).¹⁵

Terézia (Budapest, 1902. 11. 07. – Nagykörs, 1903. 05. 25.), Zsigmond ekkor már római katolikusként szerepelt az anyakönyvben, de anya és lánya izraelita.¹⁶

Fuchs Zsigmond 1891-ben két kiskorú gyermekével, Józseffel és Sándorral a családnevüket Faragóra változtatták a Belügyminisztérium 16417/1891. számú rendelete alapján.

Weisz Berta fiatalon, 42 éves korában tüdőgyulladásban halt meg 1911. október 11-én, akkori lakcíme Budapesten a Fő utca 80.

7 Magyar Színművészeti Lexikon. Szerk.: SCHÖPFLIN ALADÁR. I. Bp., 1929. 309.

8 A Vígszínház gyásza. Pesti Hírlap, 21. (1899) 1:5. (jan. 1.).

9 Halotti bejegyzése: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:S3HT-6L6S-52T>

10 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (= MNL OL), S 92 Az Országos Földmérési Intézet vegyes iratai, Országos kataszteri felmérés – alkalmazottak törzslapjai (= S 92), No. 25/2. Régi szolgálati és minősítési táblázatok, C, D, E, F nevék, 378–384. (Elérhető a Hungaricana Közgyűjteményi Portálon).

11 <https://www.geni.com/people/Zsigmond-Farag%C3%B3/6000000005016467692>

12 Bár találtam egy Faragó Zsigmond (*Budapest, 1892. 01. 11., anyja: Weisz Berta) nevű személyt, aki 1918-ban házasságot kötött, tekintettel arra, hogy Faragó Zsigmond mérnök 1901-ben készült szolgálati táblázatán ő nem szerepel, ezért nem valószínűsítem, hogy ő is a házaspár gyermeke volt: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:S3HT-DT7S-114>

13 Házassági bejegyzésük: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:S3HT-D1Z3-3R8>

14 Házassági bejegyzésük: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:S3HT-DT6S-5XN>

15 Egyik unokája, Schubert András vegyész-mérnök, információkutató, író kérésre a családjára vonatkozó adatokat és fényképeket is előzékenyen küldött, és engedélyezte, hogy azokat a cikk illusztrációiként bemutassam. Neki és unokatestvérének, Réti Tamásnak önzetlen segítségükért ezúton mondok köszönetet. A Faragó és rokon családokra l.: <https://schmariska.weebly.com/jegyzetek.html>

16 Születési bejegyzés: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:S3HY-DB19-9HM>

■ Weisz Berta és Winter Róza 1888 tavaszán (Schubert András családi gyűjteményéből)

volt.¹⁷ Faragó Zsigmond Jenő a korábban a Weisz családnál nevelőnként dolgozó Winter Róza (született 1866. 08. 25.) zongoratanárnő, Berta barátnőjét vette feleségül Gyulán, 1912. június 30-án.¹⁸ Zsigmond Székesfehérváron, 1932. július 12-én hunyt el, özvegye a családdal maradt 1954-ben bekövetkezett haláláig.¹⁹

Állami szolgálatban

A kataszteri szolgálatnál alkalmazott tisztviselőkről vezetett szolgálati törzslapok és minősítési táblázatok három – nem mindig teljes – sorozatban megtalálhatók a Magyar

Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában az S 92 fondban. Az első sorozat az „Országos kataszteri felmérés. Szolgálatból 1911-ig bezárólag kivált tisztviselők és díjnokok törzskönyvi lapjai, 1856–1911” címet viseli, és csak egyetlen kötete maradt meg, az I–K kezdőbetűs személyekről. Mivel Faragó 1895-ben kilépett a kataszteri szolgálatból, törzslapja ebben a sorozatban kaphatott helyet, így azt ma nem ismerjük. Miután Faragó 1901. május 1-jétől ismét visszatért a kataszter szolgálatába, ezért új szolgálati és minősítési táblázatot készítettek róla, amely a korábbi életútjának állomásait is rögzítette, így annak alapján az alábbiakban részletesen rekonstruálható a karrierje.²⁰

Faragó Zsigmond rendezett anyagi viszonyok közt élt, káros szenvedélye és mellékfoglalkozása nem volt, gyermekei nevelése miatt állomáshelyéhez kötve volt, nem látogatott nyilvános tanintézetet, és nem volt rokonságban pénzügyi tisztviselőkkel. Az 1901-ben ismét megnyitott szolgálati lapján a vallásához már a római katolikust írták be, áttérésének pontos idejét nem ismerjük. A feleségét, Weisz Bertát és két gyermekét, Józsefet és Sándort tüntették fel családtagokként.

Faragó magyarul tökéletesen beszélt és írt, németül jól beszélt és elég jól írt, románul kicsit beszélt. Cegléden járt a polgári iskolába (I–IV. évfolyam), majd a budapesti főreáliskolába (V–VIII. évfolyam), ott érettségizett 1897. december 14-én (!). Az nem világos, hogy a felső évfolyamokat is ilyen későn látogatta-e, vagy csak az érettségit tette le ilyen idősen (35 éves), továbbá az sem egyértelmű, hogy melyik főreáliskolában történt mindez. Iskolái között nem jegyezték fel az egyetemi tanulmányokat, amit Bendefy László említett.

Faragó (akkor még Fuchs) a kataszteri szolgálatát 1882. május elsején kezdte meg felmérési díjnokként, majd karrierje szépen ívelt

17 Halotti bejegyzés: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:S3HY-DBRD-2L>

18 Házassági bejegyzésük: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33S7-9GBW-9WKZ>

19 Halotti bejegyzés: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33SQ-GTMW-94GV>. Az özvegyre vonatkozó adatot Schubert Andrásnak köszönöm.

20 MNL OL, S 92. No. 25/2. 378–384.

■ Faragó Zsigmond arcképe (Schubert András családi gyűjteményéből)

felfelé: felmérési növendék (1883. 04. 01.), mérnöksegéd (1886. 05. 01.), önállóan működő mérnöksegéd (1889. 05. 09.), mérnök (1893. 03. 26.). 1895 végén kilépett a kataszteri szolgálatból.²¹ Ezt követően Gerster Béla vasútépítési vállalatánál dolgozott 1896. január 1. és 1897. május 1. között, majd 1897. május 1. és 1901. május 1. között Budapest főváros mérnöki hivatalának földmérési szakosztályánál dolgozott napidíjasként.

Kataszteri évei idején 1885. október 1. és 1886. október 1. között egyéves önkéntes szolgálatot teljesített a 37. gyalogezredben, aztán címzetes szakaszvezetőként tartalékos volt 1899. december 31-ig, ahonnan 1900. január 1-jétől átkerült a népfelkelés I. osztályába.

Faragó az előbb Cegléd, majd Nagyvárad központú 8. felmérési felügyelőségénél dolgozott kataszteri szolgálata első időszakában, majd kicsit több mint 10 év múlva, 1901. május 1-jén a budapesti 9. felmérési felügyelőséghez végleges kataszteri mérnökként tért vissza, az esküjét a munkába lépés előtt, április 30-án tette le. A *Magyarország tiszti cím- és névtára* 1902-ben még háromszögelő segédként vette őt lajstromba, de a szolgálati lap pontosabb adatai között ez nem szerepel.

Illetménye kezdetben 1600 korona, amit 700 K lakpénz és 1000 K munkaátalány egészített ki, majd visszamenőleg 1903. január 1-jétől 400 K pótlékot állapított meg neki a pénzügyminiszter 1904. február 17-én. 1909. március 1-jétől az illetménye ismét nőtt, 2600 K fizetés, 1000 K munkaátalány, 900 K lakpénz volt az éves jövedelme.

1906 és 1910 között évente minősítették: felfogása mindig gyors, ítélőképessége éles, szorgalma – ha nem is fáradhatatlan, de – buzgó, előadása értelmes, sőt 1910-ben már annál is jobb, igen szabatos. Szakképzettsége kiterjedt, sőt 1908-ban és 1910-ben annál is jobb, alapos és terjedelmes volt a felmérési, a felmérési és a nyilvántartási, a részletes felmérési, sokszögelési és mérnöki nyilvántartási teendőkben. Magaviselete kifogástalan, 1910-ben már példás volt. A minősítést Vevér Sándor, illetve 1910-ben Abaffy Jenő felügyelő készítette róla, amelyet 1911-ben változatlanul rögzítettek. A megjegyzések rovatban megemlítették, hogy gyakorlata sokoldalú, illetve 1912. április 17-én Abaffy megjegyezte, hogy csúzos bánatalmai miatt helyszíni munkáknál kissé lassú, irodai munkára jól használható. Faragó földmérői vizsgát tett 1911-ben, bizonyítványát április 1-jén adták ki.²²

1912. október elején nyugdíjba vonult a kataszteri szolgálatból.²³ Az 1912. évi zárszámadásban a Pénzügyminisztérium nyugdíjasjegyzékén olvasható a neve, amely szerint az utolsóként élvezett, beszámítható

21 Személyi hírek. *Kataszteri Közlöny* (= KK), 5. (1896) 4:108. (ápr. 16.): Faragó Zsigmond állásáról lemondott.

22 Földéresi igazolvány. *KK*, 20. (1911) 5:206. (máj.).

23 Nyugdíjazás. *KK*, 21. (1912) 9:202. (szept.).

jövedelmének évi összege 2600 korona volt, 11 év 5 hónap és 1 nap beszámított szolgálati idő alapján 1092 korona éves nyugdíjban részesült, vagyis nem vették nála figyelembe a kataszteri felmérésnél korábban eltöltött 13 évet.²⁴

Az életút vége

Faragó ezt követően magánmérnökként és jogosított földmérőként tevékenykedett, irodáját a lakásán, a Budapest, Fő utca 80. szám alatt rendezte be. 1913–1914-ben Dunaalmás területének földmérését végezte.²⁵ Később társául fogadta egykori kataszteri tisztviselőtársát, Hajnal Sándor mérnököt, aki 1904 és 1907 között ugyancsak a 9. felmérési felügyelőségben dolgozott. 1929-ben a budapesti telefonkönyvben már kettőjük neve alatt szerepelt a mérnöki iroda, amelyet később Hajnal átvett és 1948-ig vitt.

Faragó 1919. március 15-én az abonyi 9/12-es földrendező bizottság munkájáról jelentést készített az Országos Földrendező Tanácsnak, összefoglalója a korszak feldolgoásaiban és forrásgyűjteményeiben is helyet kapott.²⁶ A Magyarországi Tanácsköztársaság idején másodmagával az abonyi járás termelési körzetének volt a mérnökbiztosa.

Faragó mérnöki tevékenységét a kataszteri működésén kívül született más térképművekből is megismerhetjük. A főváros mérnökeként

■ Faragó Zsigmond idősebb korában (Schubert András családi gyűjteményéből)

1898-ban a papföldi régészeti feltárásokhoz készített felmérési rajzot, Balatonmagyaródon telekfelosztást végzett, 1921-ben Székesfehérvár belsősegeinek térképét készítette el, 1928-ban a pécsi Erzsébet Tudományegyetemnek juttatott terület helyes méretét állapította meg.²⁷

24 A m. kir. Állami Számvevőszék jelentése az 1912. évi zárszámadásról, valamint az államháztartás, államvagyon és állami adóságek kezelése körül az 1912. évben szerzett tapasztalatairól. Bp., 1933. Kimutatás azokról az állami nyugdíjasokról, a kik az 1912. évben nyugalmaztattak, továbbá azokról az özvegyekről és árvákról, a kik az említett évtől kezdve állami ellátást élveznek. Pénzügyminisztérium, 58.

25 Az 1908: XXXIX. t.-c. hatályosságának területén működő földmérők vállalatai. KK, 22. (1913) 6:223. (jún.).

26 Dokumentumok az 1918/19-es forradalmak Duna-Tisza közti történetéhez. Szerk.: ROMSICS IGNÁC. Kecskemét, 1976. 338–343. Ugyanezt összefoglalja SIPOS JÓZSEF: Földreform, földigények és földosztás 1919 tavaszán. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve (Studia Historica, 2.). Szeged, 1999. 73.

27 KUZSINSZKY BÁLINT: A papföldi ásatások 1897–1898 években. Budapest Régiségei, 6. Bp., 1899. 19–36., ebben: A Papföldön 1897–1898. években felásott házak alaprajza. Fölmérte Faragó Zsigmond f. v. mérnök. 22. MUZSNAI LÁSZLÓNÉ: Kézírtas térképek a területi állami levéltárakban, XXI. Zala Megyei Levéltár. Bp., 1972. Ebben: Urbéri térképek /U/, 2380. „Balatonmagyaródi 39 sz. telekjegyzőkönyvben foglalt 346, 351, 692, 963/2 1140 és 1141. hrsz. ingatlanok felosztása. Faragó Zsigmond ny. kat. mérnök. Ev n. Méretarány n. 83 x 192 cm.” Erzsébet Tudományegyetem Tanácsulési Jegyzőkönyvei, 1927–1928. Az 1927/28. tanév hetedik rendes ülése (márc. 28.) elérhető a Hungaricana Közgyűjteményi Portálon. MUZSNAI LÁSZLÓNÉ: Kézírtas térképek a területi állami levéltárakban. XII–XVIII. Bp. 1968. Ebben a Székesfehérvári Állami Levéltárban: „T 253. Székesfehérvár város belsősegeinek térképe. Faragó Zsigmond földmérő 1921. 1:5000. 130 x 100 cm”. FARAGÓ ZSIGMOND: Székesfehérvár szabad kir. város belsősegeinek térképe. Közrem.: VARGA ELEMÉR. A változásokat átvezette SZATHMÁRY SÁNDOR 1929-ben. 1:5000. Honvédelmi Minisztérium, Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténeti Térképtár, G I h 664/3.

BŐSZ ATTILA

A 11. Földmérési Felügyelőség irattára 1940-ben

A pécsi székhelyű 11. Földmérési Felügyelőség egykori irattára napjainkban az MNL Baranya Vármegyei Levéltárának Rét utcai részlegében található *Pécsi Állami Földmérési Felügyelőség* címen, az iratanyag darabszinten rendezett és jegyzékelt. A rendezés és jegyzékkészítés a K 132723 számú NKFIH-projekt keretén belül valósult meg.¹ A feldolgozás során az iratanyaggal kapcsolatban és általában a kataszter témakörében több tanulmány is született Kiss Márton és jelen szerző tollából.²

A Pécsi Állami Földmérési Felügyelőség VI.181. fondszámon található iratanyaga jelenleg alig tartalmaz olyan ügyviteli iratokat, amelyeket Jánossy Dénes, az alább bemutatott jelentés készítője még látott.³ Legnagyobb részét a Baranya vármegyei települések ábécérendbe szedett kataszteri iratanyaga alkotja. A felvételi előrajzok megtalálhatók benne, bár nem minden település esetében, azonban a Jánossy által említett birtokvázlatokat, illetve a térkép-vázlatokat – már a levéltárba kerülésük után – kiemelték az iratanyagból, és azóta is külön gyűjteményként kezelik.⁴ Az archívumban ma megtalálható iratanyag egy része 1965-ben került be a levéltárba az Állami Földmérési és Térképészeti Hivataltól, a to-

vábbi gyarapodásokról nem található adat (az iratanyag terjedelme jelenleg 84,65 ifm).

Az irattárat bemutató 1940. évi jelentés azért is érdekes, mert még a hivatal birtokában levő iratanyagot vizsgálja, annak levéltárba kerülése előtti – nem túl szakszerűen kezelt – állapotában.

A vármegyei levéltárak állami felügyelet alá vonására tett erőfeszítések története több mint egy évszázadra nyúlik vissza, a kezdetek a 20. század elejére datálhatók. 1913. október 20-án Csánki Dezső (1857–1933), az Országos Levéltár főlevéltárnoka – vagyis vezetője, akit majd csak 1919-től neveznek főigazgatónak – felterjesztéssel fordult a belügyminiszterhez, amelyben a vármegyei levéltárak állami felügyelet alá helyezését kéri, tekintettel azok elhanyagolt állapotára.⁵ Felterjesztésében Komáromy András (1861–1931) országos főlevéltárnokot javasolja az előzetes felmérés feladatának elvégzésére.⁶ Komáromy ránk maradt írásai között összesen 44 vármegyei levéltárról maradt fenn jelentés, illetve feljegyzés (köztük Baranya vármegye „Régi Levéltára” kirívóan áldatlan állapotait is bemutatva).⁷

A levéltárak és velük együtt – ami most lényegesebb – a közhatóságok irattáraiban található „történelmi jelentőségű anyag” helyzeté-

1 Az éves projektbeszámoló a *Catastrum* korábbi számaiban olvashatók, a záróbeszámolót a folyóirat jelen száma tartalmazza.

2 A szerzők valamennyi cikke megtalálható a „Négyzetkataszter” projekt honlapján (www.negyzetkataszter.hu), a Publikációk menüpont alatt. A hivatal ügyvitelével foglalkozik Kiss MÁRTON: A Pécsi Felmérési Felügyelőség ügyvitele a 19–20. század fordulóján. *Catastrum*, 8. (2021) 1:37–45. Uő: A pécsi felmérési felügyelőség működése az első világháború után (1918–1921). *Catastrum*, 10. (2023) 1:29–36. (= Kiss, 2023). Uő: A pécsi földmérési felügyelőség számadáskönyveinek forrásértéke (1931–1944). *Catastrum*, 10. (2023) 3:53–61.

3 Az irattár már Pécs szerb megszállása során komoly károkat szenvedett. Kiss MÁRTON: A Pécsi felmérési felügyelőség működése az első világháború után. *Catastrum*, 10. (2023) 1:34. A felmérési felügyelőségeket a pénzügyminiszter 1919. január 18-án kelt körrendeletével alakította át állami földmérési felügyelőségekké. REISZ T. CSABA: Az Állami Földmérési Igazgatóság (1919–1920). *Catastrum*, 6. (2019) 1:30.

4 Magyar Nemzeti Levéltár (= MNL) Baranya Vármegyei Levéltára, XV.3.c. Gyűjtemények, Térképtár, Kataszteri térképek.

5 KOSÁRY DOMOKOS: *Bevezetés Magyarország történetének forrásaiba és irodalmába. I. Általános rész. 3. Megyei levéltárak és forrásközlések.* Bp., 2008. 118–119.

6 TÓTH RÓBERT: A vármegyei levéltárak állami ellenőrzésének kezdetei, 1913–1916. *Levéltári Szemle* (= *LSz*), 30. (1980) 1–2:179–193., 180.

7 TÓTH RÓBERT: Komáromy András 1914. évi jelentése a vármegyei levéltárak helyzetéről. *LSz*, 31. (1981) 1:135–153. Uő: Komáromy András feljegyzései a vármegyei levéltárak helyzetéről, 1914–1916. *LSz*, 32. (1982) 1:391–414.

nek rendezésére jogi szinten végül az 1920-as évek végén került sor, ám a törvényben meghatározott cél eléréséhez még hosszú éveknek kellett eltelnie.

A vármegyei levéltárak és közhatósági irattárak főfelügyeletét a múzeum-, könyvtár- és levéltárügy némely kérdéseinek rendezéseiről szóló 1929. évi XI. törvénycikk 29. §-a értelmében a vallás- és közoktatásügyi miniszternek kellett gyakorolnia. *„A törvényhatósági és községi levéltárak szakképzett tisztviselők és szakszerű felügyelet hiánya miatt ma még túlnyomórésztben rendezetlenek, s a célnak egyáltalában meg nem felelő helyiségekben – gyakran kamrában, padláson, pincében – vannak elhelyezve. Ez állapot következménye, hogy a levéltárak anyaga a tudományos kutatásnak szinte teljesen hozzáférhetetlen. A szakszerű kezelés hiánya sok helyen értékes anyag pusztulására, elkallódására vezetett. Mindez okok szükségessé teszik a levéltáraknak tudományos szempontból a vallás- és közoktatásügyi miniszter felügyelete alá helyezését, s az egész levéltárügy sürgős rendezését a szakértő testület által kidolgozandó szabályrendelet alapján.”*⁸

A főfelügyelet megszervezését megelőző adatgyűjtés elvégzésére csak tíz évvel később, 1939-ben történtek lépések, és az csak 1940–1941-ben valósult meg. *„A törvény e rendelkezései a 9300/1935. III. VKM. sz. rendelettel 1935. január 19-én életbeléptek, ez idő óta tehát az idézett § első bekezdésében említett irattárak és levéltárak történelmi jelentőségű anyaguk tekintetében a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr főfelügyelete alatt állanak, a főfelügyelet gyakorlati megszervezése s a törvény 2. bekezdése értelmében az érdekelt miniszterrel egyetértve megvalósítandó gondoskodás azonban még megoldásra vár.”*⁹

A levéltárak és irattárak „történelmi jelentőségű anyaga” miniszteri szintű felügyeletének megszervezéséhez előzetesen tájékozódni kellett ezek állapotáról. Az adatgyűjtésnek ki kellett terjednie először is arra, hogy az adott levéltár vagy irattár milyen terjedelmű iratanyaggal rendelkezik, az mikortól keletkezett, és milyen történelmi jelentőséggel bír, a hivatal mikor állították fel, milyen körülmények között tárolják az iratokat, azokat ki kezeli, miként selejteznek stb. Az Országos Levéltár kiküldötteinek egy 27 pontból álló kérdőívet kellett megválaszolniuk a jelentésükben.¹⁰

A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium a helyszíni szemlék költségeit biztosította. Amint Balázs Péter megállapítja: *„Ez az 1940–1941-ben végzett országos felmérés a levéltárak helyzetének mindaddig páratlan értékű keresztmetszetét örökítette meg”*.¹¹

1941-ben befejeződtek a törvényhatóságok, a megyei városok és mintegy ötven község levéltárának és irattárának helyszíni szemléje. Ezután az Országos Levéltár hozzákezdhetett a levéltári kormányhatósági intézkedés, vagyis a főfelügyelet kidolgozásához. Herzog József (1880–1941) főigazgató halála után ezt a feladatot az 1942 februárjában kinevezett utóda, Jánossy Dénes folytatta, aki az Országos Levéltár munkatervébe be is iktatta az országos jellegű feladatok között a levéltárügy országos rendezéséről szóló törvényjavaslat-tervezet készítését és a levéltárak országos főfelügyeletének megszervezését. 1942 júniusában elkészült a levéltárak országos főfelügyeletéről szóló rendelettervezet, amely szerint a vallás- és közoktatásügyi miniszter a levéltárak és irattárak feletti felügyeletét a Magyar Nemzeti Múzeum Tanácsa útján gyakorolni.¹²

8 L. Ezer év törvényei (<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92900011.TV>).

9 MNL Országos Levéltára (= OL), Y 1. a A Magyar Nemzeti Levéltár levéltára, Magyar Országos Levéltár, Általános iratok, 1875–1944. 1940. évi 1161. iktatószámú ügyszerint a vármegyei levéltárak felméréséről (= MNL OL, Y 1. a. 1940-1161.).

10 MNL OL, Y 1. a. 1940-1161.

11 BALÁZS PÉTER: A levéltárügy rendezéséről szóló 1947. évi XXI. tc. útja Sopron vármegye 1935. évi kezdeményezésétől az 1947. évi kihirdetésig. *Levéltári Közlemények*, 64. (1993) 1–2:39–75. (= BALÁZS, 1993), 45. L. még az 1940–1941. évi felméréshez: Uő: A megyei városok iratanyaga a Horthy-korszak utolsó éveiben és a frontvonal áthaladása idején. I. *LSz*, 38. (1988) 3:44–58.

12 BALÁZS, 1993. 45–46.

■ Jánossy Dénes 1942 tavaszán, amikor ő lett a Magyar Királyi Országos Levéltár új főigazgatója. A felvétel megjelent a Tolnai Világlapja március 4-i számában (Arlen felvétele, Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Fényképtár, 68.487)

A levéltárügy országos rendezésére tett erőfeszítések tovább folytak, amíg hosszas és alapos munka után az országgyűlés elfogadta a levéltárügy rendezéséről szóló 1947. évi XXI. törvénycikkelyt, aminek a végrehajtására azonban már nem került sor.

A pécsi irattárakkal kapcsolatos adtagyűjtést Jánossy Dénes (1891–1966), az Országos Levéltár későbbi főigazgatója (1942–1949) végezte el 1940-ben.¹³ A Magyar Nemzeti Múzeum Tanácsának felhívásában „a Pécs sz. kir. város területén lévő összes közhatóságok, közhivatalok és közintézmények” irattárának átvizsgálását

írták elő.¹⁴ Jánossy a megyei levéltár vizsgálata mellett 31, Pécssett működő állami intézmény irattárát is felkereste, és azokról olyan jelentést készített, amelyek a mai fondtörténeti bevezetőkhöz (szervtörténet) és levéltári rendezéshez is jelentős adalékkal szolgálhatnak. Részletes összefoglaló készült az ítélőtábla, a főügyészség, a törvényszék, a járásbíróság, az ügyészség, a pénzügyigazgatóság (központ, számvevőség, földadókataszter, adóhivatal), a postaigazgatóság, a fővámhivatal, a MÁV üzletvezetőség, az Erzsébet Tudományegyetem (rektori hivatal, jogi, orvosi és bölcsészkarai dékáni hivatalok, egyetemi questura, gazdasági hivatal, egyetemi tanárképző intézet), a tankerületi főigazgatóság, a tanfelügyelőség, a középiskolai tanárképző intézeti gyakorló gimnázium, a tudományegyetemi Nagy Lajos Kollégium, a főiskolai női kollégium, az állami elemi iskolák (belváros, Ágoston tér), a tiszti főorvosi hivatal, az Országos Társadalombiztosító Intézet kerületi pénztára, a bányakapitányság, az államépítészeti hivatal, a kultúrmérnöki hivatal, az iparfelügyelőség, a mértékhitelítő hivatal, a 11. Földmérési Felügyelőség, a fémipari szakiskola, az erdőfelügyelőség, a gazdasági felügyelőség, a mezőgazdasági vegykísérleti állomás, a szőlészeti és borászati felügyelőség, az állami közpince és a dohánygyár irattáráról.

A törvényben meghatározott „történelmi jelentőségű anyaggal” a pécsi 11. Földmérési Felügyelőség irattára is rendelkezett, ezért is volt jelentős annak megsemmisítése, felmérése.¹⁵ A forrás szövegét a mai helyesírás és központozás szabályai szerint, a rövidítések jelölés nélküli feloldásával adom közre. Az eredetiben aláhúzott szövegrészek a forrásközlésben dőlttel szerepelnek. A jelentés esetleges tárgyi tévedéseit nem pontosítom, az ott tett megállapításokat nem terhelem magyarázó lábjegyzetekkel.

13 Jánossy rövid életrajza a MNL OL honlapján: https://mnl.gov.hu/mnl/ol/janossy_denes

14 MNL OL, Y 1. a. 1940-1161.

15 MNL OL, Y 1. a. 1941-286-B-57. 24. helyszíni szemle.

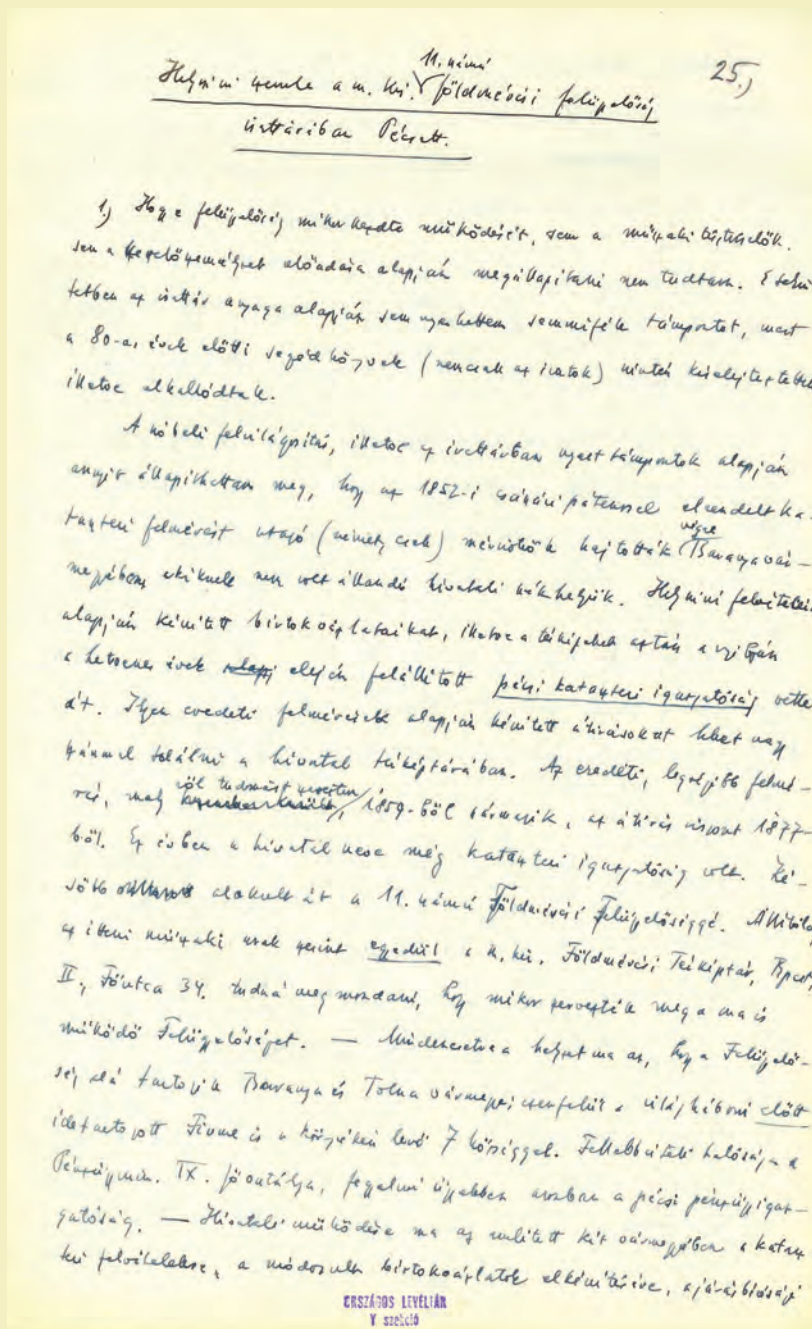
Helyszíni szemle a m. kir. 11. számú Földmérési Felügyelőség irattárában Pécsen

1. Hogy a felügyelőség mikor kezdte működését, sem a műszaki tisztviselők, sem a keze-lőszemélyzet előadása alapján megállapítani nem tudtam. E tekintetben az irattár anyaga alapján sem nyerhettem semmiféle támpontot, mert a 80-as évek előtti segédkönyvek (nem csak az iratok) szintén kiselejteztettek, illetve elkallódtak.

A szóbeli felvilágosítás, illetve az irattárban nyert támpontok alapján annyit állapíthattam meg, hogy az 1852-i császári pátenssel elrendelt kataszteri felmérést utazó (német, cseh) mérnökök hajtották végre Baranya vármegyében, akiknek nem volt állandó hivatali székhelyük. Helyszíni felvételeik alapján készített birtokvázlataikat, illetve a térképeket aztán a nyilván a hetvenes évek elején felállított pécsi kataszteri igazgatóság vette át. Ilyen eredeti felmérések alapján készített átírásokot lehet nagy számmal találni a hivatal térképtárában. Az eredeti, legrégibb felmérés, melyről tudomást szereztem, 1859-ből származik, az átírás viszont 1877-ből. Ez évben a hivatal neve még kataszteri igazgatóság volt. Később alakult át a 11. számú Földmérési Felügyelőséggé. Állítólag, az itteni műszaki urak szerint egyedül a m. kir. Földmérési Térképtár, Budapest, II., Fő utca 34. tudná megmondani, hogy mikor szervezték meg a ma is működő felügyelőséget.

Mindenesetre a helyzet ma

az, hogy a felügyelőség alá tartozik Baranya és Tolna vármegye; ezenfelül a világháború előtt ide tartozott Fiume is a környékén levő 7 községgel. Fellebbviteli hatósága a Pénzügyminisztérium IX. főosztálya, fegyelmi ügyekben azonban a pécsi pénzügyigazgatóság.

■ A pécsi földmérési felügyelőség irattárában lefolytatott helyszíni szemlééről Jánossy Dénes által készített jelentés első oldala (MNL OL, Y 1. a. 1941-286.-B-57. 25. melléklet)

Hivatali működése ma az említett két vármegyében a kataszteri felvételekre, a módosult birtokvázlatok elkészítésére [terjed ki], a járásbírószági telekkönyvi betétszerkesztés adatai alapján. Együttműködik továbbá a pénzügyigazgatósággal a földadó helyes kivetése érdekében. Hogy ez utóbbi állami feladat minél pontosabban elvégezhető legyen, a felügyelőség az általa készített eredeti birtokvázlatról haladéktalanul átlátszó papírral egy másolatot készít, amelyet megküld a pénzügyigazgatóságnak. Az eredeti birtokvázlatot vagy térképet pedig elküldi a Budapesten székelő, már előbb említett m. kir. Földmérési Térképtárnak. *Ez az intézmény őrzi aztán az ország egész területéről az eredeti felvételeket*, amelyeket az államnyomdával sokszorosított, és a sokszorosított példányokat küldi meg aztán annak a földmérési felügyelőségnek, amelyik az eredeti felvételt készítette, nem különben az illetékes pénzügyigazgatóságnak és az illetékes járásbírószágoknak mint telekkönyvi hatóságoknak. A felvételek minden további változását a földmérési felügyelőség készíti el, a járásbírószág a magánjogi, a pénzügyigazgatóság pedig a pénzügyi (adóügyi) részét intézi. Mindebből következik, hogy pl. itt Pécsen pl. Baranya vármegye egy bizonyos helységének határáról a birtoktérkép *három* másolati példányban található fel a nevezett közhatósági, hivatali, illetve bírói szerv irattárában.

2. A hivatal ügyrendjét a m. kir. minisztériumnak 1929. évi 5.500 sz. rendelete, illetve a Pénzügyminisztériumnak 169.646/1929/XIII./o. sz. a[latt] kiadott módosító rendelete állapítja meg.

3. Az irattárat és az irodát egy napidíjas nő alkalmazott kezeli. Kívüle még két nő napidíjas látja el megfelelő munkamegosztással a szolgálatot. A hivatalnak egy altisztje van.

4. Négyféle iktatás folyik:

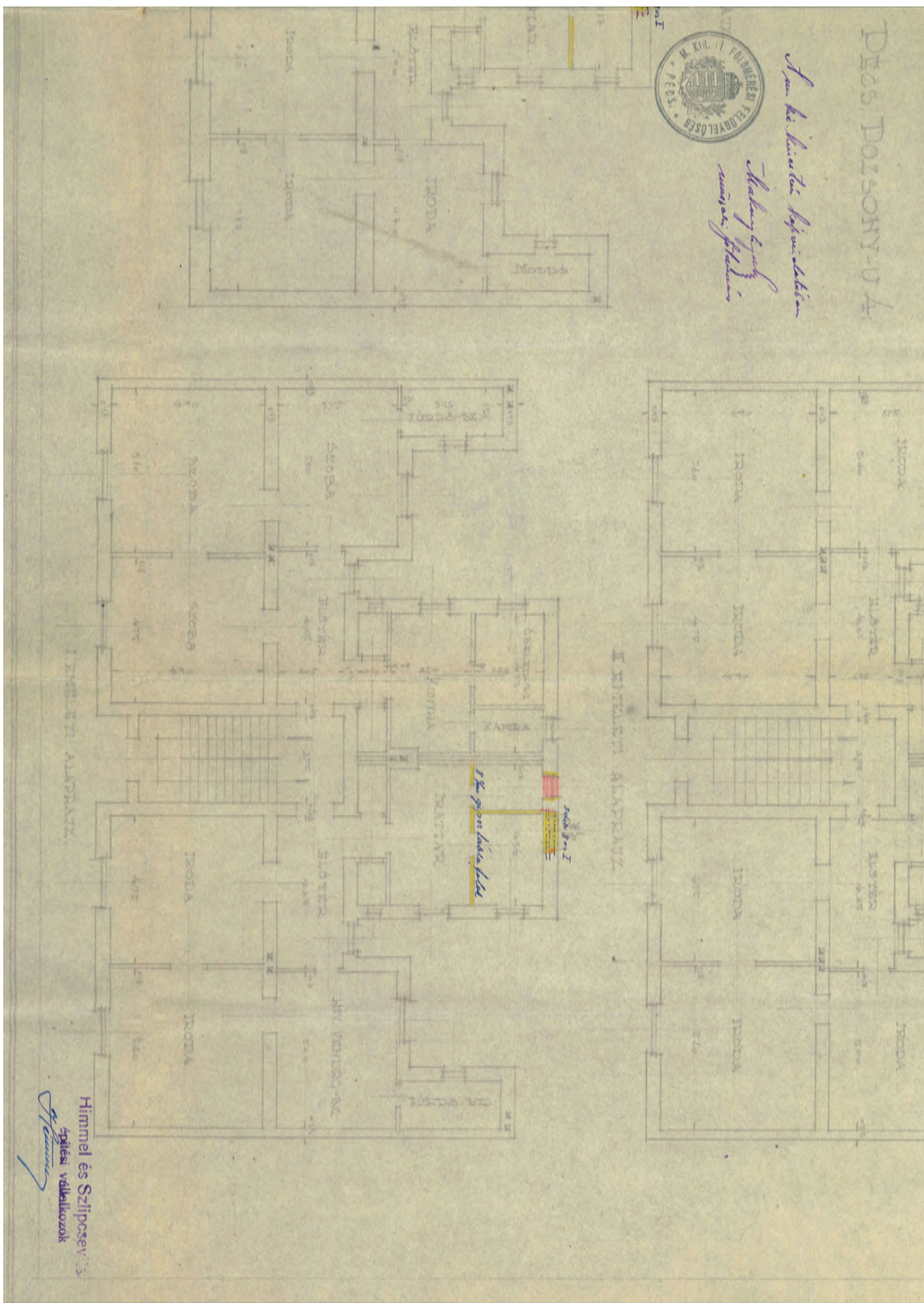
- 1.) adminisztratív
- 2.) telekkönyvi
- 3.) bizalmas
- 4.) O. M.

Az irattár mintegy 1900-tól kezdődik, de az anyag teljesen összekeverve egy szekrénybe és egy raktár-mosdóhelyiségbe van beszorítva. Selejtezést többször végeztek, de selejtezési szabályzatot bemutatni nem tudtak. E nagy rendetlenségre való tekintettel az 1920 előtti irattár aligha használható. Ugyanitt közölték velem, hogy a századforduló előtti kiselejtezett anyagból a használható félíveket kivágni [így!] óhajtották. Azonban az ezen munkálattal megbízott altiszt tévedésből a megőrzésre kiválogatott iratanyagának sok évi anyagát szabdalta össze, amit csak később vettek észre.

E körülmény a hivatali viszonyokkal részben magyarázható. Bár látogatásomat háromszor megismételtem, egyetlen tisztviselővel sem állt módomban találkozni, kivéve egy nyugdíjas mérnökkel, aki ez idő szerint mint napidíjas teljesít a hivatalban szolgálatot. A műszaki tisztviselők ugyanis állandóan kiszálláson vannak, az irodát pedig két nő alkalmazott napidíjas vezeti, akik mellett egy altiszt teljesít szolgálatot.

Pécs, 1940. szeptember 12.

Jánossy Dénes

■ A felügyelőség irodaházának első emeleti alaprajza 1929-ben. Az irattár ekkor még külön helyiségben található, de a sárgával jelölt gipszkarton falakkal már elkezdtek feloszlatni. Jánosy 1940-ben már nem találta irattárcént funkcionáló helyiséget (MNL Baranya Vármegyei Levéltára, IV.1406.h.-F-8397-1929.)

MIKESY GÁBOR

Egységesítés a földrajzi nevek használatában

Szemelvények a Földrajzinév-bizottság történetéből, 1990-es évek. 2. rész

Az országnevek

Az 1990-es évek első felében a hidegháború vége a nemzetközi erő- és politikai viszonyok gyors átalakulását hozta magával. A tér újraosztása szükségszerűen megmutatkozik a földrajzi nevekben is, jelen esetben az országnevekben.¹ A kiterjedt szövetségi államok felbomlása (Szovjetunió, Jugoszlávia) és átalakulása (Németország) mellett egyes országok teljes, az államformára és esetenként az uralkodó ideológiára is utaló hivatalos nevének változásai már-már a gyarmati idők lezárásának a volumenét idézték. Több esetben a folyamat fokozatosan, rövid ideig fennálló alkotmányos szerkezeteken keresztül jutott el a mai megállapodottsáig (Jugoszlávia, Csehszlovákia), a sajtó, a külügyi protokoll, a térképkiadás stb. viszont szinte naprakész állásfoglalást igényelt. A változások ütemét pusztán az a szám is jól jelzi, hogy a kormánybizottsági jogkörökkel megerősített Földrajzinév-bizottság (FNB) az 1990 decemberében tartott 5. és az 1995 márciusában tartott 19. ülése között tizenegy ülésen foglalkozott országnevekkel. Az országnévjegyzéket kiegészítette valamennyi szövetségi állam nevével és a székhelyek magyar megfelelőivel.²

A sort Csehszlovákia kezdte, ahol nemcsak a teljes névben cserélődött a köztársaság jelzője szocialistáról szövetségre 1990-től, hanem a két hivatalos nyelv nem is egyforma alakot használt az államalakulatra, ugyanis a szlovák nyelvű alakban rendre kötőjel szerepelt a két szó határán a rövid alakban (*Československo*

csehül, *Česko-Slovensko* szlovákul). A szlovák törekvés, hogy a két államrész jogi egyenlőségének az eszméje megjelenjék a névalakban is, két évig tartó bizonytalanságot okozott nemzetközi vonatkozásban is. A legtöbb nyelv könnyen adaptálta a kötőjellel való megkülönböztetést (*Czechoslovakia/Czecho-Slovakia* angolul, *Tchécoslovaquie/Tchéco-Slovaquie* franciául, *Tschechoslowakei/Tschecho-Slowakei* németül), a magyarban viszont ez az íráskép olyan jelentést hordozna, mintha a *Cseh-* elem a *Szlovákia* jelzője lenne, vagyis éppen az egyik elkerülni kívánt értelmezési lehetőség. A bizottság több lépcsős polémia után a *Csehszlovákia* mellett alternatív megoldásként a *Csehország-Szlovákia* alakot fogadta el, amely éppen csak elkezdett teret nyerni a sajtóban leggyakrabban szereplő *Cseh-Szlovákia* és a *Cseh- és Szlovákia* alakokkal szemben, amikor megszűnt maga az alakulat. Az eset azért is fontos, mert ráirányította a figyelmet a szövetségi államok speciális érzékenységre, és a szövetségi államok tagállamai nevének kodifikálásához vezetett. A *Cseh Köztársaság* és a *Szlovák Köztársaság* forma még a hivatalos szétválás előtt része lett az országnévjegyzéknek. Érdekesség, hogy *Csehország*nak még évtizedekig nem volt rövid neve nemzetközi kapcsolatokban, angyanul *Czech Republic* néven és az ennek megfelelő alakokon szerepelt az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) valamennyi nyelvén. Magyarul a rövid név természetesen használható volt, már csak azért is, mert maguk a csehek is használták a nyelvükön a rövid országnevet, mégis ez a kettősség olyan zavart szült, hogy a

1 Az évtizedben zajló bizottsági tevékenység ismertetését korábbi cikkemben kezdtem meg: MIKESY GÁBOR: Egységesítés a földrajzi nevek használatában. *Szemelvények a Földrajzinév-bizottság történetéből, 1990-es évek. Catastrum*, 11. (2024) 3:35–47.

2 Az országnévjegyzék vezetését a bizottság folyamatos tevékenységként látja el, mint ilyenre való hivatkozást kis kezdőbetűvel írom. Nagybetűvel kezdem, ha egy teljes dokumentum címeént szerepel.

hivatalos iratokban és a sajtó jelentős részében ott is a *Cseh Köztársaság*ot használták, ahol a rövid névnek kellett volna állnia. Ennek oka minden bizonnyal az angol nyelvű kommunikáció követése.

Ilyen részletességgel nem tárgyalhatunk minden ügyet, de Csehszlovákia esete jól példázza a felmerülő aspektusok sokféleségét. Számos formalitásnak tekinthető döntés mellett speciális magyar megoldások is körvonalazódtak, precedens jelleggel. A formalitások körébe többnyire azok az esetek tartoznak, amikor az országok a teljes nevüket módosították az 1989–90-es politikai változásokat követő alkotmányos rendnek megfelelő alakúra, pl. a „szocialista” és a „népi” jelzők elhagyásával: *Albán Szocialista Népköztársaság* > *Albán Köztársaság*, *Benini Népköztársaság* > *Benini Köztársaság*, *Román Szocialista Köztársaság* > \emptyset (*Románia* azóta csak a rövid országnevet használja). Afganisztán gyors ütemben kétszer, Etiópia háromszor is váltott. Az előbbinél a szovjetek kivonulása után a köztársaság „demokratikus” jelzőjét hagyták el (*Afgán Köztársaság*), majd az iszlám jelző ékelődött be (*Afgán Iszlám Köztársaság*, ma *Afganisztáni Iszlám Köztársaság*). Etiópia először a népi jelzőt hagyta el a szovjetek által támogatott Mengisztu Hailé Mariam rezsimjének összeomlása után, aztán a teljes név szűnt meg, ami még később a „szövetségi” szóval kiegészülve került ismét használatba 5 év leforgása

alatt (*Etióp Népi Demokratikus Köztársaság* > *Etióp Demokratikus Szövetségi Köztársaság*). Kodifikálni kellett az NDK helyére lépő új német szövetségi tartomány nevét, melyek közül *Szász-Anhalt* (< *Sachsen-Anhalt*) és *Mecklenburg-Elő-Pomeránia* (< *Mecklenburg-Vorpommern*) ebben a formában először kaptak magyar megnevezést.

A körülmények gyors alakulását legjobban a Szovjetunióval kapcsolatos változások mutatták. Az 1991. évi első, áprilisi országnévjegyzékben a Szovjetuniót képező szocialista köztársaságok rövid országneveit is megállapította a bizottság, ebben a legnagyobb egységnek *Oroszországi Föderáció* volt a rövid neve. A jegyzékben szerepelnek olyan alakok, amelyek nem a helyi, hanem az orosz nyelvi forma átírásával kerültek be: *Belorusszia*, *Kirgizia*. A májusi ülésen valamennyi SZSZK (szovjet szocialista köztársaság) köztársasággá alakult (pl. *Örmény SZSZK* > *Örmény Köztársaság*), és már a hagyományos magyar formában került a jegyzékbe *Moldova és Tádzsikisztán*). Az év végén valamennyi köztársaság a független államok közé került, de nem sikerült valamennyi egykori szovjet ország nevére végleges megállapodásra jutni. Az oroszos *Kirgizia* helyére független államként *Kirgizisztán* került, ami egyértelmű következménye annak, hogy a kirgiz lett helyben a hivatalos nyelv. Az egykori szovjet térség újabb magyar nevei hosszas viták és igen sok névváltozat ala-

- Az egykori szovjet térség nevei több lépcsőben nyerték el végleges alakjukat. A *Kartográfiai Vállalat* 1992-ben kiadott Földrajzi atlasza (bal) orosz és magyar alternatívát jelenített meg az egyébként fehérorosz nyelvű államra, az 1995. évi Világatlasz (jobb) már csak a végleges magyar nevet (Földrajzi világatlasz. *Kartográfiai Vállalat. Bp., 1992; Világatlasz. Cartographia. Bp., 1997*)

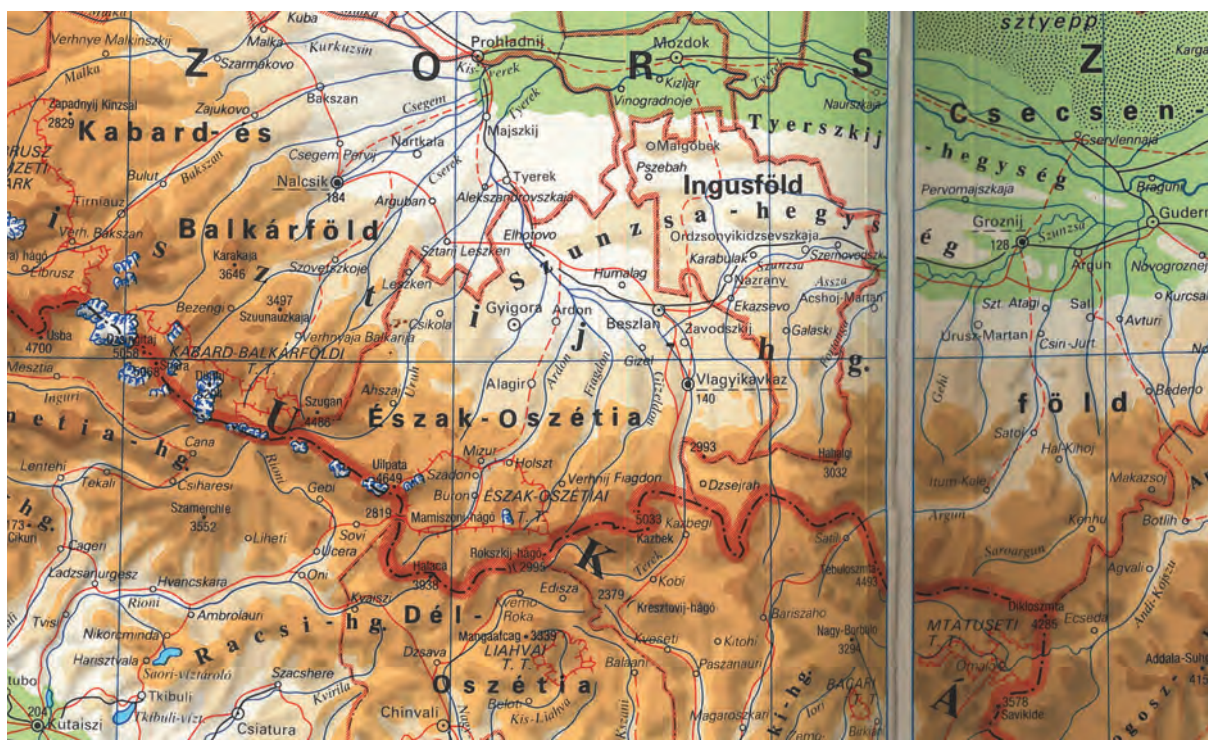
pos mérlegelésével dőlték el. 1992 elején magyarul véglegesen a *Fehéroroszország* alak váltotta az orosz *Belorussziát*, miután Kiss Lajos meggyőzően érvelt a fehérorosz szó sok évszázados hagyományáról és beágyazottságától a magyar nyelvben, továbbá amiatt, hogy a magyar nem tudja megkülönböztetni a *Belarusz* országnevet és a belarusz népvetet, pedig ez a forrásnyelvben evidens.

Az új orosz alkotmány értelmében 31 (alapvetően valamely nemzetiség kiemelt szerepét elismerő) közigazgatási egység köztársasági, autonóm körzeti vagy autonóm területi státust kapott, ezáltal bekerült az országnévjegyzékbe. Ekkor kapták egységesen a *-föld* utótagú magyar alakokat (*Burjátföld, Jakutföld, Mordvinföld, Nyenyecföld, Csecsen- és Ingusföld, Hanti- és Manysiföld* stb.) mindazok, amelyeknek nem volt hagyományos magyar neve (pl. *Baszkíria, Karélia*). Ugyanilyen okok miatt előre léptek más részlegesen autonóm egységek is, mint pl. *Adzsaria* és *Dél-Oszétia* Grúziában, *Nahicseván* Azerbajdzsánban stb.

A forrásokban és egyes hangsúlyosabb névhasználati terekben akkora volt az ingadozás, az ellentmondó információk és egyes szavak különféle értelmezésének száma, hogy néhány

esetben viszonylag rövid idő alatt több változás is beállt, többnyire csak a teljes névben, pl. *Azerbajdzsáni Köztársaság* > *Azerbajdzsán Köztársaság* > *Azeri Köztársaság* > ismét *Azerbajdzsáni Köztársaság, Oroszországi Föderáció* > *Orosz Föderáció* > ismét *Oroszországi Föderáció*.

A problémák nemzetközi szinten ugyancsak megvoltak. A két legfontosabb forrás, amelyek változásaira az FNB mindig reagált, a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet ISO 3166 jelzésű szabványa és az ENSZ Földrajzinév-egységsítési Konferenciáin közreadott „List of Country Names” (LCN) című dokumentumok voltak. Érdekes módon az ENSZ munkájában mindkét lista használatos volt, mégis jelentős különbségek adódtak. A nemzetközi szervezetek listái lényegesen ritkábban változtak, mint azt akkoriban a tényleges névhasználati igények (sajtó, térképkiadás, diplomácia stb.) kívánták volna, így a kérdéskör folyamatos vizsgálata volt szükséges (talán nem szükségtelen emlékeztetni, hogy még mindig az elektronikus robbanás előtt álltunk, legalábbis itthon), amelyet Földi Ervin mellett leginkább Pokoly Béla végzett. Az FNB tevékenységét az országnévjegyzék vezetése terén nagyban segí-

■ Új magyar nyelvű közigazgatási nevek a Kaukázusban (Világatlasz. Cartographia, Bp., 1997)

tette, hogy a Külügyminisztériumtól, a Magyar Távirati Irodától és a Kartográfiai Vállalattól (1993-tól Cartographia Kft.) rendre megkapta azokat a névalakokat, amelyek munkájuk gyakorlása közben használatba kerültek, vagy éppenséggel kérdésessé váltak, és különböztek a bizottság aktuális országnévjegyzékétől.

MELLÉKLET

1. Afganisztán teljes hivatalos megnevezése: Afganisztáni Iszlám Állam. Hivatalos, az ENSZ és az afgán külképviseletek által is használt angol nyelvű megnevezése: Islamic State of Afghanistan. Javasoljuk a fenti teljes, hivatalos országnév használatát.
2. Guyána hivatalos neve továbbra is: Guyanai Szövetkezeti Köztársaság. Nem látunk indokot arra, hogy a jelenlegi teljes magyar megnevezésen változtassunk.
3. Nem látunk okot a Kiribati Köztársaság (hivatalos) országnév megszüntetésére.

■ Részlet a Külügyminisztérium országnéveket érintő javaslatából, 1995-ből (A Földrajzinév-bizottság iratai, 19. ülés. Lechner Nonprofit Kft.)

A hivatalosnak számító források alapján 1992-ig a Dél-Korea rövid név is a lista része volt, később csak a teljes *Koreai Köztársaság* alak. Ellenkező utat járt be *Dél-Afrika*, amelynek az ISO-szabványra épülő 1997. évi ENSZ-terminológia és LCN-kiadványok alapján vezettük be a rövid nevét, korábban csak a *Dél-afrikai Köztársaság* forma volt érvényben.³ *Ausztrália* teljes nevét illetően is sok volt a bizonytalanság. A „commonwealth” szónak megfelelő „államszövetség” névelem a 90-es évek elejétől kikerült, majd egy jó évtized múlva visszakerült a névbe.⁴ Nem kis problémát okozott *Guyana* azon lépése, hogy a „co-operative” jelzőt illesztette a teljes nevébe. Az országnévben meglepetésszerű szónak az értelmezését hosszasan vitatta a bizottság, végül jobb híján a „szövetkezeti” alakot állapították meg. Nemzetközileg is nehezen fogadták el, az LCN szerint az ENSZ minden hivatalos nyelve átvette, az ISO szabványa viszont nem tartalmazta.

Érdekes viták előzték meg a korábbi *Burma*, *Elefántcsontpart* és *Montenegró* rövid, illetve *Fülöp-szigetek* teljes nevével kapcsolatos döntéseket. A délkelet-ázsiai ország vezetése a

Mianmar	Rangun
Mianmari Államszövetség	
+ Arakán	Szítva
+ Bago	Bago
+ Csín	Phalan
+ Iravádi	Patein
+ Kacsín	Mjicsina
+ Karen	Paan
+ Kaja	Lojko
+ Magva	Magva
+ Mandala	Mandala
+ Mon	Molamja
+ Szagaing	Szagaing
+ Sán	Taungdasi
+ Tenasszerim	Tavo
+ Rangun	Rangun
Mikronézia	Kolónia
Mikronéziai Szövetségi Államok	
+ Chuuk	Moan
+ Kosrae	Tofol
+ Pohnpei	Kolónia
+ Yap	Colonia

■ Részlet az FNB 1993. december 15-én elfogadott Országnév-jegyzékéből (A Földrajzinév-bizottság iratai, 16. ülés. Lechner Nonprofit Kft.)

nemzetközileg elterjedt *Burma* nevet a garmatosítókhoz kötötte, a helyi lakosság nem azt használta, és eleve az ország csak egy kisebb részére vonatkozott. A nemzetközi szervezeteknél a latin betűkre *Myanmar* formában átírt alakkal jelentkezett be, amelyet a nemzetközi közösség nagy része rövid időn belül akceptált (de pl. olaszul a mai napig *Birmania*). A bizottság úgy foglalt állást, hogy a *Burma* alak a magyarban viszonylag friss jövevényszó, amelynek megtartásához különösebb nyelvi vagy kulturális érdek nem fűződik, különösen akkor, ha az illető ország azt sérelmesnek tartja, és a nemzetközi névhasználat is érzékelhetően elmozdult a változás irányába. Igen ám, de egyrészt a magyarban aggályos az -y önálló betűként (nem lágyságjelölőként) való használata, kiejtési és helyesírási nehézségeket okoz, a szóvégi -r pedig kiejtésben néma. Az egyetlen értelmezhető szabály azt mondja ki, hogy a nem latin írású földrajzi nevek esetében az eredeti kiejtést a magyar ábécével leginkább

3 *Terminology Bulletin No.347/Rev.1*. United Nations. New York, 1997. https://digitallibrary.un.org/record/247755/files/ST_CS_SER.F_347_Rev.1-ES.pdf; *List of country names*. Seventh United Nations Conference on the Standardization of Geographical Names. New York, 13–22 January 1998. <https://digitallibrary.un.org/record/248634?v=pdf>

4 A „commonwealth” szónak a Bahama-szigetek és Dominika esetében a „közösség” a magyar a megfelelője a teljes névben: *Bahamai Közösség, Dominikai Közösség*.

5 *Keleti nevek magyar helyesírása*. Főszerk.: LIGETI LAJOS. Akadémiai Kiadó. Bp., 1981.

visszaadó írásképet kell alkalmazni, és ha benne van, akkor a *Keleti nevek magyar helyesírása* szerint.⁵ Az itt található alak: *Mjanma*. Ez az alak azonban egyrészt írásképében túl messze áll a nemzetközileg bevett formáktól, másrészt a mássalhangzó-torlódásos szókezdettel nem tekinthető a magyar országnevek rendszerébe illeszkedőnek. A két elv egyszerre nem valósítható meg. A bizottság a kompromisszumos *Mianmar* alakot fogadta el, tulajdonképpen teremtette, amit a nagyközönség rövid átmenet után elfogadott. *Elefántcsontpart* esetében egy olyan országnévről van szó, amelyet a legtöbb nyelv fordításban használt (*Ivory Coast*, *Elfenbeinküste*, *Берег Слоновой Косму* stb.), és az idegen alakok kezelhetetlen változatossága indította arra az afrikai ország vezetését, hogy a helyben hivatalos francia alak, *Côte d’Ivoire* általános, minden nyelvben való elfogadása mellett kampányoljon. A magyar bizottság úgy ítélte meg, hogy a speciális francia karakterek használatára nincs felkészülve a kultúránk, az íráskép kiejtési bizonytalanságokat és helyesírási nehézségeket okozna. De mindenekelőtt arról van szó, hogy egy jól ismert, jól működő magyar nevet cserélnénk idegen nyelvűre. Helyben nem változtak meg a névhasználatot befolyásoló körülmények (ahogy például Burma esetében láttuk), így az ügy tulajdonképpen egy nyelvünkbe és kultúránkba való beavatkozási kísérlet, így az ország neve nem változott meg. *Fülöp-szigetek* hosszú neve azért képezte vita tárgyát, mert kérdéses volt, hogy alkalmazható-e az „etnikumra utaló melléknév + államforma” szerkezet mint alapeset (vö. *Francia Köztársaság*, *Spanyol Királyság*). A nyelvünkben valamilyen nyire meghonosodott *filippinó* szó (amelynek párhuzamos alakjait tartalmazza a helyben hivatalos tagalog nyelv és általában is a legtöbb nyelv a teljes országnévben) etnikumot jelent-e vagy egyszerűen „Fülöp-szigeteki”-t. A szórványosan előforduló *filippin* változatot a nyelvész tagok hibásnak, a magyarban nem

létezőnek minősítették. A *Fülöp-szigeteki Köztársaság* alak mellett az volt a végső érv, hogy a „filippinó” szó nem semleges stílusértékű, a végződése miatt esetleg élcelődés tárgya lehet (emlékeztetőül: a *Bhután* országnév -h-ja sem a szabályos átírás követelménye miatt maradt a magyar alakban.)

A széteső Jugoszlávia részeinek többnyire megvolt a hagyományos magyar nevük. Felmerült *Macedónia* esetében a -k- betűs írásmód (a helyi hivatalos nyelvi alak adaptálása ezt a formát eredményezné), de a nyelvi és történeti érvek többsége a hagyományos magyar alak megtartását indokolta.⁶ *Bosznia és Hercegovina* így, a forrásnyelvi alaknak megfelelően „és” kötőszóval futott jugoszláv tagköztársaságként, majd kezdetben a függetlenség kikiáltása után is, majd névrendszertani okok és analógiák miatt, továbbá a magyarban egyszerűbb és egyértelműbb kezelése érdekében (mint kiderült, nincs korrekt megoldás a toldalékolt alakok írásképére) a név a kötőjeles *Bosznia-Hercegovina* formában állapodott meg. A legkisebb tagállam, *Crna Gora* még 2003-ig a harmadik *Jugoszlávia* (*Jugoszláv Szövetségi Köztársaság*) része maradt (vagyis közjogi státusában nem történt olyan változás, ami a névváltoztatást indokolná), ennek ellenére az FNB már 1992-ben „megkezdte a felkészülést” a függetlenség idejére, és a *Montenegró* alak (mint magyar exonima) mellett kötelezte el magát. A probléma ugyanis az volt – ami ma már teljesen idejétmúltnak tűnik –, hogy egy délszláv államot nevezhetünk-e olasz néven, hiszen az atlaszok és földrajzkönyvek akkor már igen huzamos ideje a *Crna Gora* alakot használták.

1990 előtt egy számontartott alternáció volt. A bizottság tudomásul vette, hogy a diplomáciában a *Németországi Szövetségi Köztársaság* alakot használják azzal szemben, hogy általános és térképi használatra a *Német Szövetségi Köztársaság*ot tartalmazza a jegyzék. Az 1990-es évektől további hasonlóké kerültek az

6 Magyarországon a *Former Yugoslav Republic of Macedonia*, azaz „korábbi jugoszláv köztársaság” kiegészítés, amelynek használatához kötötte Görögország Macedónia nemzetközi szervezetekhez való társulását, az országnévjegyzékek lábjegyzetébe, speciális esetekben használható változatként került be.

országnévjegyzékbe, azzal a megkötéssel, hogy az alternatív alakok bizonyos meghatározott célokra javasolhatók, így például – egyben igazodva a nemzetközi gyakorlathoz is – megjelent a *Szentszék* a listában a kizárólag földrajzi entitásként értelmezhető *Vatikánvárosi Állam* mellett, az *Egyesült Királyság Nagy-Britannia* mellett.

Városnevet érint, mégis az országnévi tematikához kapcsolódik az, hogy pont került a *Brazília/Brasília* név sokakat zavaró, ország- és városnévi kettősségére a magyarban. A forrásnyelvben *Brazil* az országnév, és *Brasília* kizárólag a fővárost jelöli. Mintegy egy évtizeddel korábban a brazil diplomácia javasolta a *Brazil* országnév bevezetését Magyarországon, és az azért nem valósult meg, mert a brazil szónak kizárólag melléknévi jelentést tulajdonítottak a szakértők. Most Magyarország braziliai nagykövete idézte az FNB elé a kérdést, egyben a braziliai magyaroknak a megkülönböztetés iránti kívánságát is tolmácsolva (ők leginkább a *Brazil* országnévet használják). Egy teljes kibővített ülést szentelt a bizottság a témakörnek, amelynek eredményeképpen az FNB a *Mexikóváros* és *Vatikánváros* mintájára a (szórványosan már előfordult) *Brazíliaváros* használatát javasolja. Egyúttal arról is döntött, hogy hasonlóan jár el a másik két latin-amerikai fővárossal, amelyek neve megegyezik az országgal: *Panamaváros*, *Guatemalaváros*.

1993 végén az előző évek igen sok változást hozó korszakának mintegy lezárásaként Földi Ervin összeállította és az FNB elfogadta az újabb teljes Országnévjegyzéket, amelyet nem nyomdai kiadványban, hanem kéziratként, papíron és elektronikus módon juttatott el az érdekelt ágazatokhoz.⁷ A lista két fő újdonsággal is szolgált: valamennyi akkori szövetségi állam tagállamai is szerepeltek benne, továbbá a szuverén államok és a tagállamok fővárosait, adott esetben az újonnan hivatalossá váló nyelven és annak szabályos átírásával tartalmazta. Több kisebb változás után 1998-ban egy újabb átfogó listával állt elő a bizottság. Egyes, feljebb már említett változásokon túl ebben je-

Mikronézia²³ Mikronéziai Szövetségi Államok
Moldova²⁴ Moldóvai Köztársaság
Monaco Monacói Hercegség
Mongólia
Montserrat > Nagy-Britannia
Mozambik Mozambiki Köztársaság
*Nagy-Britannia / *Egyesült Királyság²⁵ Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága
Anguilla
Bermuda
Brit Indiai-óceáni terület
Brit Virgin-szigetek
Dél-Georgia és Dél-Sandwich-szigetek
Falkland-szigetek (Malvinas)
Gibraltár
Kajmán-szigetek
Montserrat

Nigéria Nigériai Szövetségi Köztársaság
Niue²⁶ > Új-Zéland
Norfolk-sziget > Ausztrália
Norvégia Norvég Királyság
Bouvet-sziget
Svalbard
Nyugat-Szahara > Marokkó²⁷
Nyugat-Szamoa lásd Szamoa
Olaszország Olasz Köztársaság
Omán Ománi Szultánság
Oroszország²⁸ Orosz Föderáció
Örményország Örmény Köztársaság
Pakisztán Pakisztáni Iszlám Köztársaság
Palau Palaui Köztársaság
Palmyra és Kingman Reef lásd Amerikai Csendes-óceáni-szigetek
Panama Panamai Köztársaság
Pápua Új-Guinea
Paraguay Paraguyai Köztársaság

²³ TBUN1997: nincs rövid név, de leírásos jegyzékek és névtáblák esetében az Államformát jelölő rész zárójelben hátrahagyva szerepel.
²⁴ TBUN1997: nincs rövid név, LCN: minden nyelven van rövid név.
²⁵ TBUN1997: nincs rövid név, de a teljes név után vagy akkor, ha kevés a hely (pl. táblán), az Egyesült Királyságnak megfelelő rövid név is használható, LCN: minden nyelven az Egyesült Királyság-nak megfelelő rövid név van.

²⁶ TBUN1997: az előző jegyzékben még benne volt, ebben nincs, LCN: francia és spanyol nyelven a Niuei Köztársaság-nak megfelelő név van.
²⁷ Nemzetközi jogilag nem elismert de facto állapot.
²⁸ TBUN1997: nincs rövid név, LCN: minden nyelven megvan az Oroszország-nak megfelelő rövid név.

- Részlet az FNB 1998. évi országnévjegyzék tárgyalási anyagából. A lőbjegyzetek a legfontosabb források anomáliáit mutatják, ahogy azt Földi Ervin precízen elkészítette (A Földrajzinév-bizottság iratai, 31. ülés. Lechner Nonprofit Kft.)

lenik meg *Zaire / Zaire Köztársaság* helyett a *Kongói Demokratikus Köztársaság* és a *Tajvan ~ Tajvan, Kína tartománya* alternáció.

A vasútállomások neve

A 71/1989. (VII. 4.) MT-rendelet a közlekedési és hírközlési nevek, azaz a közlekedéssel és szállítással kapcsolatos létesítmények (pályaudvar, megállóhely, híd, kikötő stb.), valamint a hírközlési létesítmények (postahivatal stb.) neveinek megállapítását a Földrajzinév-bizottság hatáskörébe utalta. Ezzel egy korábban csak érintőlegesen ellátott terület kapta meg a lehetőséget arra, hogy a kulturális és történelmi szempontból kiemelkedő kezelt névállományuk nyelvi, nyelvhelyességi és helyesírási tekintetben is példaértékűvé válják. Az állomásnevek majdnem annyira meghatározó részét képezik a névtudatnak, mint maguk a helységek, sőt, több ízben előfordult, hogy az állomásnév előbb született meg, mint a később hivatalossá vált helységnév. A Gömör megyei *Lőkősháza* neve a törzskönyvezéskor azért rö-

vidült *Lőkösre*, mert ki kellett térnie az akkor már jelentős vasúti csomópontként működő Arad, majd Békés megyei *Lőkösháza* elől, annak ellenére, hogy az utóbbi nem is volt önálló település. A vasút jelentősége győzött. A 90-es években alakult új községek jelentős részénél is a vasúti forgalomban már mélyen beágyazódott nevet kapta meg az új település: *Berekfürdő, Bocskai kert, Csincse, Csörög, Folyás, Kulcs Monorierdő, Móricgát, Ormosbánya, Szántód, Szorgalmatos, Tarjánpuszta, Tormásliget, Uzza*. Ennek oka, hogy a vasúti kapcsolat jelentős vonzerővel bírt a külterületi lakotthelyek fejlődésére. A vasút működésében nyilvánult meg a kezdetekkor a legkényszerítőbb erővel, hogy egy név csakis egy helyre vonatkozhat, és viszont, egy állomásnak csak egy neve lehet, ez a menetrendek alapja. Ugyanakkor a vasút története során előfordult, hogy nem kellően megalapozott, önkényes vagy nyelvi, helyesírási problémákat felvető állomásnevek születtek. A névadás gyakorlata ugyanis nem volt egységes eljárásrendben rögzítve, a MÁV (illetve régebben más vasúttársaságok) külön-

■ Perger Imre 1990-től évtizedeken át jelentős hatással volt a MÁV állomásnévadási és -kezelési gyakorlatára (A Perger család személyes fényképgyűjteménye)

böző helyi igazgatóságain is dönthettek nevekről. Ezres nagyságrendű, a nem működő és a határon túli neveket is számontartva sok ezres névállományról van szó, amely ráadásul folyamatosan bővül.⁸

A közlekedési tárca megbízásából Perger Imre látta el a vasúti ügyekkel kapcsolatos bizottsági posztot. Vasútállomások neve már 1990 közepétől rendre színre került, az itteni tapasztalatok is megfogalmazódtak a MÁV átfogó szabályozásában. A kormányrendeletre való hivatkozással és mind a hálózati, mind a nyelvi-kulturális érdekeket figyelembe véve adta ki a MÁV vezérigazgatója, Csárádi János a névmegállapításról szóló rendelkezést.⁹ Ebben nemcsak a területi önkormányzatokkal való egyeztetést, az FNB elé terjesztést és az alkalmazás eljárásrendjét dolgozták ki, hanem hét pontban a nevekkel kapcsolatos elvárásokat is:

- törekedni kell az egyszerű, összetétel nélküli nevek kialakítására;
- előnyben kell részesíteni a helyi jellegzetességű neveket;
- meg kell óvni vagy vissza kell adni a történelmileg kialakult vagy eredeti neveket;
- kerülni kell a jellegtelen, felesleges tagokat tartalmazó, külön vagy kötőjellel írt nevek (alsó, felső, külső stb.) használatát;
- nem alkalmazhatók a bizonytalan helyesírási, más állomásnévvel összekeverhető, nyelvhelyességi gondokat jelentő nevek;
- nem kell átvenni a települések összevonása során kialakított új településneveket;
- az azonos közigazgatási területen létesülő új vasútállomás nevének kialakításánál nem használható előtagként a közigazgatási egység neve.

A névadási elvek két sarkalatos pontja a több tagból álló nevek minimalizálása, ami a praktikusság szempontjaival magyarázható. A két név kötőjeles összevonásából származó állomásneveknek általában csak egy, többnyire

8 A témakör alapos feldolgozását nyújtja PERGER IMRE: A magyar vasút állomásnévadási gyakorlata. *Közlekedéstudományi Szemle*, 68. (2018) 4:61–69.

9 97/1990. (MÁV Ért. 43.) Ker. F. sz. utasítása a vasútállomások nevének megállapításáról vagy módosításáról. *A Magyar Államvasutak Értesítője*, 105. (1990) 43:321.

az első tagja van közhasználatban, a második csak akkor jelenik meg, ha az első több névben ismétlődik (a legszebb példa Győr-Gyárvaros ~ Gyárvaros). Az alsó, felső, külső névelemek ráadásul helyesírási gondot is jelentenek, hosszú évek kitartó munkájával sem lehetett véglegesen eltüntetni a helyes szóköz+kisbetű forma helyett használt kötőjel+kisbetű, kötőjel+nagybetű és a szóköz+nagybetű írásmódot. Ilyen megfontolásokból sem lett a *Kisterenye*, *Nagybátony*, *Kisterenye-Bányatelep* állomásnevek helyett *Bátonyterenye*, *Bátonyterenye alsó*, *Bátonyterenye felső*, és nem kapott támogatást Gödöllő kérése, hogy a *Gödöllő-Állami telepek* és *Máriabesnyő* nevét *Gödöllő alsó*, *Gödöllő felső* névre cseréljék (bár az előbbi helyett a névadási elveknek megfelelő nevet szívesen elfogadott volna a MÁV).

Az FNB a támogatásáról biztosította a MÁV-ot a fenti szempontok alkalmazásában. Helyesírási tekintetben az az elv érvényesült, hogy ha kötőjeles földrajzi név lenne az új állomás névadója, akkor a településrészi egybeírást kell követni, így lett pl. a Verőce feletti *Fenyves-hegy* alapján *Fenyveshegy* a megálló neve (az ideiglenes név még tartalmazta az anyaközség nevét is).

Állomásnevek jellemzően akkor kerültek az FNB elé, amikor újonnan létesültek (pl. *Gilányi*), jelentősebb műszaki beavatkozás történt (pl. áthelyezés: *Debrecen-Vásártér* > *Tócóvölgy*), vagy közigazgatási változás folytán érett meg a helyzet a névváltoztatásra (pl. helységnévváltozás: *Leninváros* > *Tiszaújváros*, községegyesítés megszüntetése: *Mázaszászvár felső* > *Szászvár*), de ezeken túl is több hullámban, a fenti szempontoknak nem megfelelő névalak miatt is kezdeményezett új névadást a MÁV, mindig a helyi szervekkel egyeztetve. Visszakapta régi és helyes nevét *Alsógöd* (< *Göd alsó*), *Felsőgöd* (< *Göd felső*), *Horvátnád-alja* (< *Körmend külső*).

A MÁV és az FNB tehát rugalmasan mérlegelve, hol az értékek védelmezőjeként, hol az egységes és fenntartható rendszer kialakításának igényével lépett föl. Az utóbbihoz fűződő egyszerűsítésre jó példa a *Jaksorparti tanyák* néven megszűnt, majd *Jaksorpart* néven újra

forgalomba vett megállónak az esete. Ugyancsak a kívánalmakkal teljesen egybehangzó volt, hogy a békéscsabai *Fényesi szőlők* megállóhely új neve *Fényes* lett, párhuzamosan azaz, hogy a környéke településrészé fejlődött. Állampolgári kezdeményezés után – amelyet mind az önkormányzat, mind a MÁV felkarolt –, az FNB visszaállította a *Szentetornya* nevet *Orosháza külső* helyett.

Az új kaposvári állomásnevek az összhálózati érdekekre tekintett születtek. A megszűnt üzem miatt anakronisztikussá vált a *Kaposvári Textilművek* állomásnév, az önkormányzat a településrész, *Tüskevár* nevét terjesztette elő (a kezdetekben *Kaposvár-Tüskevári vásártér* volt a neve), csakhogy az másik vonalon már település- és állomásnévként is foglalt volt (Veszprém megyében), a közös gondolkodás az előtagos *Kapostüskevárat* eredményezte. Jóllehet az új állomásnév ebben a formában előzmény nélküli, az előtaggal egyedítés mind a vasút korábbi elnevezési gyakorlatában, mind a településrészek törzskönyvezésében jelen volt. Ugyanakkor a *Kaposvár-Közvágóhíd* azért nem egyszerűsíthetett *Közvágóhíd*-ra, mert az Budapesten már jelentős csomópont nevéként szolgál. A többszöri egyeztetés után az állomás a legközelebbi jelentős (bár nem közvetlenül érintkező) településrész nevét kapta: *Kaposszentjakab*.

Új állomások nevét keresve, ha a községnev már foglalt volt, elsősorban a településrészek nevei jöttek számításba: *Kisvác* (Vác), *Várhegyalja* (a megszűnt *Neszmélyi téglagyár* helyén), illetve a már említett *Kaposszentjakab*, majd a környék legjellemzőbb földrajzi nevei közül az egyedítést legjobban szolgáló, egyben egyszerű, könnyen megjegyezhető, az utastájékoztatóban és helyesírásban gondot nem jelentő neveket igyekeztek kiválasztani a MÁV és a bizottság képviselői: *Ivacs* (Fót), *Fenyveshegy* (Verőce), *Tócóvölgy* (Debrecen), *Előhát* (Kunhegyes), *Fakapu* (Nyíregyháza), *Tófürdő* (Balmazújváros) stb. Bár többször jelentkezett az igény, hogy az anyaközség neve is a névtest része legyen, ilyenre 1990 után a fent említett alapelvek értelmében már nem került sor. Ha belterületen létesült új megálló, és a ja-

vasolt név településrész jellegű volt, a bizottság kezdeményezte, hogy az önkormányzat hivatalosan állapítsa meg a településrész nevét, pl. *Fótfürdő* (Veresegyház), *Szabadifürdő*, *Szabadisóstó* (Siófok).

Saját állomást kapott a Pázmány Péter Katolikus Egyetem piliscsabai campusa. Az első körben felmerült *Pázmány Egyetem* nevet nem fogadhatta el a bizottság: az intézménynevek kevésbé állandóak, több szavas és ebben a formában nem is neve az egyetemnek. A MÁV második, számos érintettel egyeztetett javaslata a *Pázmáneum* volt, amely utalást tartalmaz a bécsi névrokon intézményre is. Az FNB hosszas vita után hagyta jóvá a nevet.

A bizottság csak tájékoztatást kapott olyan esetekről, amelyeket a MÁV saját illetékességében elutasított, így a tárcsa fel sem terjeszthette. Több helység indítványozta például az állomásnév megváltoztatását arra való hivatkozással, hogy az ő közigazgatási területükön található (pl. Apaj a *Dömsöd*, Alsónemesapáti a *Nagykapornak* állomásnévvel kapcsolatban). Ez a szempont azonban nem kötelezte a vasúttársaságot. Ugyan a helységnevek alkalmazása mindig az első számú szempont volt a névadásban, de ezt már csak azért sem lehetett következetesen alkalmazni, mert igen sok helység területén van több állomás. A MÁV az ilyen esetek jól kezelhetősége érdekében azt a gyakorlatot vezette be, hogy eleve az állomásnevet viselő községnek a névről való lemondásához kötötte a tárgyalást. Ugyanis a korabeli névadást az akkori megközelítési lehetőség, a közelség, de még a létesítmény finanszírozása is jelentősen befolyásolhatta. A névről lemondás mintapéldáját Sajósenye szolgáltatta, amikor lemondott a település által nem használt, Boldva községhez közel fekvő megállóhely nevére, így az *Alsóboldva* néven működhet jelenleg. Ma már Vámosújfalun belterületén van a *Tolcsva-Olaszliszka* állomás, de ez nem így volt a létesítéskor, és azt a két gazdag szomszéd község építtette. Nagyrészt Bodrogkisfalud területén van a *Bodrogkeresztúr* (ezt egy bodrogkeresztúri illetőségű kereskedő finanszírozta) és Alsómocsolád területén a *Mágocs-Alsómocsolád* állomás. A bi-

zottság meghozta ugyan az átnevező döntést *Vámosújfalun*, *Bodrogkisfalud* és *Alsómocsolád* nevekre, de akceptálta azt is, hogy a MÁV ezek életbelépését az érintett települések hozzájárulásától teszi függővé. Itt néhány esetben az egyszerűsítés és a közigazgatási szempont elkerülése ellentmondásba került. Az utóbbi érvényesítése esetén félő volt, hogy olyan névvaltoztatási dömping indul, ami veszélyeztethette volna az utastájékoztatót. Az eredeti név védelmének elsőbbsége miatt nem lett *Csopak* helyett *Csopak-Paloznak*, *Dömsöd* helyett *Dömsöd-Apaj*, *Erdőbénye* helyett *Szegilong* stb. Siófok esetében sok fordulós egyeztetés zajlott, amelynek kompromisszumos megoldása lett: *Szabadifürdő*, *Szabadisóstó*. A MÁV nem támogatta a város által javasolt *Siófokfürdő*, *Siófok-Aranypart*, *Siófok-Ezüstpart*, *Balaton-Lídó* nevek bevezetését. Azt is elutasította a MÁV javaslatára a bizottság, hogy a *Gyoma* állomásnevet meg kellene változtatni olyan alapon, hogy a helységneve az egyesítés után *Gyomaendrőd* lett.

■ Új településrész a Balaton mellett. Az állomás nem Balatonszabadi, hanem Siófok területén van. (<https://vasutallomasok.hu/>)

A *Göd vasútállomás* nevével kapcsolatos változtatási kérelem mutatja azt a fajta érzékenységet, amellyel a lakosság a helyi tulajdonosokhoz viszonyul. Az önkormányzat arra való hivatkozással akarta az állomás nevét *Göd-Kertvárosra* változtatni, hogy a községegyesítéssel létrejött település egyik felét sem illeti meg az, hogy a közös nevet használhassa. (Tudniillik Göd Alsógöd és Felsőgöd egyesítésével jött létre, a gödi állomás azonban Alsógöd területén van.) A MÁV – és személy szerint Perger Imre – nemcsak a belső szabályzatra és az FNB-re való hivatkozással utasíthatta el az indítványt, hanem arra is rámutathatott, hogy a MÁV a régi nevek stabilitásával esetenként történelmi emléket is védelmez: „A Göd állomásnév egyike a legrégebb magyar állomásneveknek – akkor is élt, amikor ilyen nevű község nem létezett –, ezért megtartása mindenképp indokolt.”

Az előző rendszerhez kötődő intézmények átalakulása anakronisztikussá tették először az Úttörővasút egyes megállóinak nevét (*Úttörőváros* > *Csillebérc*, *Előre* > *Virágvölgy*, *Ságvári-liget* > *Szépjuhászné*), majd többek közt a *Landler Jenő Járműjavító*, *Kiliántelep* és a *Zánka-Úttörőváros* nevet. Az első a korábbi *Istvántelek* nevet kapta vissza, *Kiliántelepből* *Fővenyes* lett, az utóbbi viszont több változáson is átesett, és ma már nem találjuk a menetrendben *Zánkafürdő* nevet.

Összességében a 71/1989. (VII. 4.) MT-rendelet hatására a vasútállomások neve az egyik olyan névtípus lett, amelynek esetében

■ Jelszó helyett településrész. Névváltoztatás az egykori Úttörővasúton (<https://vasutallomasok.hu/>)

közel teljes mértékben végrehajtotta az ágazat a jogszabály betűjét és szellemét. Vannak még olyan állomásnevek a mai napig, amelyek nem felelnek meg a megálmodott rendszer kritériumainak (pl. *Dunakeszi alsó*, *Balatonszéplak alsó*, *Balatonszéplak felső*), de az egész névállomány elmozdult a rendszerszerűség és az értékörzés irányába.

NKFIH-PÁLYÁZAT

A magyarországi hódoltság és hódoltsági peremvidék kataszteri iratainak (tapu-defter) feldolgozása (OTKA K 132475, K 132609)

Szakmai beszámoló az ötödik évről (2023–2024)

Eltérések

Dino Mujadžević, Gombor László, Veresegyházi Béla, Kovács Nándor Erik csatlakozott a pályázathoz. A projektet az egyes államháztartási szabályok veszélyhelyzet ideje alatti eltérő alkalmazásáról szóló 709/2020. (XII. 30.) Korm. rendelet 2021. 02. 07-én hatályos 4. §-a alapján 2025. 06. 30-ig meghosszabbítottuk.

A pályázati ciklus (meghosszabbított) ötödik évében elsősorban arra helyeztük a hangsúlyt, hogy az immár tízéves adatbázis-fejlesztő tevékenységünk eredményeit bemutassuk a külföldi és hazai szakmai közönség számára előadások és publikációk formájában. Mindemellett folytattuk a forrásfeldolgozást és adatbázis-építést, és behoztuk a térinformatikai fejlesztések lemaradását. A kitűzött pályázati cél az ismét meghosszabbított futamidővel megvalósítható.

Eredményeink

1. Defterek tudományos feldolgozása

Az ötödik pályázati évben a koppányi, szegedi, szekcsői és szekszárdi szandzsákok 16. századi birtokadományozási naplói (ruznamçe defterleri) feldolgozásának folytatása mellett a projekthez csatlakozott oszmanista kutatók (Kovács Nándor Erik, Dino Mujadžević) elkészítették a budai és a pozsegi szandzsákok egy-egy mufasszal defterének adatbázisát. Az év folyamán összesen hét új defter adatait rögzítettük, valamint több megkezdett összeírás anyagának adatbázisát folytattuk. Az „Oszmán összeírások gyűjteménye” című relációs adatbázis tesztfelületére 2344 új rekordot töltöttünk fel. Az ideji feltöltéssel 158-ra emel-

kedett az adatbázisban kutatható, Magyarországra vonatkozó defterek száma, amelyekben pillanatnyilag összesen 28 644 kereshető birtok-, hely- és személynévi rekord van.

A szegedi, a szekcsői és a szekszárdi szandzsák deftereinek feldolgozása befejeződött, a koppányi szandzsák 16. századi adatainak betöltése még mindig folyamatban van. Az adatbázis frissítését és az újonnan elkészített összeírások publikálását az MNL AOL felületén technikai okokból (januárban kezdődik az adatbázis névtérbe kapcsolása és tesztelése) a futamidő végén, júniusban fogjuk megvalósítani.

2. Adatbázis-fejlesztés

Az „Oszmán összeírások gyűjteménye” című adatbázison az idei évben technikai fejlesztésre nem volt szükség. A komparatív kutatások biztosítása érdekében tovább folytattuk a Magyar Kamara által irányított „Porta (dika) összeírások (E 158)” adatbázisában szereplő településeknek a párhuzamos vizualizációt biztosító térinformatikai ID-kkel ellátását. Folyamatosan végezzük a migrált adatok tesztelését és szükség szerinti javítását.

3. Térinformatikai fejlesztés

Gyula Gergő egyéni vállalkozó bevonásával folytattuk a kondomínium térképeinek tömeges létrehozásához szükséges lekérdezési szkriptek előállítását. Összesen 29 QGIS-szkript készült el. Ezzel lehetővé vált az „Oszmán összeírások gyűjteménye” című adatbázisba betöltött adatoknak és a magyar összeírók által felvett párhuzamos adatoknak (Conscriptiones portarum) tömeges egymásra vetítése, a kondomínium ábrázolása.

a) Megkezdődött a 16–17. századi vízrajzi adatbázis szerkezetének kialakítása 1:400 000 léptékben. Ennek egyik előfeltétele a 18. századi, folyószabályozás előtti állapotokat mutató, teljes országterületre kiterjedő Lipszky-féle (*Mappa Generalis Regni Hungariae*) térkép vektorizált változatának georeferálása volt, melyet Németh Gábor egyéni vállalkozó készített el. Egyéb, folyószabályozások előtti kéziratot térképek és mai geológiai adattárak alapján Gombor László geológus és Veresegyházi Béla geográfus elkészítette a Dél-Dunántúl és a Duna-Tisza köze 16. századi vízjárta területeinek vízrajzi alaptérképeit. Németh Gábor az év során befejezte a vízrajzi alaptérképek digitalizálását, georeferálását, vektorizálását és az eddigi adatbázisba integrálását, valamint további pontosításokat végzett a 16. századi alaptérképen is.

b) Az „Oszmán összeírások gyűjteménye” című adatbázisban található adatok és az elkészült alaptérképek segítségével a ciklusban 90 térinformatikai térképet készítettünk.

4. Forrásfeltárás

a) Az idei évben két alkalommal végeztünk kutatásokat a Başbakanlık Osmanlı Arşivi Hungarica-anyagában. Folytattuk a budai vilájet területéhez tartozó balkáni szandzsákok szandzsákösszeírásainak, timár-jegyzékeinek és rúznámcséinak a gyűjtését, valamint kinevezési defterek feltárását, lehetőséget biztosítva ezzel a teljes budai vilájet feldolgozására és komparatív vizsgálatok elvégzésére. A digitális másolatban hazahozott felvételek száma összesen: **43 fondból 4334 felvétel**, amelyeket az MNL OL digitális fotótárában helyezünk el.

b) Demeter Gábor bulgáriai kutatóútja során a szófiai Cirill és Metód Nemzeti Könyvtárban 24 magyar vonatkozású, az MNL állományából még hiányzó deftert tárt fel.

5. Tudományos közlések

a) Megjelent publikációk: MNL–BTK TTI: 1 atlasz, 2 angol nyelvű folyóiratcikk, 10 magyar nyelvű folyóiratcikk.¹

Sz. Simon Éva: A magyarországi hódoltság és hódoltsági peremvidék kataszteri iratainak (tapu-defter) feldolgozása (OTKA K 132475, K 132609): Szakmai beszámoló a negyedik évről (2022–2023) *Catastrum*, 11. (2024) 1:57–60.

Fóti Miklós – Sz. Simon Éva: Kászim kethüdá, a kormányzat embere. *Korall*, 96. (2024) 29–50.

Sz. Simon Éva: Egy határvidéki szandzsák születése – Szigetvár: Az oszmán polgári és katonai igazgatás kiépülésének logikája a szigetvári szandzsák birtokadományozásainak példáján keresztül. *Történelmi Szemle*, 66. (2024) 2:221–242.

Fóti Miklós: Török közigazgatás kiépítése a Szerémségben és a szerémi szandzsák 16. századi bégjei. *Belvedere Meridionale*, 36. (2024) 2:110–134.

Fóti Miklós: Két végvidék szolgálatában: Szári Ali bég hódoltsági és kaukázusi karrierje. *Századok*, 158. (2024) 1:145–164.

Fóti Miklós: Székesfehérvár 16. századi szandzsákbégjei. Adalék a hódoltsági archontológiai kutatásokhoz. /The sancakbeyis of Székesfehérvár in the sixteenth century. Additions to the archontology of Ottoman Hungary. *Belvedere Meridionale*, 35. (2023) 4:20–42.

Fóti Miklós: A budai vilájet dunai kapudánysága a 16. században. *Történelmi Szemle*, 66. (2024) 2:201–220.

Demeter Gábor – Sz. Simon Éva – F. Romhányi Beatrix: Észak-Magyarország és Dél-Szlovákia társadalmi-gazdasági viszonyainak atlasza a török uralom kezdetén és a 15 éves háború után (Nógrád és Borsod megyék)

¹ <https://www.archivesportaleurope.net/blog/collection-of-ottoman-censuses-on-the-website-of-the-hungarian-national-archives/>

/ A Historical Statistical Atlas of N-Hungary and S-Slovakia in the beginning of the Ottoman penetration and after the 15-years war (Nógrád and Borsod counties) (1546–1640). *GISHistorical Studies* 9. Budapest – Prešov, 2024.

Fóti Miklós: Szeged 16. századi szandzsák-béggjei. *Aetas*, 38. (2023) 4:5–28.

Sudár Balázs: Székesfehérvár török kori topográfiája. *Alba Regia*, 50. (2021 [2024]) 143–164.

Sudár Balázs: Buda magyar lakossága a 16. század második felében. *Korall*, 96. (2024) 77–100.

Demeter, Gábor – Mujadžević, Dino – F. Romhányi, Beatrix – Fóti, Miklós – Hegyi, Klára – Katušić, Maja – Sz. Simon, Éva: Towards a New Historical Geography: the possibilities of GIS-aided historical statistics and fine-scale, longue durée and supranational comparisons in Croatian history. *Review of Croatian History*, 20 (2024) 141–178.

b) Megjelenés alatti publikációk:

Pánya István – Borbás Benjámín – Fóti Miklós: Adatok Solt középkori bortermeléséhez. *Castrum Tetel Program II. Kutatások a solti régióban (2005–2023)*. Szerk.: Szentpéteri József. Bp., 2024.

Fóti, Miklós – Sz. Simon, Éva: The term *haric ez defter* as a tool for administering abandoned settlements in the sancak of Szeged and the regime of unregistered settlements on the Ottoman–Hungarian frontier

Fóti, Miklós – Demeter, Gábor: The role of the sanjak of Semendire (Smederevo/Szendrő) in the establishment of Turkish administration in the southern part of Hungary. *Hungarian–Serbian Relations in the Early Modern Period 1456–1791*. Ed. Árpád Hornyák – Antal Molnár. Bp., 2025.

Sudár Balázs: A Völgység nyugati része a 16. századi oszmán összeírásokban.

Fóti Miklós: The *nahiye* of Morovit’ in the sancak of Sirem according to the *tahrir defteri* of 1578. *Archivum Ottomanicum*, 41. (2024).

Fóti Miklós: Zulfikár bég, egy hódoltsági határbég-dinasztia harmadik nemzedéke történetéhez. *Történelmi Szemle*, 66. (2024) 4:.

Pánya István – Fóti Miklós: Adatok Kiskun-

halas környékének középkori topográfiájához – Hol feküdt egykor Kegyesföldre? *Halasi Múzeum Évkönyve*. Kiskunhalas, 2024.

c) Előkészületben lévő publikációk:

Hegyi Klára: A hatvani szandzsák – monográfia (készültség: 99%).

Dorogi Ilona: A szekcsői szandzsák – forráskiadás (készültség: 75%).

Sudár Balázs: A szekszárdi szandzsák – kismonográfia (készültség: 40%).

Fóti Miklós – Pánya István: Bács vármegye településhálózatának rekonstrukciója a török defterek alapján: A bácsi és a titeli náhije települései 1578-ban (készültség: 90%).

Sz. Simon–Fóti–Mujadžević: Territorial Differences and Strategic Concepts (készültség: 50%).

d) Konferencián való részvétel, előadások:

1. Demeter, Gábor – Szulovszky, János – Sz. Simon, Éva: Unprocessed sources and processed-visualized datasets of the 16-18th c. The GISa Hungarorum: a database and digital atlas of Historical Hungary + Croatia (1720–1910) and the Ottoman conscriptions (1543-1600). The Transition from Medieval to Modern: the Transformation of Parishes in East Central Europe, c. 1500 – c. 1800: ERC Preparatory workshop, Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary, 23. 05. 2024, Budapest.

2. Sz. Simon, Éva: Osmanlı-Macaristan sınır bölgesinin araştırılması için yeni imkanlar. Comité International des Études Pré-Ottomanes et Ottomanes (CIEPO) 25., 22. 06. 2024, Tirana

3. Sudár, Balázs: Muslim settlements in a Christian country. Ottoman conquest in Hungary (16–17th centuries) CIEPO 25, 22. 06. 2024, Tirana.

4. Demeter, Gábor – Sz. Simon, Éva – Horváth, Gergely K. – F. Romhányi, Beatrix: Tracing the spatio-temporal patterns and socio-economic impact of Ottoman penetration to Hungary using bulk data evaluation of 3 time horizons (1330–1580–1780). CIEPO 25, 22. 06. 2024, Tirana.

5. Demeter, Gábor – Fóti, Miklós – Sz. Simon, Éva: Exploiting the Possibilities of the Ottoman Databases: The Leading Akıncı Clans on the Hungarian Frontier (Constraints of Archontological Research - Yahyaoglus, Malkoçoğlus, and Mihaloğlus). Spaces and Agents of Ottoman Conquest in Southeastern and Central Europe, 1–2. October, 2024, Vienna.

6. Sz. Simon Éva – Fóti Miklós: A 16. századi oszmán összeírások mint a területi egyenlőtlenségek vizsgálatának forrásai. MRTT XXII. vándorgyűlés. 2024. 10. 17., Szeged.

7. Demeter, Gábor (HAS, HUN-REN Institute of History) – Sz. Simon, Éva (Hungarian National Archives) – F. Romhányi, Beatrix (Károli University of the Reformed Church): GISa Hungarorum: Challenges of an integrated and visualized settlement level database for the Kingdom of Hungary (1330–2010). Reconciling the irreconcilable: methods and techniques European local population database. 25. 10. 2024, Valencia.

8. Sz. Simon, Éva: Mohaç ve çevresinde kurulan sancaklar. İstanbul'dan Budin'e, Budin'den İstanbul'a, Kültürel Etkileşimler Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi, 2024. 11. 4–5., İstanbul.

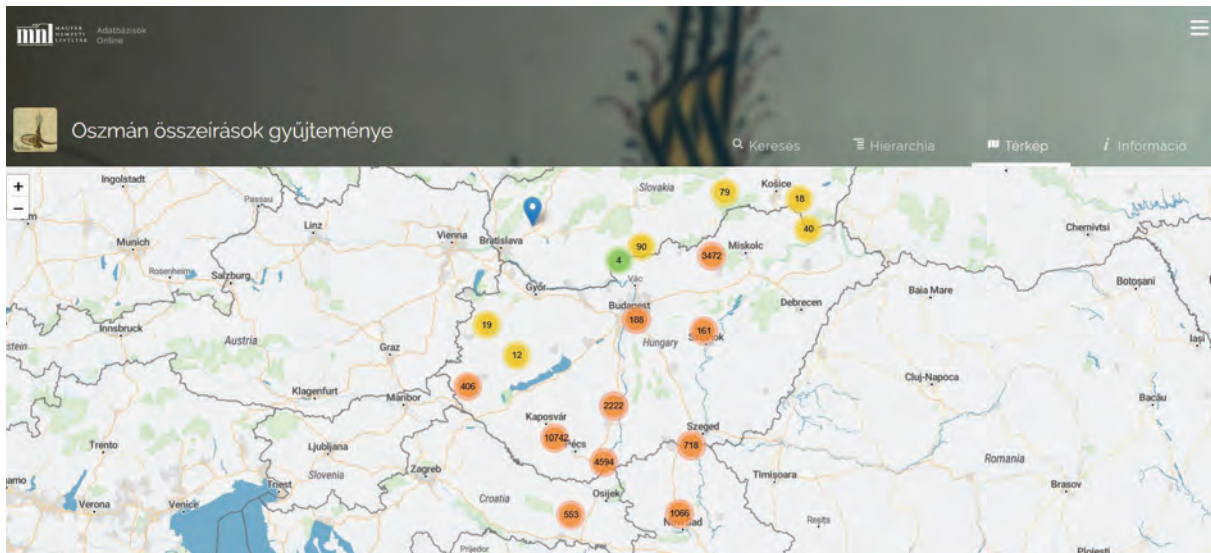
9. Sudár, Balázs: Osmanlı Macaristanı'nda Osmanlıların Yerleşim Yerleri. İstanbul'dan Budin'e, Budin'den İstanbul'a, Kültürel Etkileşimler Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi, 2024. 11. 4–5., İstanbul.

10. Sz. Simon Éva: Az első dunántúli szandzsákok születése. Élet a török hódoltságban XII., BTM, 2024. 11. 10., Budapest.

11. Sudár Balázs: A hódoltság oszmán elitje az 1640-es években. Élet a török hódoltságban XII., BTM, 2024. 11. 10., Budapest.

12. Fóti, Miklós – Demeter, Gábor: A Sarmian dervish-colony in the nahiye of Baç: The zaviye of Mecnun baba. Evliya Cselebi konferencia, 2024. 11. 15., Osijek.

Sz. Simon Éva

■ Elkészült az Oszmán összeírások gyűjteménye című adatbázis vizuális keresője. Az MNL földrajzinév-katalógusához kapcsolott, földrajzi koordinátákkal ellátott rekordok száma: 24385.

NKFIH-PÁLYÁZAT

„Négyzetkataszter”: A magyarországi kataszteri felmérés térkép- és iratanyagának katasztere, 1850–1918 (K 132723)

Záró szakmai beszámoló (2019–2024)

A projekt résztvevői, költségvetés

A projektben a Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) munkatársai: Reisz T. Csaba vezető kutató (Tudományos Igazgatóság) és Török Enikő szenior kutató (Országos Levéltár, Magánlevéltárak és Gyűjtemények Osztálya) mellett az MNL Baranya és Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltára (BaVL és HBVL) egy-egy munkatársa, Bósz Attila és Vékonyné Kovács Gabriella mint a felveendő fiatal kutatók helyszíni mentorai vettek részt a futamidő teljes hosszában (48 hónap).

A vármegyei térkép- és iratanyagot a feladatra felveendő fiatal kutatóknak kellett feldolgozniuk. Őket eredetileg 2020. február 1-jétől alkalmaztuk volna, de adminisztratív nehézségek miatt az MNL BaVL-ba március 2-án, a HBVL-ba március 18-án lépett be az új munkatárs (segédlevéltáros munkakörben határozott idejű közalkalmazotti jogviszonyban, amely 2020. november 1-jétől munkaviszonyra alakult át). Az MNL BaVL-ban ugyanaz a fiatal kutató, Kiss Márton dolgozott végig, az MNL HBVL-ben összesen öt személy fordult meg a pozícióban (az első még szerződéskötés előtt visszalépett, a második és negyedik jobb fizetésű állásba távozott, a harmadikat, Bán Gergelyt a levéltár teljes állásba átvette, így a projektet az ötödik fiatal kutató, Sáfrány Tímea zárta). Mindkét helyen maradéktalanul teljesült a tervezett feladat, a térkép- és iratanyag feltárása. A személyi változásokat a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatalnak (NKFIH) jelentettük, valamennyi résztvevőt regisztráltattuk a projektben (FTE-értékekkel).

A személyi fluktuáció oka elsősorban az

illetmények nem versenyképes összege volt. A tervezéskor a két – félállásban alkalmazandó – fiatal kutatónak együtt a teljes futamidőre havi 215 000 Ft-ot terveztünk (195 000 Ft garantált bérminimum, ami a közalkalmazotti bértábla szerinti összeggel egyezett meg, valamint 20 000 Ft egészségkockázati pótlék), vagyis félállásra 107 500 Ft-ot. A garantált bérminimum azonban a projekt futamideje alatt folyamatosan nőtt (2020. 01. 01.: 210 600; 2021. 02. 01.: 219 000; 2022. 01. 01.: 260 000; 2023. 01. 01.: 296 400 Ft), ennek oka jelentős részben az infláció növekvő mértéke volt (2019: 3,4%; 2020: 3,3%; 2021: 5,1%; 2022: 14,5%; 2023: 17,6%). A garantált bérminimum szerinti összeget csak úgy tudtuk kifizetni, hogy a vezető és a szenior kutató tervezett illetménykiegészítését 12%-kal csökkentettük. Segítette ugyanakkor a bérigazgatást, hogy a szociális hozzájárulási adó mértéke csökkent (tervezett: 19,5%; 2019. 07. 01. – 2020. 06. 30.: 17,5%; 2020. 07. 01. – 12. 31.: 15,5%; 2022. 01. 01-jétől: 13%), így azon a soron megtakarítás keletkezett, amit a kötelező mértékű illetményekre és illetménykiegészítésekre fordíthattunk. A vármegyei munkatársak illetménykiegészítését (20 000 Ft/hó) az inflációra tekintettel 25 000 Ft-ra emeltük 2023. február 1-jétől.

A projektben egy megbízási díjjal foglalkoztatott személy is részt vett volna (800 000 Ft), de ő a feladat (poligontérkép elkészítése) teljesítése előtt nem sokkal visszalépett. Ezt a feladatot végül külső vállalkozó végezte el a megbízási díj és aktuális járulékai (15,5%) összegéért (924 000 Ft). Emiatt a megbízási díj (1.4.) soron és a járulék (2.) soron megtakarítás volt, de ugyanennyivel növekedett a dologi költség (3.2.) sor.

A fentiek szolgálnak magyarázatul arra, hogy miért volt megtakarítás a vezető kutató (1.1.) és az egyéb megbízás (1.4.), valamint a munkáltatót terhelő járulékok (2.) sorokon, és miért volt többletkifizetés a kutatói alkalmazás (1.2.1.) és egyéb dologi költségek (3.2.) soron. A költségvetés további két csekély megtakarítása (1.7. napidíj, 3.1. külföldi utazás, összesen 35 753 Ft) a támogatási keret egyensúlyának megőrzése érdekében történt.

A projekt megvalósítását előbb a COVID-járvány, majd a 2022 tavaszán kitört orosz–ukrán háború hatásai (utazási korlátozások, infláció, forintleértékelődés) befolyásolták, emiatt a projekt megvalósítási határidejét 2024. augusztus 31-ig meghosszabbítani kértük, de így végül a projekt vállalásai teljesültek. A külföldi kutatások esetében az eredetileg tervezett négy alkalom helyett csak háromszor kutatott Ausztriában a szenior kutató, és abból egy alkalommal a Collegium Hungaricum ösztöndíját is igénybe kellett vennie. A szlovákiai kutatást a vezető kutató a saját költségén végezte.

A munka elvégzéséhez szükséges informatikai beszerzéseket jórészt a projektből fedeztük, így laptopot, asztali gépet, monitorokat és kiegészítő eszközöket vásároltunk a vármegyei tagintézményekben dolgozó munkatársak és a szenior kutató számára. A vezető kutató informatikai eszközeit az MNL biztosította, mert a közbeszerzésben megvásárolt eszközök magas árai miatt az e célt szolgáló projektkeret elfogyott.

Digitalizálás

Az MNL OL Kataszteri iratok állagából a kataszteri telekkönyvek (a vizsgált korszak első évtizedeiben használt megnevezésük szerint Parzellenprotokoll, birtokrészeti jegyzőkönyv) digitalizálását és online publikálását (400 000 oldal/200 000 felvétel) terveztük. Az irat-előkészítést (iratkiemelés, lapra szedés, tisztítás, szakadások megragasztása) és a reponálást a szenior kutató, illetve az irányításával a vezető kutató végezte, összesen 152 munkaórán.

A rendelkezésre álló pénzügyi támogatás-

hoz igazítottan az Arcanum Adatbázis Kft.-vel mint külső vállalkozóval 2021–2022 folyamán két ütemben digitalizáltattuk az iratokat (S 79. No. 101–682/1., 554 település 751 telekkönyve, 323 832 oldal, 1,4 TB, közel 164 000 felvétel).

Az MNL digitalizálóműhelyében az elmúlt évtized folyamán számos alkalommal digitalizáltathattunk kataszteri térkép- és iratanyagot. 2020–2021-ben lakóházak jegyzéke, birtokok névjegyzéke, házsorszámjegyzék, helynévjegyzék, felvételi előrajz irattípusokból összesen 1314 irat és 24 kataszteri telekkönyv felvételezése történt meg (20 148 fájl, 588,3 GB).

A külső vállalkozó az általa, valamint az MNL által 2012 óta digitalizált kataszteri iratokból még 44 000 felvételt hozzáférhetővé tett a Hungaricana Közgyűjteményi Portálon (www.hungaricana.hu). A digitalizálás és publikáció a tervezett mennyiség felett valósult meg, erről a projektfeladatról Török Enikő ismertető tanulmányt készített (Török, 2021E).

Az MNL saját digitalizálóműhelyében további iratanyagokról is készültek felvételek. A szervezettörténeti kutatásokhoz az MNL OL K 269 Pénzügyminisztérium Általános iratok 21. tételében (HU-MNL-OL-K 269-II-A-21-b.) található „Az Országos Kataszteri Felmérés tisztviselőinek szolgálati beosztása” három kötete (1860–1865, 1868–1874, 1884–1892) készült el, összesen 867 oldal/felvétel. A projekten kívül, de ahhoz kapcsolódva az ÁNY Biztonsági Nyomda Zrt. Archívumában feltárt személyzeti és iratanyagról 262 mappa, 1942 fájl, 97,7 GB anyag (2020), majd 2021-ben a Térképtárunk kilenc sorozatának anyaga, elsősorban 1869 és 1920 között készült nyomtatott térképek (907 felvétel, 67,5 GB) készült el. 2022 nyarán további irataik azonosítása is megtörtént (pl. a két világháború közötti személyi állomány személyi kartonjai, térképnyomat-előállítási napló, 1942–1953), digitalizálásukra és állományba vételükre kapacitáshiány miatt még nem került sor, mert nem volt a projekt tervezett eleme.

Az S 79 Kataszteri iratok elektronikus nyilvántartásból (Scope) átemelt adatai – 13 603 leírási egység, ebből 5276-hoz a már elkészült felvételeket hozzákapcsolták – 2022 decembe-

rétől elérhető az Adatbázisok Online felületén is, és annak szerkesztői szeretnék, ha a következő nagy névindexelés ezen a gyűjteményen valósulna meg (<https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/adatbazis/kataszteri-telekkonyvek/informacio>). A levéltári nyilvántartás (www.eleveltar.hu) a Hungaricana és az Adatbázisok Online felületen elérhető digitális képállomány elérését is tartalmazza.

Adatfeltárás

A projekt egyik nagy vállalása volt, hogy két (vár)megyei tagintézmény (BaVL, HBVL) kataszteri térkép- és iratanyagát darabszinten feldolgozzuk a levéltári nyilvántartó szakszabványban (Scope, publikus felülete: www.eleveltar.hu). Az anyag rendezését és leírását a fiatal kutatók végezték el a tagintézményi mentorok irányításával.

Elkészült a BaML VI. 181. Pécsi Állami Földmérési Felügyelőség (1851–1867: Pécsi Földmérési Felügyelőség, 1945-től: Állami Földmérés 11. számú Felügyelősége) iratai című fond három állagra (Kataszteri felmérési iratok, Szervezeti iratok, Járási felmérési iratok) tagolt leírása, összesen 8617 leírási egység (605 doboz, 50 kötet). Ugyancsak elkészült a HBVL VI.181. Bihar és Hajdú vármegyei Földmérési Felügyelőségek iratainak gyűjteménye című fond darabszintű leírása, összesen 3049 leírási egység (61 csomó, 1348 kötet), a tagintézményi kataszteri térképekről Bán Gergely készített ismertetést (Bán, 2023). Az adatok elérhető az elektronikus levéltári portálon (www.eleveltar.hu), és azok bekerültek a Négyzetkataszter adatbázisba is (ld. alább).

Terven kívül, de a projekt témájához illeszkedése miatt Bósz Attila a levéltári nyilvántartásban rögzítette a kataszteri térképeket is (BaVL, XV.3.c. Térképtár, Baranya megye térképeinek gyűjteménye, Kataszteri térképek állaga), összesen 807 leírási egységet, erről ismertetőt is készített (Bósz, 2021C). Kiss Márton Excelben rögzítette a Hungaricana Könyvtári Portálon képként elérhető MNL OL, S 92 Az Országos Földmérésügyi Intézet vegyes iratai, No. 8/1–32. adatait, ezek alapján

Török Enikő tanulmányt készített a kataszteri felmérés előrehaladásáról az 1920-as években. Az adatokat a poligonterképpel összekapcsolva a QGIS szoftverben adatvizualizációs példaként több térképet készített (Török, 2024C).

A Földmérési és Távérzékelési Intézet őrzésében lévő kataszteri térképek digitális másolatainak (X 10837) állományba vétele a projekt alatt folytatódott. 2019 és 2024 között 691 leírási egység készült el, bekerült a tartós tárba (SDB), összesen 5885 fájl, 934,8 GB. E térképek adatai is bekerültek a Négyzetkataszter adatbázisba.

A K 269 Pénzügyminisztérium Általános iratok állagának kataszteri vonatkozású iratait ügyiratszinten feltártuk. I. rész: X. ügyosztály iratai (K 269-I.-10.; 38–41. csomó, 1867–1869, 257 rekord) és VI. ügyosztály iratai (K 269-I.-6.; 29. csomó, 1867–1869, 179 Excel-sor), illetve a II. rész: Tárgyi alapon átrendezett iratok, A Pénzügyi közigazgatás, 21. tétel Háromszögelési és kataszteri felmérési ügyek (K 269-II-A-21.-a; 394 Excel-sor; K 269-II-A-21.-b-1-2. 2 altétel, 20 ügyirat és 3 kötet).

Az S 92-23.1-5. Országos kataszteri felmérés – rendeletek, Rendeletek gyűjteménye, 1849–1867, 1868–1870, 1906–1908, 1909–1911, 1912–1914 darabszintű feltárása megtörtént, összesen 601 Excel-sor készült (oldalszám, iktatószám, irat kibocsátója, címetje, tárgya, kelte, megjegyzések), elérhető a levéltári nyilvántartásban (<http://www.eleveltar.hu>) vagy a projekt honlapján (Iratfeltárás/Magyarország/MNL OL).

Az elkészített szakmatörténeti tanulmányokhoz egyedi levéltári kutatás volt szükséges (MNL OL, BaVL, HBVL), ezt a szerzők maguk végezték vagy a vezető és a szenior kutató nyújtott abban segítséget.

Külföldi kutatások

A projekt keretében szisztematikus ausztriai, valamint mintavételező romániai és szlovákiai kutatásokat terveztünk.

Ausztriában Török Enikő már 2019-ben rövid előkutatást folytatott (Österreichisches Staatsarchiv/ÖStA/, Finanz- und Hofkammer-

archiv /FHKA/, Neue Hofkammerarchiv und Finanzministerium, Katasterabteilung, Akten; 511–513. doboz /1864/ 53 ügyiratának jegyzékelése, saját fényképezőgéppel felvételek készítése, 280 fájl, 859 MB). 2020-ban a COVID-járvány miatt nem, 2021-ben pedig csak két részletben 4 hetet kutathatott Bécsben. 2022-ben a Collegium Hungaricum ösztöndíja tette lehetővé a kint tartózkodás megélhetési költségeinek biztosítását, 2023-ban már zavartalan volt a kutatómunka. A bécsi kutatások a magyarországi, 1850-ben indult kataszteri felmérés kezdeti, 1850–1867 közötti időszakra vonatkozó, a Földadókataszteri Főigazgatóság (Generaldirektion des Grundsteuerkatasters = G GK) iratanyagába tartozó iratok, a G GK ügyiratai (Akten) és az azok mellől kiemelt mellékletek (Beilage) feltárására irányultak. A G GK Akten 514–612. dobozában (96 doboz: 513a is van, 521–522. nincs, 527. üres, 603. nincs): 2121 kataszteri felmérésre vonatkozó ügyirat (1864–1871), a G GK Akten Beilagen 679–687. dobozban (9 doboz), 10 ügyirathoz tartozó melléklet jegyzékelése (1864–1866) történt meg. A feltárásról jegyzék készült: dobozsám, ügyirat év- és iktatószáma, beadó neve, röviden a beadvány tárgya németül (német nyelvű ügyiratok, a beadó és a tárgymegjelölés német). Ez az értelmezés és a fordítás hibáit elkerüli, így az osztrák, román, szlovák stb. kutatók számára is könnyebben használhatóvá válik. Az Österreichisches Kamerale (FHKA NHK Neues Kaale Ö Akten) anyagában a műszaki személyzet nyugdíjazására vonatkozó iratok találhatóak, ebből darabszinten 8 (1231–1233., 1255–1258.) dobozt néztünk át, 90 ügyiratról jegyzék készült. A beszámolók és a jegyzékek elérhetők a projekt honlapján (Iratfeltárás/Ausztria).

A projekt idején, de nem annak keretében elkészült az ÖStA FHKA, Katasterabteilung (VI. Abteilung) iratanyag 1849–1871. évkörű indexköteteinek a szkennelése. A felvételeket az MNL OL Magánlevéltárak és Gyűjtemények Osztálya az X 10897 törzsszámon vette nyilvántartásba (<http://www.eleveltar.hu>, Digitális tartalom mező linkjén keresztül).

A Román Nemzeti Levéltár Maros Megyei

Szolgálatánál Marosvásárhelyen 2023. október 2–5. között a vezető és szenior kutató, a pozsonyi Geodézia és Kartográfia Központi Levéltára kataszteri gyűjteményében pedig a vezető kutató 2024. március 13–15. között végzett feltáró munkát. Az itteni eredmények bekerültek a Négyzetkataszter adatbázisba, és a két hungarikakutatásról szakmai beszámoló is megjelent (Reisz, 2024B; Reisz–Török, 2024), a romániai kutatási jelentés a projekt honlapján is elérhető (Iratfeltárás/Románia).

Poligontérkép

Az elkészítendő adatbázishoz és az adatvizualizációhoz szükséges poligontérképet az Országos Széchényi Könyvtár által a projekt számára digitalizált térképek alapján (azok georeferálásával) egy megbízott külső munkatárs résztvevő végezte volna el, aki azonban a feladattól annak teljesítési határideje előtt nem sokkal visszalépett. Ezt követően egy külső vállalkozó, Németh Gábor készítette el a poligontérképet és az ahhoz szükséges segédtablettát (adatbázist), és ezt ismertette is (Németh, 2020). A horvátországi településpoligonok később készültek el, a két egység (Magyarország és Horvátország) összesen 14 884 poligont tartalmaz. A poligontérképek fájljai elérhetők a projekt honlapján (Vizualizáció/Letöltés).

A pont- és poligontérkép shapefájla már a projekt idején további tudományos munkákat segített. Azt összekapcsolják a Magyar Nemzeti Levéltár földrajzi névterének entitásaival, ennek eredményeként a különböző adatbázisokban tárolt segédlet- és tematikus gyűjteményekben fellelhető, földrajzi vonatkozású rekordok megjelenítése valósulhat meg. Timár Gábor professzor (ELTE TTK) a határmegállapítás történeti háttérét vizsgáló kutatásaihoz felhasználhatta a shapefájlt, amely véleménye szerint „Magyarország mai területén teljesen pontos, a történelmi országterület többi részén 100 méter pontosságú községhatár-adatbázis. Térinformatikai kialakítása és pontossága miatt bármely olyan projektben felhasználható, ahol településszintű adatbázis és egyértelmű településazonosító

elérhető és térképi ábrázolás szükséges.” Elkészült a poligonelemek azonosítójának és a települések LAU-kódjának összerendelése is, ennek adattartalma a Négyzetkataszter adatbázisban hasznosult. 2023 januárjára készült el az új GISta Hungarorum adatbázis és digitális atlasz, amely ugyancsak a jelen projekt keretében készült, 1:144 000 méretarányú poligontérképeket használta fel.

Négyzetkataszter adatbázis

A Négyzetkataszter adatbázis a projekt legnagyobb vállalása volt. Az volt a célkitűzés, hogy a történeti Magyarországra vonatkozó, 1918-ig készült kataszteri térkép- és iratanyagot települések szerint egybegyűjtjük és abban a feltárt gyűjtemények releváns adatait megjelenítsük. Az adatbázishoz kapcsolódóan több szempontú adatvizualizálást is terveztünk, amely – nem kis mértékben a technika fejlődésének köszönhetően – úgy valósult meg, hogy nem a készítők által előre feltett kérdésekre legenerált térképeket állítottunk elő, hanem az adatbázisban valós időben lehet teljesen egyedi lekérdezéseket megjeleníteni. Ez a technikai megoldás számos hasonló projekt számára nyújt megvalósítási ötletet. A poligontérkép és adatbázisa alapján elkészült a Négyzetkataszter adatbázis, amely az MNL (OL, FÖMI, BaVL, HBVL) gyűjteményeinek adatait, valamint a romániai és szlovákiai kutatások eredményeit tartalmazza. Az adatbázis a <https://negyzetkataszter.mnl.gov.hu> címen érhető el, erről részletes ismertető tanulmány készült (Németh, 2020; Reisz, 2024B).

Az adatbázis alapjául szolgáló Excel-táblázat és a poligontérkép összekapcsolásával a Quantum GIS (QGIS) szoftverben az adatbázis-vizualizáción is túlmutató térképek készítésére nyílik lehetőség, az így elkészült illusztrációs anyag megjelenik a Catastrum cikkeiben is (Reisz, 2024B; Reisz–Török, 2024; Török, 2024A–D).

Prozopográfiai gyűjtemény, névtér

A projekt keretében folytattuk az előző OTKA-projekt (K 105 886) névanyagának és adattartalmának bővítését. Meghatározzuk az 1850–1918 között a kataszteri szervezetben dolgozó személyeket, adattárunkat további könyvészeti és levéltári prozopográfiai gyűjtemények adataival egészítettük ki (*Hof- und Staatshandbuch des österreichischen Kaiserthumes, 1856–1859*; MNL OL, K 269-II-A-21.b-1–2. Az Országos Kataszteri Felmérés tisztviselőinek szolgálati beosztása, 1860–1865, 1868–1874 két kötetének teljes személyi állománya, Kataszteri Közlöny Zsebnaptárának szervezeti adatai rögzítése). Az adatbázist MS Access szoftverben készítettük el. A több mint 3500 személy – később adataik is – a projekt honlapjának *Prozopográfia* menüpontjában található, az adatbázisról részletes ismertető készült (Reisz–Török, 2022).

A projekt résztvevői számos egyéni életrajzot vagy csoportos (prozopográfiai) tanulmányt készítettek. Önálló cikket szenteltünk André Lajos, Csígyó Lajos, a Dörre család, Futaky Zoltán, Fülhegyi Henrik, Gyarmathi Rezső, Hadfy János, Hátsek Ignác, Homolka József, Komlósi István, Kőszeghy Antal, Mersich András, Móricz Vince, Pechán János, Sártory Antal, Skála Vencel, Székely Ferenc, Török Ferenc emlékezetének, továbbá számos – a pécsi, a debreceni, az 1856. évi felmérés 1–3. – felmérési felügyelőség személyzetének adatait foglaltuk össze (Bósz, 2023A; Kiss, 2020A–C, 2021C, 2022A–C, 2023A, 2024; Reisz, 2020A–B, 2020E, 2021A, 2022A–B; Reisz–Török, 2022; Sáfrány, 2023A–D; Török, 2020G, 2021C–D, 2022B, 2023G, 2024A–B, D).

Open Access, adatbázis, könyvtári anyagok

A projekt általános költségeinek ilyen célú felhasználása volt a könyvészeti és levéltári anyagok digitalizálása az MTA Könyvtárban

(6640 Ft) és az Országos Széchényi Könyvtárban (57 600 és 18 000 Ft), a Budapest Főváros Levéltárában (25 514 Ft); az Österreichisches Staatsarchivban havi és hetijegy, valamint másolókartya vásárlása (114 125 és 31 401 Ft), a Román Nemzeti Levéltár Maros Megyei Szolgálatánál fotójegyek vásárlása (3272 Ft), a Négyzetkataszter adatbázis angol nyelvű felületének elkészítése (374 650 Ft), valamint az adatbázis üzemeltetéséhez kapcsolódó informatikus bére (368 796 Ft). A projekt költségén vagy a projekt futamideje alatt digitalizált egyéb anyagokat a projekt honlapján vagy azon keresztül hozzáférhetővé tettük (Digitalia). Nem volt a projekt célkitűzése, de a résztvevők elkészítették a *Kataszteri Közlöny* 27 évfolyamának repertóriumát, ennek véglegesítése a projekt utáni időszakra húzódik át. A folyóirat online elérhető állományából hiányzó két címnegyedet és az utolsó évfolyam négy összevont számát a projekt honlapján közzétettük.

Publikációk és előadások

A projekt egyik erőssége, hogy a kutatási eredményekről és a projektfeladatok megvalósításáról számos szakcikket készítettek a résztvevők, a vezető kutató (21) és a szenior kutató (25) mellett a vármegyei tagintézmények munkatársai, köztük a fiatal kutatók is. Bósz Attila 6, Kiss Márton 13 (MNL BaVL), Bán Gergely 1, Sáfrány Tímea 4 (MNL HBVL) cikket írt. A tanulmányok elsődleges publikációs helye a negyedévente megjelenő *Catastrum* című folyóirat, amelyet 2013-ban alapított a

Magyar Nemzeti Levéltár, 2015 óta a Herman Ottó Intézet Nonprofit Kft. kiadásában jelenik meg, és a katasztertörténet-írás alaplapja lett az elmúlt évtized során. A folyóirat az MTA II. és X. osztályának döntése szerint A minősítésű tudományos folyóirat, 2024 óta a cikkek DOI-azonosítóval is rendelkeznek. A szerzők egyes tanulmányai más – papíralapú vagy online – felületen jelentek meg (Bósz, 2020, 2021A; Kiss, 2020A; Reisz, 2020D, 2021C, 2023B, Török, 2020A, 2020C, 2020F, 2022C). A tanulmányokban mindig feltüntettük az NKFIH K 132723 azonosítójú projektjének támogatását, ez alól csak a projekt munkaterve és éves beszámoló kivételek, mert azok nem támogatással, hanem projektkötelezettségként készültek, csak a transzparencia érdekében nyilvánossá tettük azokat (Reisz, 2020C, 2021B, 2022C, 2023A, 2024A).

A projekt résztvevői a publikációk mellett előadásokon is ismertették a projekt eredményeit és a kapcsolódó szakmatörténeti kutatásaikat. Bósz Attila 1, Kiss Márton 3, Reisz T. Csaba és Török Enikő 4-4 előadást tartott, ezek adatai és elérhetőségük a projekt honlapján (Publikációk/Előadások) elérhetők. Reisz T. Csaba 2020-ban az ELTE-n habilitált doktor lett, habilitációs előadását *A magyarországi kataszteri felmérés 1850–1918. Történet, források, kutatási feladat* címmel tartotta meg.

A Négyzetkataszter projektnek saját honlapja van (www.negyzetkataszter.hu), amely a projekt céljait, előrehaladását és eredményeit ismerteti, azt a vezető kutató készíti és tartja karban.

A projekthez kapcsolódó publikációk jegyzéke. Valamennyi teljes szövegével elérhető.

Bán, 2023	Bán Gergely: Kataszterek katasztere – Az MNL Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltárában őrzött kataszteri térképek új jegyzéke. <i>Catastrum</i> , 10. (2023) 3:62–64.
Bósz, 2020	Bósz Attila: „Területén sehol sem húzhatók természetes határok...” (gr. Apponyi Albert). <i>MNL BaML, A hónap dokumentuma</i> , 2020. 07. 10.
Bósz, 2021A	Bósz Attila: „Szózat Magyarország népéhez”. <i>MNL BaML, A hónap dokumentuma</i> , 2021. 05. 19.
Bósz, 2021B	Bósz Attila: Az egyéni birtokívek forrásértéke egy siklósbodonyi példán keresztül. <i>Catastrum</i> , 8. (2021) 3:11–20.
Bósz, 2021C	Bósz Attila: A kataszteri térképek új jegyzéke az MNL Baranya Megyei Levéltárában. <i>Catastrum</i> , 8. (2021) 4:59–61.

- Bósz, 2023A Bósz Attila: Pechán János, a zeneszerző mérnök. *Catastrum*, 10. (2023) 2:13–20.
- Bósz, 2023B Bósz Attila: Pécs részletes felmérése a tervezett városrendezés tükrében (1912–1917). *Catastrum*, 10. (2023) 3:41–52.
- Kiss, 2020A Kiss Márton: A formalitást feláldozni a lényegnek. Komlói István esete a pécsi utcanevekkel. *MNL BaML, A hónap dokumentuma*, 2020. 05. 06.
- Kiss, 2020B Kiss Márton: Skála Vencel (1826–1917) emlékezete. Egy „bohém” mérnök útja a földméréstől a városi polgárságig. *Catastrum*, 7. (2020) 3:29–38.
- Kiss, 2020C Kiss Márton: Csigó Lajos (1886–1930) kataszteri tisztviselő életútja. *Catastrum*, 7. (2020) 4:33–40.
- Kiss, 2021A Kiss Márton: A Pécsi Felmérési Felügyelőség ügyvitele a 19–20. század fordulóján. *Catastrum*, 8. (2021) 1:37–45.
- Kiss, 2021B Kiss Márton: A pécsi kataszteri felmérési felügyelőség épületei a 20. században. *Catastrum*, 8. (2021) 2:15–22.
- Kiss, 2021C Kiss Márton: A kataszter mint a gavallérélet harmadik stációja. A pécsi kataszteri felmérés személyzeti adattára (1884–1918). *Catastrum*, 8. (2021) 3:21–34.
- Kiss, 2022A Kiss Márton: Komlói István életútja a katasztertől a pécsi földmérő irodáig (1868–1944). *Catastrum*, 9. (2022) 1:35–44.
- Kiss, 2022B Kiss Márton: A pécsi felmérési felügyelőség személyzetének lakhatási kérdései a 19–20. század fordulóján (1895–1917). *Catastrum*, 9. (2022) 2:19–32.
- Kiss, 2022C Kiss Márton: A kataszteri személyzet képzettsége a 19–20. században. *Catastrum*, 9. (2022) 3:39–46.
- Kiss, 2022D Kiss Márton: Ünnepek és ünnepi szokások a kataszteri szervezetben a 19. és a 20. században. *Catastrum*, 9. (2022) 4:36–42.
- Kiss, 2023A Kiss Márton: A pécsi felmérési felügyelőség működése az első világháború után (1918–1921). *Catastrum*, 10. (2023) 1:29–36.
- Kiss, 2023B Kiss Márton: A pécsi földmérési felügyelőség számadáskönyveinek forrásértéke (1931–1944). *Catastrum*, 10. (2023) 3:53–61.
- Kiss, 2024 Kiss Márton: A pécsi 11. földmérési felügyelőség személyzeti adattára (1918–1949). *Catastrum*, 11. (2024) 2:27–38.
- Németh, 2020 Németh Gábor: Poligontérkép készítése a kataszteri térkép- és iratanyag feltárásához. *Catastrum*, 9. (2022) 1:59–64.
- Reisz, 2020A Reisz T. Csaba: André Lajos tanulmányútjai a magyarországi földadóreform végrehajtásához. *Catastrum*, 7. (2020) 2:13–24.
- Reisz, 2020B Reisz T. Csaba: Az André család. *Catastrum*, 7. (2020) 2:25–32.
- Reisz, 2020C Reisz T. Csaba: „Négyzetkataszter”: A magyarországi kataszteri felmérés térkép- és iratanyagának katasztere, 1850–1918. *Catastrum*, 7. (2020) 2:58–64.
- Reisz, 2020D Reisz T. Csaba: Mértéketalonok az Országos Levéltárban. *MNL OL honlap, A hét dokumentuma*, 2020. 07. 20.
- Reisz, 2020E Reisz T. Csaba: Török Ferenc (1845–1924) emlékezete. A felmérési ügyvitel kézikönyve. *Catastrum*, 7. (2020) 3:55–64.
- Reisz, 2020F Reisz T. Csaba: Az első nemzetközi mértéketalonok Magyarországon. *Turul*, 93. (2020) 2:49–57.
- Reisz, 2021A Reisz T. Csaba: Adalék Buda és Óbuda kataszteri felmérésének történetéhez. *Catastrum*, 8. (2021) 1:52–64.

- Reisz, 2021B Reisz T. Csaba: NKFIA-pályázatok: „Négyzetkataszter”: A magyarországi kataszteri felmérés térkép- és iratanyagának katasztere, 1850–1918 (K 132723). Szakmai beszámoló az első évről (2019–2020). *Catastrum*, 8. (2021) 2:62–64.
- Reisz, 2021C Reisz T. Csaba: A földadó a magyar államháztartásban (1867–1914). *Adózás és adóelkerülés Magyarországon a 15–20. században*. Szerk.: Germuska Pál – Ö. Kovács József. Bp., 2021. 141–168.
- Reisz, 2022A Reisz T. Csaba: Sártory Antal (1829–1896) portréja. *Catastrum*, 9. (2022) 1:3–22.
- Reisz, 2022B Reisz T. Csaba: Cím és rang vagy jelleg. Sártory Antal miniszteri tanácsosi címadományozása. *Catastrum*, 9. (2022) 3:29–38.
- Reisz, 2022C Reisz T. Csaba: „Négyzetkataszter”: A magyarországi kataszteri felmérés térkép- és iratanyagának katasztere, 1850–1918 (K 132723). Szakmai beszámoló a második évről (2020–2021). *Catastrum*, 9. (2022) 2:62–64.
- Reisz, 2023A Reisz T. Csaba: „Négyzetkataszter”: A magyarországi kataszteri felmérés térkép- és iratanyagának katasztere, 1850–1918 (K 132723). Szakmai beszámoló a harmadik évről (2021–2022). *Catastrum*, 10. (2023) 1:62–64.
- Reisz, 2023B Reisz T. Csaba: „Salva parva Romuli nepos!”. Identitástudat és helynévadás, „Emlékezzetek róla, ha újra csatára keltek!” *Tanulmányok Hermann Róbert 60. születésnapja tiszteletére*. Szerk.: Medgyesy Zsófia – Pásztai László. Bp., 2023. II. kötet, 173–188.
- Reisz, 2023C Reisz T. Csaba: Az Országos Községi Törzskönyvbizottság története. I. Mozgalom a magyar helynevek érdekében, 1891–1895. *Catastrum*, 10. (2023) 3:15–24.
- Reisz, 2023D Reisz T. Csaba: Az Országos Községi Törzskönyvbizottság története. II. Az 1898. évi IV. törvény előkészítése, 1895–1897. *Catastrum*, 10. (2023) 4:29–42.
- Reisz, 2024A Reisz T. Csaba: „Négyzetkataszter”: A magyarországi kataszteri felmérés térkép- és iratanyagának katasztere, 1850–1918 (K 132723). Szakmai beszámoló a negyedik évről (2022–2023). *Catastrum*, 11. (2024) 1:61–63.
- Reisz, 2024B Reisz T. Csaba: A Négyzetkataszter adatbázis. *Catastrum*, 11. (2024) 3:59–64.
- Reisz–Török, 2022 Reisz T. Csaba – Török Enikő: A magyarországi kataszteri felmérés tisztviselői kara. Protopográfiai adatbázis, 1850–1918. *Catastrum*, 9. (2022) 3:54–64.
- Reisz–Török, 2024 Reisz T. Csaba – Török Enikő: Katasztertörténeti hungarikakutatások. *Catastrum*, 11. (2024) 3:48–58.
- Sáfrány, 2023A Sáfrány Tímea: „Kezdem belátni, hogy nem hiába éltem!” Ótordai Székely Ferenc (1852–1923) élete és munkássága. *Catastrum*, 10. (2023) 1:19–28.
- Sáfrány, 2023B Sáfrány Tímea: A nemesszívú jótevő és felejthetetlen főnök. Móricz Vince családja, élete és munkássága. *Catastrum*, 10. (2023) 2:3–12.
- Sáfrány, 2023C Sáfrány Tímea: A debreceni 12. felmérési felügyelőség személyzete 1895 és 1918 között. *Catastrum*, 10. (2023) 3:25–40.
- Sáfrány, 2023D Sáfrány Tímea: A debreceni 12. felmérési felügyelőség tisztviselői, 1895–1918. *Catastrum*, 10. (2023) 4:17–28.
- Timár–Reisz, 2022 Timár Gábor – Reisz T. Csaba: A kataszteri térképek szerepe a térinformatikai vizsgálatokban. *Catastrum*, 9. (2022) 1:45–58.

- Török, 2020A Török Enikő: Hol vannak a gyökereink? Kataszteri iratok és térképek a családtörténet-kutatásban. *MNL OL honlap, A hét dokumentuma*, 2020. 02. 25.
- Török, 2020B Török Enikő: Föld- és háztulajdonosok kataszteri nyilvántartásai. *Catastrum*, 7. (2020) 1:17–32.
- Török, 2020C Török Enikő: Trianoni határokmányok az MNL Országos Levéltárában. *MNL OL honlap, A hét dokumentuma*, 2020. 06. 03.
- Török, 2020D Török Enikő: Az óbudai kamarai uradalom úrbéri felmérése. *Catastrum*, 7. (2020) 2:3–12.
- Török, 2020E Török Enikő: Fülhegyi, Gyarmathi, Hadfy és Kőszeghy. Kataszteri mérnökök szabadságharcos múlttal. *Catastrum*, 7. (2020) 3:15–28.
- Török, 2020F Török Enikő: Családkutatói lehetőségek a kataszteri felmérés dokumentumaiban. *Kis füzetben nagy segítség a családkutatáshoz*, 4. Szerk.: Ari Ilona – Hegedüs Ferenc – Kónya Zsuzsanna. Bp.–Szolnok, 2020. 46–86.
- Török, 2020G Török Enikő: Kataszteri mérnökök a Dörre családban. *Catastrum*, 7. (2020) 4:11–18.
- Török, 2021A Török Enikő: A kataszteri felmérés szervezete 1850 és 1861 között. *Catastrum*, 8. (2021) 1:3–22.
- Török, 2021B Török Enikő: Kataszteri álláshirdetések és álláspályázatok az 1850–1860-as években. *Catastrum*, 8. (2021) 2:3–14.
- Török, 2021C Török Enikő: Hátsek Ignác a kataszternél. *Catastrum*, 8. (2021) 3:3–10.
- Török, 2021D Török Enikő: Homolka József. *Catastrum*, 8. (2021) 4:39–51.
- Török, 2021E Török Enikő: Kataszteri iratok a világhálón. Az MNL Országos Levéltára kataszteri gyűjteménye. *Catastrum*, 8. (2021) 4:61–64.
- Török, 2022A Török Enikő: Kataszteri térképtárak az 1860-as években. *Catastrum*, 9. (2022) 2:3–18.
- Török, 2022B Török Enikő: Mersich András, *Catastrum*, 9. (2022) 3:9–28.
- Török, 2022C Török Enikő: Erdély-térkép, amely „a kormányra nézve valóságos kincset képezett”. *MNL OL honlap, A hét dokumentuma*, 2022. 10. 03.
- Török, 2022D Török Enikő: Betegszabadság a kataszternél az 1850-es és 1860-as években. *Catastrum*, 9. (2022) 4:13–22.
- Török, 2023E Török Enikő: Magyarországi kataszteri térképek litografálása Bécsben. *Catastrum*, 10. (2023) 1:3–18.
- Török, 2023F Török Enikő: A magyarországi kataszteri személyzet javadalmazása, 1850–1867. *Catastrum*, 10. (2023) 3:3–14.
- Török, 2023G Török Enikő: A debreceni felmérési felügyelőség személyzete, 1871–1873. *Catastrum*, 10. (2023) 4:3–16.
- Török, 2024A Török Enikő: Az 1856. évi első felmérési felügyelőség személyzete. *Catastrum*, 11. (2024) 1:25–40.
- Török, 2024B Török Enikő: Az 1856. évi második felmérési felügyelőség személyzete. *Catastrum*, 11. (2024) 2:3–14.
- Török, 2024C Török Enikő: A kataszteri munkálatok állása az 1920-as években. *Catastrum*, 11. (2024) 2:47–57.
- Török, 2024D Török Enikő: Az 1856. évi harmadik felmérési felügyelőség személyzete. *Catastrum*, 11. (2024) 3:17–28.

The screenshot shows the Hungaricana search interface. At the top, the search bar contains "S 79. - No.". Below the search bar, there are filters for "Adatbázisok 1", "Tartalomgazda", and "Miben keresi?". The search results are displayed in a list format under the heading "Találatok". Each result includes a thumbnail image of a document cover, a title, and a "TÉRKEPEK" button. The results are numbered 4941 through 4946, corresponding to the S 79 - No. 507/1.1 through 507/6.1 entries.

■ A Négyzetkataszter projektben az S 79 Kataszteri iratok állagból a kataszteri telegkönyvek irattípusa felének digitalizálása megtörtént, azok online elérhetők a Hungaricana Közgyűjteményi Portálon és a Magyar Nemzeti Levéltár Adatbázisok Online felületén is

The screenshot shows the Magyar Nemzeti Levéltár Online portal search results for "Kataszteri telegkönyvek". The interface includes a search bar with "Keresés", "Hierarchia", and "Információ" options. Below the search bar, there are tabs for "Egyszerű keresés", "Összetett keresés", and "Kifejezés". The search results are displayed in a grid format under the heading "Találatok szűrése". Each result includes a thumbnail image of a document cover, a title, and a "Keres" button. The results are numbered 1 through 3, corresponding to the HU-MNL-OL-S_79-1-1 through HU-MNL-OL-S_79-1-3 entries.

TH

THAILAND

Language	Short title	Full title
Official th Thai	<i>Prathet Thai</i>	<i>Ratcha Anachak Thai</i>
English	Thailand	Kingdom of Thailand (the)
French	Thaïlande (la)	Royaume de Thaïlande (le)
Spanish	Tailandia	Reino de Tailandia (el)
NOTES		

MK

THE FORMER YUGOSLAV REPUBLIC OF MACEDONIA

Language	Short title	Full title
Official mk Macedonian		<i>Poranešna Jugoslovenska Republika Makedonija</i> (1)
English		The Former Yugoslav Republic of Macedonia (2)
French		l'ex-République yougoslave de Macédoine
Spanish		la ex República Yugoslava de Macedonia
NOTES	<p>(1) UN form resulting from the Macedonian Cyrillic, romanization in the BGN/PCGN 1981 system</p> <p>(2) BTNU 347 (1995) : The former Yugoslav Republic of Macedonia Membership in the United Nations on 8 April 1993</p>	

■ Részlet az ENSZ Földrajzinév-szakértői Csoport 1997-ben készült, jegyzetekkel ellátott országnévjegyzékéből. Macedónia nemzetközi kapcsolataiban nem használhatta a rövid nevét, és a lista ábécérendjében a T-nél találjuk. (List of Country Names. Paper submitted by the United Nations Group of Experts on Geographical Names [UNGEGN]. New York, 1997., <https://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/ungegnConf7.html>). L. ehhez Mikesy Gábor cikkét!

■ Baracs birtokvázlatának 20. szelvénye, 1910. Szerk.: Faragó Zsigmond (MNL OL, S 78-1115). Lásd ehhez Reisz T. Csaba Faragó Zsigmondról szóló cikkét!